

TARTALOM

TANULMÁNYOK

- TÖRÖK ZSOLT 5
Hivatali és korrupciós bűncselekmények
bírói gyakorlatának aktuális kérdései
– 2. rész –
- SZŰCS ANDRÁS 17
Jogalkalmazási problémák a büntetés-végrehajtási bíró
közérdekű munkával kapcsolatos eljárásaiban

FIGYELŐ – ÜGYÉSZI HÍREK

A NEMZETKÖZI ÜGYÉSZI EGYESÜLET (IAP) 2009. ÉVI KÖZGYŰLÉSE ÉS KONFERENCIÁJA

- DIÓFÁSI ÁGNES 25
Beszámoló a Nemzetközi Ügyészi Egyesület (IAP)
2009. évi közgyűlésének és konferenciájának eseményeiről
- HARM BROUWER 35
A közigazgatási jog néha a legjobb „büntető” jog –
együttműködés az ügyészség és a közigazgatási
hatóságok között
- SUSAN PATTEN 43
A modern ügyész – újfajta ügyészi szemlélet
Válaszok a 21. századi bűnözés kihívásaira az
Egyesült Királyság Koronaügyészségén
- A „Közösségi” bíróság és ügyészség munkacsoport jelentése – 51
angolszász jellegzetességek
- MIKE KENNEDY 55
A közösségek bevonása a büntető igazságszolgáltatásba
- BRENT BERKLEY 59
A közösségi ügyészség alapelvei
- RICHARD MEREDITH 63
Közösségi/helyreállító igazságügyi kezdeményezések
Kanada három tartományában –
Yukon, Észak-Nyugat Tartomány és Nunavut

DAN HOWARD	69
A kóros elmeállapotúak bűnözésének visszaszorítása Néhány példa az Észak-Amerikában alkalmazott elterelési modellekből	

LARRANT LE MESLE	77
A francia büntetőeljárás reformja	

FIGYELŐ – EGYESÜLETI HÍREK

KISS ANNA	81
Ügyészek a pályán Beszélgetés Búdi Lászlóval	

FIGYELŐ – OKRI HÍREK

SÁRIK ESZTER	87
The questions of juvenile crime and restorative justice in Hungary	

FIGYELŐ – EURÓPAI KITEKINTŐ

STEINER TIBOR	95
„War Crimes – Whose Crime is It?” Háborús bűntettek a Harmadik Világban és a Balkánon – európai szemmel	

KÖNYVISMERTETŐ

KISS ANNA	101
Iskolai veszélyek	

KÖNYVAJÁNLÓ

A Complex Wolters Kluver csoport legújabb kiadványai	103
--	-----

MELLÉKLET

VÓKÓ GYÖRGY	105
Új Európai börtönszabályok és magyarázatuk – IX. rész	

Hivatali és korrupciós bűncselekmények bírói gyakorlatának aktuális kérdései

– 2. rész –

A bizonyítás során felmerülő nehézségek

Akik hivatali és korrupciós büntető ügyeket tárgyalnak, azok tapasztalatból tudják, hogy nem egyszerű ezeknek az ügyeknek sem a felderítése, sem pedig a bizonyítása. A korrupciós kapcsolatok egyik lényeges ismérve, hogy az esetek többségében mind az aktív, mind pedig a passzív vesztegetőnek érdekében áll a viszony fenntartása és annak titokban maradása. Ugyan ez elmondható a hivatali visszaélésekről is, ha mind két fél érdekelt abban. Ezeknek az ügyeknek a felderítése rendkívül nehéz, nagy számban nem válnak ismertté a bűnesetek. Sok esetben névtelen bejelentések vagy az operatív eszközöket is felvonultató felderítés alapján kerülnek képbe a bűnelkövetők. Meggyőző befejezése lehet a bűncselekmény felderítésének a tettenérés, például jelölt pénz átadása és annak megtalálása stb. Nem is az utóbbi esetekben nehéz az ügyek bizonyítása az ítélő bíróság előtt.

Az esetek többségében nem adódnak látványos tettenérések. Az eljárás alá vont vádlottak tisztában vannak azzal, hogy bűnösségük megállapítása esetén hivatalvesztéssel, a büntető jogkövetkezményeken is túlmutató hátrányokkal számolhatnak, amelyek nem csak őket sújtják, de családjuk életkörülményeire is jelentős hatással vannak. Elveszítik egzisztenciájukat, szolgálati lakásukat, munkáltatói kölcsönüket felmondják stb. Ezek az elkövetők sokat veszíthetnek, így védekezésük során mindent megragadnak, hogy elkerüljék a büntető felelősségre vonást. Ritka, amikor a vádlottak teljes beismerésben vannak, és maradéktalanul elismerik büntetőjogi felelősségüket. Mivel rendkívül nehéz ezeknek az ügyeknek a bizonyítása, kevés a rendelkezésre álló bizonyíték, még inkább felértékelődik az a néhány közvetlen, illetve közvetett bizonyíték, amely a vádlott vallomásán kívül alkalmas a tényállás megállapítására.

A vádhatóság könnyebb helyzetben van, amikor a vádirati tényállást olyan tanú vallomása támasztja alá, aki közvetlenül észlelte a cselekményt. Jellemzően ilyen tanú az, aki elszenvedője a cselekménynek, akitől a hivatalos személy előnyt kér, illetve követel, vagy neki működése során jogtalan hátrányt okoz. A gyakorlatban akkor merülnek fel nehézségek, ha a tanú nem hallgatható ki a tárgyaláson, illetve olyan is előfordul, amikor magyar nyomozóhatóságnak sem áll módjában a tanút kihallgatni, mert külföldi illetékességű.

¹ Török Zs., bíró, Fővárosi Ítéltábla

A külföldi tanú vallomásának felhasználása

Gyakran fordulnak elő olyan esetek, amikor a hivatali bűncselekményeknek – vesztegetésnek, hivatali visszaélésnek – elszenvedője külföldi. Akár az államhatáron ki- és belépőről, vagy az országban közlekedő és valamilyen közlekedési szabálysértés megvalósítójáról legyen szó, a lényeg, hogy egy idegen állam polgára. Az ilyen hivatali bűncselekmény elkövetőjét nyilván az motiválja, hogy a külföldiek a magyar nyelvet nem ismerik, ebből az okból kiszolgáltatottak, továbbá annak feltételezése, hogy nyelvismeret hiányában a külföldiek inkább nem fordulnak panasszal sehová, különösen olyan testülethez nem, amely tagjai a visszaélést sérelmükre elkövették. Alappal feltételezhetik azt is, hogy a külföldieket az a józan megfontolás is vezérli, hogy egy idegen államban megúszhatják a hivatali hercehurcát, ha inkább engednek és átadják a hivatalos személynek a kért előnyt, ami többnyire pénz, vagy kisebb ajándék.

A hivatalos személyek várakozása azonban nem mindig válik be, mert ahogy az ügy elszenvedője átlépi az államhatárt, vagy írásban a magyar hatóságoknál, vagy saját hatóságánál feljelentést tesz. A feljelentést diplomáciai úton továbbítják Magyarországra és elindul a nyomozás. Jobbik esetben a sértettek a feljelentést még Magyarországon megteszik, ami lehetőséget ad arra, hogy a magyar eljárási szabályok szerint kihallgatásra kerüljenek. Többnyire azonban jogsegély keretében történik a tanúként való meghallgatás.

Nem könnyű ilyen esetekben állást foglalni a vádlott bűnösségét illetően. Többnyire a vádlott tagadásával szemben egy külföldi hatóság által, saját eljárási szabályai szerint készített tanúkihallgatási jegyzőkönyv, a magyar hatóság megkeresése alapján fényképről történő felismerésre való bemutatás jegyzőkönyve és más okirati bizonyítékok – pl. szolgálati vezénylésről való kimutatás – állnak rendelkezésre.

Nem mellőzhető annak vizsgálata, hogy a magyar jog szabályainak megfelelt-e a tanú kihallgatása, mivel ez kihatással van a tanúvallomás bizonyítékként való értékelhetőségére. Kiemelendő, hogy az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. tv. 44. §-a szerint a magyar igazságügyi hatóság kérheti a tagállami igazságügyi hatóságot, hogy megkeresését a magyar jogszabályokban foglaltak szerint, illetve a meghatározott technikai módszert alkalmazva teljesítse.

A 2005. évi CXVI. tv. rendelkezik az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló egyezményt kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről. A 4. cikk (1) bekezdése úgy szól, hogy azokban az esetekben, amelyekben jogsegélyt nyújtanak, a megkeresett tagállam betartja a megkereső tagállam által kifejezetten megadott alaki követelményeket és eljárásokat, amennyiben ez az egyezmény másként nem rendelkezik és amennyiben a megadott alaki követelmények nem ellentétesek a megkeresett tagállam, jogának alapelveivel. A nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. tv. 64. § (1) bekezdés és a 72. § alapján nem uniós tagországokba irányuló megkeresések esetében is lehetőség van minderre.

Nincs tehát akadálya, hogy a jelenlegi bírói gyakorlatban olyan szigorúan elvárt kioktatások elhangozzanak a külföldi hatóság előtti kihallgatás során, elkerülendő hogy ez okból a bíróság kizárja e bizonyítékokat a bizonyítékok sorából. Kérni kell tehát a jogsegély iránti megkeresésben e formai követelmény betartását. A magyar törvényben előírt feltételek teljesítése esetén nem lehet akadálya annak, hogy akár felolvasás útján a bizonyítás anyagává tegye a bíróság e tanú vallomását. [Be. 296. § (1) bek. a) pontja]

Álláspontom szerint azokban az esetekben, amikor igen kevés bizonyíték áll rendelkezésre, szinte egyetlen terhelő bizonyíték a sértett vallomása, illetve ellentmondásosak a nyomozás adatai, a lehetőségekhez képest mindent el kell követni annak érdekében, hogy a külföldi tanú megjelenhessen a bírósági tárgyaláson, az ellentmondások feloldása érdekében.

Az idézés kibocsátásakor figyelemmel kell lenni arra, hogy a bíróság melyik országból idézi tanút, az Európai Unió tagországából, más európai országból, aki az európai tanács tagja, vagy Európán kívülről. Figyelemmel kell lenni ennek során az országok között megkötött jogsegély egyezményekre.

Az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. tv. 49. §-a lehetőséget ad az idézés közvetlen megküldésére, ehhez csatolni kell annak fordítását és a megidézett által értett nyelven történő kioktatását jogairól és kötelezettségéről. Fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy az Unión kívüli államokba az eljárási iratok kézbesítése csak jogsegély keretében lehetséges. [Nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. tv. 61., 63., 72. és 76. §] Nem mellőzhető a diplomáciai úton történő előterjesztés, amely a nyomozati szakban a Legfőbb Ügyészségen, bírói szakban pedig az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumon keresztül történik.

Miért van e szabályoknak jelentősége? Mert nyilván kihatnak az eljárási cselekmény törvényességére, és kihatással lehetnek az ügy megalapozottságára, vagy éppen megalapozatlanságára.² Szabályszerű idézés hiányában nem lehet megnyugtatóan állást foglalni a tekintetben, hogy a tanúként való meghallgatás magyar bíróság előtt nem lehetséges. A fellebbviteli bíróság az ítélet megalapozottságának vizsgálatakor – akár felmentő, akár bűnösséget megállapító az elsőfokú ítélet – állást foglal abban, hogy az eljáró bíróság mindent megtett-e a tényállás hiánytalan és pontos felderítése érdekében, szabályszerűen idézte-e a tanút külföldről, kioktatta-e, hogy megjelenésével kapcsolatban milyen költségtérítésre

² A Fővárosi Ítéltábla 1Kbf.2004/2004. számú végzésével hatályon kívül helyezte az elsőfokú bíróság ítéletét, mivel a külföldi tanút nem szabályszerűen idézte a tárgyalására, annak ellenére, hogy maga is úgy látta, hogy szükséges e tanú meghallgatása. A törvényi feltételek hiányában olvasta fel a tanú vallomását, így téve azt a bizonyítás részévé. A másodfokú bíróság kifejtette, hogy nem lehet megnyugtatóan állást foglalni a tekintetben, hogy a külföldi tanúk meghallgatása a magyar bíróság előtt nem lehetséges. A külföldi tanú idézésével kapcsolatban elkövetett eljárási szabálysértést a Be. 375. § (1) bek. alapján olyan súlyúnak ítélte, amely az ügy érdemi elbírálására lényegi kihatással volt.

tarthat igényt. Ha ezeket a kérdéseket nemlegesen dönti el, és a tanú kihallgatásával fel lehetne oldani a bizonyítékok közötti ellentmondásokat, akkor ez az ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezethet. Ebben az esetben ugyanis olyan relatív eljárási szabálysértésről van szó, amely lényegesen befolyásolta az eljárás lefolytatását. (Ez a Be. 375. § (1) bekezdésében írt hatályon kívül helyezési ok.)

A tanúvallomás megtételének akadályai

A vesztegetés kétoldalú viszony. A törvény az aktív és a passzív hivatali vesztegetést is bünteti. Formálisan a bűncselekményt bejelentő „aktív vesztegető” is bűncselekményt valósít meg, ezért a Be. 82. § (1) b) pontja alapján a vallomástételt megtagadhatná. A Btk. 255/A § (2) bekezdése szerint nem büntethető az az aktív vesztegető, aki a hatóságnak bejelenti a cselekményt. Ezért ez a tanú a Be. 82. § (4) bekezdés e) pontja alapján nem tagadhatja meg ezen az alapon a tanúvallomást. Fel kell tehát használni és a mérlegelési körbe kell vonni e fontos bizonyítékot!

Titkos információgyűjtés során keletkezett bizonyítékok felhasználása

A hivatali és korrupciós bűncselekményeknek létezik olyan csoportja is, amely tartós bűnkapcsolatokra épül, és számos esetben bünszervezetben történik e bűncselekmények megvalósítása. A szervezett alvilág nyilván kapcsolatot keres és talál olyan hivatalos személyekkel, akik valamilyen ellenszolgáltatás fejében hajlandóak segítséget nyújtani cselekményeikhez. Az ítélezési gyakorlatban is kimutatható, hogy az emberkereskedelemmel, jövedéki áruk csempészetével foglalkozó bünszervezetek nem nélkülözik az ilyen kapcsolatokat. Ezek megkönnyítik e bűncselekmények elkövetését, mivel a hivatalos személyek fontos információkkal látják el a bűnelkövetőket. Így kerülnek a bünszervezetbe határrendészeti vagy egyéb feladatokat ellátó rendőrök, pénzügyőrök. Ezek a cselekmények rendkívül veszélyesek a társadalomra, felderítésükhöz különös társadalmi érdek fűződik. E szervezetek konspiráltan működnek, nyilván a felderítés sem nélkülözheti az operatív eszközöket.

E tanulmánynak nem lehet tárgya annak vizsgálata, hogy milyen feltételeknek kell teljesülniük a titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés útján nyert adatok bizonyítékként történő felhasználásához.³ A jelenleg érvényes normaszöveg alapján a bírói gyakorlat pontosan ki fogja alakítani ezeket. E helyen fontos csak

³ Az *Ügyészek Lapja* 2005/6. számában jelent meg *Titkos információgyűjtés és titkos információgyűjtés során beszerzett bizonyítékok értékelése a bíróság előtt* címmel az a tanulmányom, amelyben igyekeztem az akkor hatályos jogszabályok alapján összefoglalni e bizonyítékok sajátos jellemzőit, felhasználásuknak a feltételeit, megkülönböztetésük indokait. A szabályozás sok tekintetben már túllépett az akkor hatályos jogszabályi rendelkezéseken, de az ott megfogalmazott elméleti felvetéseket továbbra is fenntartom, különösen azt, hogy a titkos információgyűjtés célja nem bizonyítékok megszerzése, amely alapvetésnek lényeges következményei vannak az így nyert bizonyítékok felhasználásának megítélésénél.

a következőkre utalni: a célhoz kötöttség elvére, a bírói engedély személyi, tárgyi, időbeli korlátainak elengedhetetlen vizsgálatára, a nyomozási bíró engedélyének a meglétére, amelyben engedélyezi a bizonyíték felhasználását, a titkos információgyűjtést folytató szerv azonnali feljelentési kötelezettségére.

Ez utóbbi értelmezését a Legfelsőbb Bíróság 74/2009.BK véleményében megtette. A hatályos törvényi szabályozás és az ehhez kapcsolódó legfelsőbb bírósági álláspont talán kiküszöböli azt a jelenleg még fellelhető tendenciát, hogy a titkos információgyűjtést folytató szerv nem tesz azonnal feljelentést, vagy indít nyomozást az általa észlelt bűncselekmény nyomán, hanem kivár, és csak később tesz eleget e kötelességének a „nagyobb fogás” reményében. Mindez ugyanis oda vezethet, hogy a tetten nem ért bűncselekmény vonatkozásában szinte csak a titkos információgyűjtés eredményeként beszerzett bizonyítékok állnak rendelkezésre, amelyek nem mindig alkalmasak a bűncselekmény bizonyítására. A másik érv pedig ezzel kapcsolatban az, hogy nagyobb társadalmi érdek fűződik egy bűncselekmény-sorozat megakadályozásához, illetve megszakításához, mint ahhoz, hogy az elkövetőket egy jövőbeni súlyosabb bűncselekményért lehessen elítélni. Ez utóbbi csak a siker orientált felderítő-bűnüldöző apparátus érdeke és nem osztársadalmi érdek lehet.

Fel kell hívni a figyelmet arra a megkülönböztetésre is, amit a törvény a bűnüldözési célból, illetve nem bűnüldözési célból folytatott titkos információgyűjtéssel összefüggésben keletkezett bizonyítékok között tesz a felhasználhatóság során.

A vesztegetés vagy hivatali visszaélés miatt indult büntetőügyekben többször előfordul, hogy maga az egyik fél, nevezzük sértettnek, az, aki rögzíti a beszélgetést, majd az általa tett feljelentéshez csatolja azt. Hasonló ehhez az esethez, amikor a feljelentőt látják el személyi védelmi eszközzel, és rögzítésre kerül az inkriminált beszélgetés a hivatalos személlyel. Kérdés, hogy az ilyen bizonyítékok felhasználhatók-e bizonyítékként.

A formálódó bírói gyakorlat szerint, ami a szabad bizonyítás elvéből indul ki, igenlően dönti el ezt a kérdést. Ha mindez a terhelt személyiségi jogait sértené, úgy polgári perben kérhet elégtételt, de ez nincs kihatással a bizonyíték büntető-eljárásban történő felhasználására.

A másodfokú bíróság a következő álláspontját fejtette ki a sértett által rögzített telefonbeszélgetés felhasználhatóságával kapcsolatban: „Az nem tekinthető bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzésnek, mert azt maga a feljelentő rögzítette, és ezt követően került sor arra, hogy azt a nyomozóhatóság hivatalos eljárása keretében technikai úton CD-lemezre átirta és tartalmát írásban is rögzítette. A nyomozóhatóság nem a Nemzetbiztonsági Szolgálatokról, illetve a Rendőrségről szóló törvény megsértésével szerezte be a bizonyítékot, hanem azt maga a sértett bocsátotta a rendelkezésére.” [Föv. Itb. 198/2006.]

Fontos annak kiemelése is, hogy amikor törvényi akadálya van a titkos információgyűjtés eredménye felhasználásának, az nem kerülhető meg oly módon, hogy

a bíróság tanúként hallgatja meg azokat a személyeket, akiknek hivatalból tudomásuk van a titkos információgyűjtés eredményéről.⁴

A most tárgyalt téma szempontjából inkább azokkal a kétségekkel kívánok foglalkozni, amelyek akkor merülnek fel, ha nincs törvényi akadálya a titkos információgyűjtés eredménye felhasználásának.

A titkos információgyűjtés elsődleges funkciója nem az, hogy bizonyítékot szolgáltatson a büntetőeljárásban. Ezt természetesnek tartjuk a nem bűnüldözési célból folytatott titkos eszközök alkalmazásánál, de állítom, hogy a bűnüldözési célból folytatott titkos információgyűjtés esetében sincs ez másként.

Csupán ennek, a büntetőeljárást megelőző tevékenységnek vele járó hozadéka az, hogy a hatóságnak tudomására juthatnak olyan információk, amelyek dokumentálása után, célszerű azok bizonyítékként való figyelembe vétele.⁵

Fontos ennek a jellemzőnek a kiemelése annak megértéséhez, hogy miért volt bizonytalanság az ilyen módon keletkezett bizonyítékok felhasználását illetően, és miért merült fel több alkotmányos kifogás a most hatályos Be. rendelkezéseit megelőző szabályozással és bírói gyakorlattal szemben. Hogyan jutottunk el a Legfelsőbb Bíróság BH 2002/471. számon közzétett eseti döntésétől a célhoz kötöttség elvének törvényi szabályozásáig.⁶ A felhasználhatóság határainak pontos kijelölésével párhuzamosan azonban megfigyelhető egy álláspontom szerint káros jelenség is.

Nem tartom helyesnek azt a tendenciát, amely a titkos információgyűjtés során nyert bizonyítékokat túlzottan előtérbe helyezi, illetve a tényállás bizonyításához megelégszik azzal, ha csak ilyen bizonyítékok állnak rendelkezésre.

Egyre többször találkozom olyan vádiratokkal, ahol a terhelt bűnösségének bizonyítását szinte kizárólag a telefonlehallgatási anyagra alapozza az ügyészség. Baj különösen akkor van, ha ehhez partnert talál az eljáró bíróságban is. Álláspontomat a következőkkel kívánom alátámasztani.

⁴ A másodfokú bíróság nem értett egyet az elsőfokú bíróság álláspontjával, aki tanúként hallgatta meg azokat a személyeket, akik a titkos információgyűjtés során szerzett adatokat beosztásuknál fogva megismerték, és e tanúk vallomásait a tényállás megállapításakor felhasználta terhelő bizonyítékként. A másodfokú bíróság e bizonyítékokat kirekesztette a bizonyítékok köréből. Amennyiben ugyanis a Be. nem ad lehetőséget a titkos információgyűjtés keretében szerzett bizonyíték felhasználására – és itt erről az esetről volt szó –, úgy kizárt azon személyek vallomásának bizonyítékként való értékelése is, akik hivatalból részesei voltak a titkos információgyűjtésnek. Mindez ugyanis a célhoz kötöttség elvének megkerülését jelentené. [Fővárosi Ítéletábrla 6.Kbf.64/2006.]

⁵ Török Zs.: Titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés során beszerzett bizonyítékok értékelése a bíróság előtt. *Ügyészek lapja*, 2005/6., 22. o.

⁶ Ebben az eseti döntésében az LB úgy foglalt állást, hogy a titkos információgyűjtéssel nyert adatok felhasználásában nincsenek olyan törvényileg meghatározott személyi vagy tárgyi korlátozások, amelyek kizárólag a bírói engedélyben megjelölt személyre szűkítenék az információk bizonyítékként történő alkalmazását. [BHGY 2001/2. 505]

- a.) Ahhoz hogy a telefonlehallgatás anyaga meggyőző bizonyítékként szolgáljon, szükséges a lehallgatott telefon személyhez kötése. A bizonyítás anyagából ki kell tűnnie, hogy a terhelt használta-e a lehallgatott készüléket, amelyen az inkriminált beszélgetés zajlott. Sokszor a lehallgatási jegyzőkönyv tényként közli, hogy kik a beszélők a megjelölt kapcsolási számú telefonon, és az iratokból nem derül ki, hogy miért pont a terheltet azonosítják azzal a személlyel.
- b.) Ha a lehallgatott telefont személyhez lehet kötni, szükséges annak a bizonyítása is, hogy a készüléken a terhelt beszélt, az nem került ki a birtokából. Lehet persze következtetni a beszélgetés tartalmából, az elhangzott nevekéből, de mindez a mérlegelés körébe eső körülmény a vádlott lehetséges tagadásával szemben. Nem mellőzhető tehát a bíróság indokolásából annak kifejtése, hogy miért vetette el a vádlott azon védekezését, hogy nem ő beszél a lehallgatott felvételen. Lehetséges szakértő igénybevételével a hangazonosítás is, de ez csak valószínűségi vélemény készítésére ad lehetőséget, ráadásul nem biztos, hogy vállalja az érintett a hangminta adását.
- c.) Általában virágnyelven beszélnek telefonon azok, akik valamilyen jogellenes cselekményről tárgyalnak, hiszen tisztában vannak azzal, hogy a beszélgetés tartalmát más is megismerheti. Szükséges ezért annak a „kulcsnak” a megadása is, amely alapján a bíróság számára a beszélgetés tartalma megérthetővé válik.
- d.) Önmagában nem minősül bűncselekménynek az, ha a telefonálók bűncselekményről beszélnek, e magatartásuk legfeljebb előkészületként értékelhető, s ez általában nem büntethető. Tényleges információval kell rendelkezni arról, hogy a bűncselekmény meg is történt.
- e.) A lehallgatási jegyzőkönyv csak egy a bizonyítékok sorában. Jellemét tekintve közvetett bizonyíték. Ezért csak más közvetlen bizonyítékkal együtt, vagy a további közvetett bizonyíték által alkotott zárt logikai láncban alkalmas bűncselekmény bizonyítására.

Míndezeket is figyelembe véve, általában nem tekinthető bizonyítottnak egy bűncselekmény elkövetése, ha a vád csak lehallgatási jegyzőkönyvekkel van alátámasztva. Ez többnyire annak a jele, hogy nem volt sikeres a nyomozás.

A fegyelmi eljárás anyagának bizonyítékként való felhasználása

A titkos információgyűjtés által nyert bizonyítékokhoz hasonlóan keletkezhetnek a büntetőeljárás megindítását megelőzően bizonyítékként felhasználható más okiratok is. Sok esetben éppen a különböző bejelentések, belső ellenőrzések nyomán lefolytatott vizsgálatok eredménye indokolja a büntetőeljárás megindítását. Kérdés, hogy az ezekben a büntetőeljárástól eltérő szabályok alapján lefolytatott eljárásokban keletkezett bizonyítékok felhasználhatók-e hivatali bűncselekmények bizonyítására, és ha igen, akkor milyen bizonyítékként.

Visszatérő indítvány a védők részéről, hogy a bíróság zárja ki azokat a bizonyítékokat, amelyek a nyomozás megindulását megelőzően keletkeztek, mivel nem

a Be. szabályai szerint szerezték be azokat. Ilyenek az államigazgatási eljárásban a meghallgatási jegyzőkönyvek, a rendőr által írt jelentések, a kivizsgálások vagy az ellenőrzések során készült feljegyzések stb. Közös jellemzőjük, hogy terhelő adatot vagy éppen a bűncselekmény beismerését tartalmazzák.

Ki kell emelnem, hogy a Be. 76. § (2) bekezdése kiterjeszti a felhasználható bizonyítékok körét. Eszerint a büntetőeljárásban fel lehet használni azokat az okiratokat és tárgyi bizonyítási eszközöket, amelyeket valamely hatóság – jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva – a büntetőeljárás megindítása előtt készített, illetőleg beszerzett. Mindezt a korábbi Be. is lehetővé tette, és a bírói gyakorlat is alkalmazta. Mindez tetten érhető a BH 1995/141. és a BH 1996/463. számon közzétett eseti döntésekben.

Természetesen ezek a bizonyítékok csak okirati bizonyítékokként értékelhetők, nem vonható egyenlőségjel egy ilyen bizonyíték és a terhelt vallomása közé, akkor sem, ha az lényegében a bűncselekmény elismerését jelenti a büntetőeljárás keretein kívül. Arra viszont alkalmas, hogy a vádlott, amennyiben nem élt a vallomás megtagadásának jogával, nyilatkozzon azzal kapcsolatban, illetve a többi bizonyítékkal összevetve értékelés alá kerüljön. Így lehetséges a fegyelmi eljárás keretében keletkezett bizonyítékok bevonása a büntetőeljárás során.

Itt kívánom felhívni a figyelmet arra is, hogy a magyar jogban sosem volt kizárt a büntető és fegyelmi felelősség egymással párhuzamos megállapítása. Nem ritka ezért, hogy a fegyelmi eljárás párhuzamosan folyik a büntetőeljárással, illetve a büntetőeljárás befejezése előtt marasztalással zárul. A gyakorlatban azért többnyire a büntetőeljárás jogerős befejezéséig felfüggesztésre kerül a fegyelmi eljárás. A kettős felelősségre vonás lehetőségének napjainkra is érvényes magyarázatát Angyal Pál adja meg: *„A fegyelmi vétség és a hivatali bűncselekmény fogalmai mint két egymást metsző kör is felfoghatók, annak a kihangsúlyozásával, hogy míg a hivatali bűncselekmény esetében a közhivatalnok e minőségében jogilag általában védett érdeket sért, vagy veszélyeztet, addig fegyelmi vétség csak azon igények ellen irányuló vagy ezeket megzavaró szembehelyezkedésként fogható fel, amelyekkel az állam alkalmazottaival szemben támaszt. [...] Amikor a közhivatalnok büntető cselekményt követ el, legyen az sajátképi hivatali bűncselekmény, vagy közönséges deliktum, ily cselekmény fegyelmi jogi és büntetőjogi szempontból egyaránt értékelés alá eshetik. E kettős értékelés tehát, büntetőjogi és fegyelmi felelősségre vonás, nem zárja ki egymást, mert e két értékelés célja és szempontjai nem azonosak.”*⁷

A hivatali bűncselekménnyel gyanúsítottak általában felfüggesztésre kerülnek beosztásukból. Ez azt is jelenti, hogy illetményüknek a felét vagy annak egészét nem kapják meg, továbbá előjáróik sem számíthatnak a munkájukra. Társadalmi érdek ezeknek a függő helyzeteknek a lehető legrövidebb időre való leszorítása a büntetőeljárások mielőbbi befejezésével, akár azok soronkívüliségének a megteremtésével is.

⁷ Angyal P.: Hivatali és ügyvédi büntettek és vétségek. In: A magyar büntetőjog kézikönyve. Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1943. 36. o.

A hivatali visszaélés és a hivatalos személy által elkövetett vesztegetés büntetteinek elbírálásakor felmerülő, gyakori dogmatikai kérdések

Az ügyek gyors és szakszerű befejezését segíti elő, ha a bizonyítási eljárás szilárdan kijelölt anyagi jogi ösvényen halad, a tényállási elemek bizonyítására koncentrálnak, amelyet nem visz félre a nem releváns körülmények vizsgálgatása. A felmerülő anyagi jogi kérdések biztos megoldása segít a túlbizonyítás elkerülésében. Ezért tartottam szükségesnek néhány olyan kérdés tárgyalását, amely nem feltétlenül magától érthető a jogalkalmazás során, de megoldásuk elősegíti az ügyek gyorsabb befejezését.

A két tárgyalandó hivatali bűncselekmény védett jogi tárgya az állam közhatalmi tevékenységének zavartalan, káros befolyástól mentes, pártatlan működéséhez fűződő össz társadalmi érdek. Angyal Pál a múlt század közepén a vesztegetés bűncselekménnyé nyilvánításának indokát az alábbiakban jelölte meg:

„1.) A prevenció gondolata; közelebből az a megfontolás, hogy e cselekményeknek büntetéssel fenyegetése biztosítani alkalmas a közhivatalnok függetlenségét, s oltalmazni fogja azt az illetéktelen befolyás ellen.

2.) A közbizalom megszilárdításának eszménye; a közönség csak akkor fordul közbizalommal a közhivatalnokok felé s viseltetik ezek irányában kellő tisztelettel, ha közmegegyőződéssé lesz, hogy közfunkcionáriusok pártalanul járnak el mindenkivel szemben.

3.) A közhivatali erkölcs megerősítésének követelménye.”⁸

Mindezek máig is érvényes gondolatok, és nemcsak a vesztegetésre, hanem a hivatali visszaélés büntetettére is vonatkoznak.

A bűncselekmény alanya: fontosabb ügyben intézkedésre jogosult, vezető beosztású hivatalos személy meghatározása.

Miként azt korábban már írtam, nemcsak a Btk. 225. §-ában írt hivatali visszaélés büntette, hanem a 250. §-ban meghatározott hivatalos személy által elkövetett vesztegetés is ún. sajátképi hivatali bűncselekmény. E bűncselekmények alanyai tettesi minőségben csak hivatalos személyek lehetnek.

A hivatalos személyek körét a Btk. 137. § 1. pontja határozza meg, ez nem tekinthető taxatív felsorolásnak. Sem a j), sem pedig az l) alpontok pontosan nem jelölik meg, csupán körülírják a hivatalos személynek tekinthetők körét. Különösen az l) alpont szorul értelmezésre.

A Btk. 137. § 1. pontjának l) alpontja szerint hivatalos személy jogszabály alapján közhatalmi, államigazgatási feladatokkal megbízott szervnél, testületnél az a személy, aki közhatalmi, államigazgatási feladatot lát el.

Egyik lényeges ismérve e szerveknek, hogy az állampolgárok jogait kötelező érvénnyel érintő rendelkezéseket hozhatnak, és rendelkeznek azok kikényszerítésének eszközeivel is. Másrészt vannak olyan szervezetek, amelyek feladata

⁸ Angyal, i. m. 71. o.

elsődlegesen nem az államigazgatási funkció, azt csupán egy meghatározott körben, jogszabályi felhatalmazás alapján látnak el. Ebből a gondolatmenetből nyilvánvaló, hogy az állam fegyveres testületeinél (rendőrség, pénzügyőrség, polgári védelem) szolgálatot teljesítők, közterület felügyelők, ha közhatalmi, államigazgatási feladatot látnak el, hivatalos személynek minősülnek. De annak lehet tekinteni a bírói gyakorlat alapján pl. a diplomát kiállító egyetemi rektorokat, akik tisztségüknél fogva végzik ezt az oktatási igazgatás körébe eső tevékenységet. [BH 2005/412.]

Mivel annak eldöntése, hogy ki minősül adott esetben hivatalos személynek, nem mindig egyértelmű, szükséges az ítéletekben ennek gondos vizsgálata és a jogszabályi háttér feltárása, valamint megjelölése.

Az egyik ügyben az volt a védelem hivatkozása, hogy a vádlott – mint a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ főigazgatója – nem minősül hivatalos személynek, mivel hatósági jogkört nem gyakorol, ezért sem a hivatalos személy által elkövetett bűnpártolásnak, sem pedig a hivatali visszaélés büntettének nem lehet alanya. A másodfokú bíróság egyetértett az elsőfokú bíróság álláspontjával, és a háttérjogszabály értelmezése alapján elvetette a védői érvelést. E szerint a 2000. évi CXXVI. tv. 1. § (1) bek. kimondja, hogy a „Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ [...] a Kormánynak alárendelt, az e törvényben meghatározott, a bűncselekmények felderítésében törvény alapján közreműködő szervek szervezett bűnözés elleni tevékenységét támogató, koordináló, önálló központi hivatal.” A 12. § (1) bekezdése szerint a központ élén a főigazgató áll, aki a (2) bekezdés alapján helyettes államtitkári jogállású köztisztviselő. A másodfokú bíróság a jogszabályi hivatkozás felhívásán túl mindezt kiegészítette azzal, hogy a vádlott a Nemzetbiztonsági Hivatal állományából került vezénylésre, így a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagjának minősül, aki az 1995. évi CXVI. tv. 32–36 §-ai szerint kényszerintézkedéseket is alkalmazhat. E rendelkezésből is adódóan a másodfokú bíróság úgy ítélte, hogy miként a rendőr, úgy a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja is hivatalos személynek minősülhet.

Az állam szervein keresztül gyakorolt igazgatási funkcióján kívül gazdasági tevékenységet is folytat, rendelkezik vagyonnal, amellyel gazdálkodik. Kérdés, hogy az ilyen feladattal megbízott szervezetben dolgozó, a közvagyonnal, a közösség érdekében, a gazdálkodás körében döntéseket hozó személy hivatalos személynek minősül-e.

A jelenlegi bírói gyakorlat nem követi a háború előtti gyakorlatot. Angyal Pál szerint: *„Amikor az állam, a törvényhatóság vagy a község valamely tevékenységet a maga működési körébe von, akkor a kérdéses tevékenységet közcélokot szolgáló közérdekű tevékenységnek minősíti s ezzel azt, kit e tevékenység végzésével megbíz, közhivatalnoknak tekint, s e vonatkozásban nem tesz különbséget, hogy az állami törvényhatóság vagy a község e közérdekű tevékenységet a rendes közigazgatás keretében bonyolítja le, vagy arra külön – többé kevésbé önálló – intézményeket, intézeteket vagy esetleg*

*magánjogi vagy kereskedelmi társaságok formájában látszólagosan független üzemeket szervez.*⁹ Ebben az értelmezésben az állami vagyonnal gazdálkodó szervezetek döntéshozói hivatalos személynek lennének tekinthetők, amely a közvagyonnal való gazdálkodás helyzetét nézve, nem is lenne olyan rossz megoldás, ugyanakkor ebben az esetben fel kellene őket ruházni a hivatalos személy fokozottabb büntetőjogi védeltségével is, ez viszont jelen körülmények között nem indokolt.

A bírói gyakorlat azonban nem is erre tart. A BH 1995/138. számú eseti döntésben a bíróság kimondta, hogy az Állami Vagyonügynökség dolgozója nem tekinthető hivatalos személynek, ezért a sérelmére elkövetett vesztegetés nem a hivatali vesztegetés büntetettét, hanem az önálló intézkedésre jogosult személy megvesztegetését valósítja meg. Ugyanilyen kérdéseket vet fel az önkormányzatok által létrehozott vagyongazdálkodással megbízott szervezet keretében elkövetett visszaéléseknek a minősítése is.

A Legfelsőbb Bíróság a Btk. 137. § 1. pont l) alpontja alapján hivatalos személynek tekintette az önkormányzati igazgatási szervnél szolgálatot teljesítő és közbeszerzési eljárással összefüggő feladatot ellátó személyt. [BGY 3003/838.]

A bírói gyakorlatban leggyakrabban a rendőrök által elkövetett hivatali bűncselekmények jelennek meg a legnagyobb számban. Nem határozott a bírói gyakorlat abban a kérdésben, hogy mely jogszabályhely alapján tekinti a rendőrt hivatalos személynek. Lehet találkozni olyan ítélettel, amelyben a Btk. 137.§ 1. pont j) alpontja, de van olyan ítélet is ahol az l) alpont kerül felhívásra.

A j) alpont szerint az Alkotmánybíróságnál, bíróságnál, ügyészségnél, államigazgatási szervnél, önkormányzati igazgatási szervnél, az Állami Számvevőszéknél, a Köztársasági Elnök Hivatalánál, az Országgyűlés Hivatalánál szolgálatot teljesítő személy tekinthető hivatalos személynek, akinek a tevékenysége a szerv rendeltetészerű működéséhez kapcsolódik. A j) alpontot felhívók álláspontja nyilvánvalóan az, hogy a rendőrség államigazgatási szerv. A háttérjogszabály alapján azonban ez a megállapítás korrekcióra szorulhat. A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. tv. 3. §-a szerint a Rendőrség bűnmegelőzési, bűnüldözési, államigazgatási és rendészeti feladatokat ellátó állami, fegyveres, rendvédelmi szerv. A rendőrség törvényben írt meghatározása alapján a rendőr a Btk. 137. § 1. pont l) alpontja alapján minősül hivatalos személynek. Eszerint hivatalos személy a jogszabály alapján közhatalmi, államigazgatási feladatokkal megbízott szervnél, testületnél az a személy, aki közhatalmi, államigazgatási feladatot lát el. E jogszabályhely alapján minősül hivatalos személynek a többi fegyveres testületnél szolgálatot teljesítő, ha közhatalmi, államigazgatási feladatot lát el.

A 137. § 1. pontjában meghatározott hivatalos személyi minőséghez nem elegendő az ott felsorolt szervezetben történő alkalmazás. Nem mellőzhető annak beható vizsgálata, hogy a terhelt milyen módon élt vissza helyzetével, az kapcsolódott-e közérdekű, közfeladatot ellátó munkájához.

⁹ Angyal, i. m. 42. o.

A kérdés eldöntését jól megvilágítják az alábbi jogesetek...

A vádlottat, aki a BRFK r. őrnagyi rendfokozatban lévő osztályvezetője volt, az elsőfokú bíróság bűnösnek mondta ki folytatólagosan elkövetett számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény vétségében, valamint hivatali visszaélés büntetében. A tényállás szerint a vádlott beosztásából adódó ismereteit felhasználva, felhívott a lakásáról egy titkos telefonszámot, a rendőrség telefonközpontján keresztül jogosulatlan hívásokat kezdeményezett, és ennek díját a MATÁV a rendőrségnek számlázta ki. A másodfokú bíróság a hivatali visszaélés büntette miatt emelt vád alól a vádlottat bűncselekmény hiányában mentette fel. Kifejtette, hogy a hivatali bűncselekmény megállapításának feltétele, hogy a kötelességszegés vagy a jogosultság önkényes gyakorlása közvetlen hatással legyen a hivatalos személy közfeladatot ellátó tevékenységére, sértse vagy veszélyeztesse az állami szerv működésének rendjét, illetve a törvényességbe vetett közbizalmat. A vádlott beosztásánál fogva nem közhatalmi feladatot látott el, mivel feladata a BRFK híradástechnikai rendszere működképességének biztosítása volt. Az, hogy a beosztásából adódó lehetőséget felhasználva követett el gazdasági bűncselekményt, nem alapozza meg ezzel halmozatban a hivatali visszaélés büntetének megállapítását. [Főv. Itb. 6 Bf.184/2006.]

A BH 2004/493. számon közzétett eseti döntés szerint ugyanilyen indokok miatt nem állapította meg a vádlott bűnösségét hivatali visszaélés büntetében a Pécsi Ítéltábla. A tényállás szerint a polgármester az önkormányzatnál dolgozó női alkalmazottat zaklatta, magatartása nem a hivatali helyzethez, és különösen nem a hivatali jogosítványok rendeltetésellenes gyakorlásához kapcsolódott. A bíróság a vádlott cselekményét ezért nem hivatali visszaélés büntetének, hanem becsületsértés vétségének minősítette.

A hivatalos személy által elkövetett vesztegetésnél minősítő körülmény a vezető beosztású vagy fontosabb ügyekben intézkedésre hivatott minőség. Ilyennek kell tekinteni azokat a hivatalos személyeket, akik az állampolgárok jogait, vagy jogos érdekeit jelentős mértékben befolyásoló döntéseket hoznak, illetve akik ilyen döntéseket önállóan készítik elő. A bírói gyakorlat e körbe sorolja a 137. § 1. pont a)-i) alpontjaiban meghatározott személyeket, ezen kívül fontosabb ügyben intézkedésre jogosultnak kell tekinteni az önkormányzati lakás kiutalására jogosult személyt, a bűnügyi nyomozót, idegenrendészeti ügyben érdemi döntés meghozatalára jogosult személyt.

Folytatása következik.

Jogalkalmazási problémák a büntetés-végrehajtási bíró közérdekű munkáival kapcsolatos eljárásaiban

A közérdekű munka végrehajtása hazánkban meglehetősen sok akadályba ütközik. A végrehajtás során felmerülő nehézségek többnyire nem jogi természetűek, illetőleg nem a büntetés-végrehajtási bíró (a továbbiakban: bv. bíró) eljárásával kapcsolatosak, de sajnos még ez utóbbi területtel sem lehetünk maradéktalanul elégedettek. Úgy vélem, hogy ezen állításom igazságtartalmát a bv. bíró közérdekű munkáival kapcsolatos eljárásaiban felmerülő, megoldásra váró alábbi problémák kellően alátámasztják.

A bírói meghallgatáshoz való jog érvényesülése

A bírói meghallgatáshoz való jog több értelemben is használatos. Szűkebb felfogásban a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedésekhez kapcsolódik [Alkotmány 55. § (2) bek.], a legtágabb értelemben a bíróság tényállás-felderítő munkáját jelenti, amelyben a terheltnek joga van közreműködni.² A magyar bv. bíró eljárásában az elítélt meghallgatáshoz való joga a bíró kötelezettségeként jelenik meg az 1979. évi 11. tvr. (a továbbiakban: Bv. tvr.) bv. bírói eljárásra vonatkozó általános rendelkezései között. [Bv. tvr. 6. § (3) bek. b) pontja]

A meghallgatás kötelező voltát a Legfelsőbb Bíróság 4/2000. BJE számú jogegységi határozatában is elismerte,³ ám ennek ellenére a jelenlegi gyakorlat mégsem teljesen egységes. A közérdekű munkahely végrehajtására szolgáló első munkahely kijelölése tárgyában a bv. bírók gyakran hoznak meghallgatás mellőzésével határozatot. Ennek alapját leginkább a 9/2002. (IV. 9.) IM rendelet 63. § (5) bekezdésében írt rendelkezésben vélik felfedezni, amely ilyen esetben választható lehetőségként említi a meghallgatás megtartását.⁴ A Bv. tvr. és a miniszteri rendelet vonatkozó szabályozása között nyilvánvaló kollízió mutatkozik, az ellentmondást azonban a jogalkotói korrekció megtörténteig a magasabb szintű jogszabály javára kellene feloldani.

¹ Szűcs A., ügyész, Legfőbb Ügyészség

² Vö.: Farkas Á. – Pap G.: Alkotmányosság és büntetőeljárás. In.: Kriminológiai és Kriminológiai Évkönyv, 30. kötet. IKVA, Budapest, 1993. 79. o.

³ A tételes jogi levezetés mellett a Legfelsőbb Bíróság határozatát azzal is indokolta, hogy a bv. bíró döntése az elítélt alapvető jogait és kötelezettségeit érinti, ezért az elítélt nem zárható el attól, hogy a bv. bíró döntése előtt őt személyesen meghallgassa.

⁴ A meghallgatás mellőzését egyesek azzal is indokolják, hogy az – véleményük szerint – csak azokban az eljárásokban kötelező, amelyek a Bv. tvr.-nek „A bíróság büntetés-végrehajtási feladatai” című II. fejezetében nyertek elhelyezést, az első munkahely kijelölésére vonatkozó szabályozás pedig nem itt található.

Említést érdemel, hogy a gyakorlat megosztottságával ellentétben az elmélet egyértelműen a kötelező meghallgatás mellett foglal állást,⁵ és ez az álláspont áll összhangban az Európa Tanács Ellenőrző Bizottságának (CPT) 1994. évi magyarországi látogatása kapcsán hazánkna tett ajánlásával is. A meghallgatás minden esetben történő megtartása mellett ezen kívül egy igen nyomós praktikus érv is felhozható, ezzel ugyanis elkerülhetőek lennének például az olyan esetek, hogy mozgásukban szemmel láthatóan korlátozott elítéltek részére jelöljön ki a bv. bíró jelentős mozgásigénnyel járó munkahelyet.

A közérdekű munka félbeszakítása és a büntetés elévülése

A közérdekű munka bv. bíró általi félbeszakításával kapcsolatban a büntetések végrehajtásában közreműködő több hatóság részéről is felmerült az a kérdés, hogy abban az esetben, ha az elítéltet más ügyben végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a bv. bíró ezen intézkedése [9/2002. (IV. 9.) IM rendelet 67. §] félbeszakítja-e a közérdekű munka végrehajthatóságának elévülését vagy sem.

Ezzel kapcsolatban probléma valójában akkor jelentkezik, ha a közérdekű munkára ítélttel szemben olyan tartamú szabadságvesztést szab ki a bíróság, amelynek folytán a félbeszakítás ideje eléri vagy meghaladja a három évet. Ilyen esetben ugyanis, ha azt az álláspontot fogadjuk el, hogy a félbeszakításnak az elévülésre nincsen hatása, a közérdekű munkát a szabadságvesztés letöltése után nem lehet végrehajtani. Tulajdonítsunk tehát egy „merész jogalkalmazói huszárvágással” a bv. bíró aktusának elévülést megszakító hatást? A probléma ezzel ugyan jelen esetben megoldódna, elkövetnénk vele azonban egy igen komoly hibát. A gordiuszi csomó ilyen formán történő átvágása ugyanis markánsan szemben állna a kialakult büntetőbírósági gyakorlattal, s ezáltal a jogbiztonság ellen hatna.

A Btk. 68. § (4) bekezdése szerint: „Az elévülést félbeszakítja az elítélt ellen a büntetés végrehajtása végett tett intézkedés. A félbeszakítás napjával az elévülés határideje ismét elkezdődik.” A töretlen és egységes bírói gyakorlat szerint az elévülést csak azok az érdemi intézkedések szakítják félbe, amelyeket az eljáró hatóság a büntetés végrehajtása érdekében tesz.⁶

A büntetés félbeszakítása ezzel szemben nem tekinthető a büntetés végrehajtása érdekében tett intézkedésnek, hiszen az éppen megszakítja a végrehajtást. Ez a helyzet akkor is, ha arra egy másik büntetés megkezdésének lehetővé tétele miatt van szükség. A kifejtettek alapján tehát leszögezhető, hogy a bv. bíró közérdekű munkát félbeszakító intézkedése a büntetés végrehajthatóságának elévülését nem

⁵ Lásd pl.: Belovics E. – Lajtár I. – Pacsek J. – Vókó Gy.: A büntetés-végrehajtási jog magyarázata. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001. 90. o.; Vókó Gy.: Magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006. 428. o.; valamint Lajtár I.: Jogállami biztosítékok a hazai büntetés-végrehajtásban, a garancia-és kontrollrendszer komplexitása és fejlesztésének lehetséges irányai. Doktori értekezés, 2008. 148. o.

⁶ BH 2000/188.

szakítja félbe. (A közérdekű munka esetében a végrehajthatóság elévülését megszakító intézkedésnek lehet tekinteni, például az ismeretlen helyen tartózkodó elítélt ellen kiadott elfogatóparancsot vagy a munkahely kijelölését, mert ezek az aktusok „előbbre viszik” a büntetés végrehajtásának folyamatát.)

Megítélésem szerint a jogalkalmazási anomália megoldása jelen esetben is a jogalkotó közreműködését igényli. A megoldáshoz persze több úton is eljuthatunk, így például megfontolandó lehet a közérdekű munka ezen okból történő félbeszakítása esetére az elévülés félbeszakadásának expressis verbis jogszabályi deklarálása, vagy ilyen esetekben a közérdekű munka elévülési idejének meghatározott időtartammal való meghosszabbítása.

Sajátos illetékességi probléma a más munkahely kijelölésére irányuló eljárásban

Az országos bírói gyakorlat teljesen megosztott annak megítélésében, hogy abban az esetben, amikor az elítélt részére azért jelölnek ki más munkahelyet, mert ő másik megyébe költözik⁷, a kijelölt munkahely vagy az elítélt tartózkodási helye szerint illetékes bv. bíróságnak kell a bíróságot lefolytatására. Egyes megyékben a bíróságok azt az álláspontot képviselik, hogy ilyenkor az új munkahely kijelölésénél az illetékességet az elítélt új tartózkodási helye (állandó lakóhelye) alapozza meg,⁸ más bíróságok viszont azon a véleményen vannak, hogy az eljárást minden esetben a kijelölt munkahely szerint illetékes bv. bírónak kell lefolytatnia.⁹

A Bv. tvr. 10. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a más munkahely kijelölésére irányuló eljárást a kijelölt munkahely szerint illetékes bv. bírónak kell lefolytatnia. A Bv. tvr. 60. § (1) bekezdése szerint ugyanakkor: „A közérdekű munka végrehajtásának helyéül az elítélt állandó lakóhelye – az elítélt kérelme alapján az ideiglenes lakóhelye – szerint illetékes megyei (fővárosi) bíróságon működő büntetés-végrehajtási bíróságot vagy gazdálkodó szervet jelöl ki.”

Az új tartózkodási hely által meghatározott illetékességet elfogadó bíróságok alapvetően azzal érvelnek, hogy a Bv. tvr. 10. § (2) bekezdésében található illetékességi szabály megalkotásánál a jogalkotó figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) 21. §-a, valamint e törvény I. számú melléklete pontosan

⁷ A Bv. tvr. 10. § (1) bekezdésének b) pontja alapján más munkahely kijelölésének akkor is helye van, ha a közérdekű munka végrehajtása „az elítélt személyi körülményeiben bekövetkezett változás folytán más munkahelyen célszerű”. Ez állapítható meg akkor is, ha az elítélt másik megyébe költözik.

⁸ Lásd pl. a Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság Bkf.66/2008/2. számú, illetőleg a Tolna Megyei Bíróság 2.Bkf.39/2009/3. számú határozatait

⁹ Lásd pl. a Fővárosi Ítéltábla 2.Bkk.10167/2007/3. és 1.Bkk.10773/2006/2. számú határozatait, valamint a Bács-Kiskun Megyei Bíróság 4.Bkf.301/2008/2. számú határozatát

meghatározza a megyei és a városi bíróságok illetékességi területét. Ennek alapján pedig a megyén kívüli igazságügyi hivatalok felhívása, onnan pártfogó felügyelői vélemény beszerzése, s ezt követően a bíróság által nem ismert munkáltató kijelölése meghaladja a megyei bíróság illetékességét. Emellett érvként hozták fel a 9/2002. (IV. 9.) IM rendelet 63. § (7) bekezdésében írt rendelkezést is, amely szerint:

„Ha az elítélt kéri, hogy a munkahelyet tartózkodási helyén jelöljék ki, és ez a bv. bíró illetékességi területén kívül van, a bv. bíró az ügy iratait átteszi az eljárásra illetékes bv. bíróhoz.” Okfejtésük szerint, tekintettel arra, hogy a bv. bíró a „saját megyéjén” kívül nem járhat el, ha az elítélt másik megyébe költözik, a Bv. tvr. 60. § (1) bekezdésében található általános illetékességi szabály alkalmazandó, s ez ugyanúgy vonatkozik az első munkahely kijelölésére, mint a további munkahely meghatározására.

A magam részéről azzal a bírói állásponttal értek egyet, amely szerint a más munkahely kijelölésére irányuló eljárásban kizárólag a Bv. tvr. 10. § (2) bekezdésében meghatározott speciális illetékességi szabályt kell alkalmazni, a Bv. tvr. 60. § (1) bekezdésében található illetékességi szabály (az elítélt állandó lakóhelye, illetőleg tartózkodási helye) pedig csak az első munkahely kijelölésénél vehető figyelembe.

Abban az esetben ugyanis, ha elfogadnánk, hogy az elítélt más megyébe költözése esetén az új állandó lakóhely vagy tartózkodási hely szerint illetékes bv. bírónak kell eljárnia, a Bv. tvr. 10. § (2) bekezdésében foglalt illetékességi szabályra egyáltalán nem is lenne szükség, hiszen tekintet nélkül arra, hogy az elítélt a végrehajtás alatt az adott megye közigazgatási határán belül marad, vagy azon kívülre költözik, a Bv. tvr. 60. § (1) bekezdését alkalmaznánk. Ebből pedig meglátásom szerint az következik, hogy a jogalkotó a speciális illetékességi okot éppen azért rögzítette a más munkahely kijelölésére irányuló eljárás szabályai között, hogy ebben az esetben mindig a kijelölt munkahely szerint illetékes bv. bíró járjon el, függetlenül attól, hogy az elítélt tartózkodási helye (állandó lakóhelye) hol van.

Véleményem szerint a 9/2002. (IV. 9.) IM rendelet 63. § (7) bekezdése az új munkahely kijelölésénél szintén nem alkalmazható, mert ez a rendelkezés az említett jogszabályban „A közérdekű munka foganatba vétele” alcím alatt szerepel, ez pedig arra utal, hogy az itt található szabályok csak az első munkahely kijelölésénél vehetők figyelembe.

A jogértelmezési probléma eldöntéséhez nélkülözhetetlen annak vizsgálata, hogy a Bszi. vonatkozó rendelkezései ellentétben állnak-e a Bv. tvr. 10. § (2) bekezdésével. A Bszi. 21. § szerint a helyi, a megyei és a munkaügyi bíróságok, valamint a katonai tanácsok illetékességi területét a Bszi. melléklete tartalmazza. (Ennek alapján fő szabály szerint a megyei bíróságok illetékességi területe az adott megye közigazgatási területére terjed ki.) Ez azonban nem jelenti azt, hogy bizonyos bírósági eljárásokban egyes bíróságok illetékessége nem térhet el a mellékletben

meghatározottól. A Bszi. 18. § (1) bekezdése alapján törvény a bíróságok illetékségi területét a közigazgatási területi beosztástól eltérően határozhatja meg. A Bszi. 11. § (2) bekezdése szerint: "A törvény által rendelt bíró az eljárási szabályok szerint a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságon működő, előre megállapított ügyelosztási rend szerint kijelölt bíró."

A Bszi. mellékletében meghatározott illetékségi területen kívül járhatnak el pl. meghatározott bűncselekmények esetében a Be. 17. § (5)–(6) bekezdése alapján a megyei bíróságok székhelyén lévő helyi bíróságok, illetőleg a Pesti Központi Kerületi Bíróság, amelyek illetékessége a törvényben felsorolt bűncselekmények vonatkozásában a megye, illetőleg a főváros területére terjed ki. Ehhez hasonlóan eltérhet a bíróságok illetékessége az általánostól a kényszergyógykezelés felülvizsgálata esetén, hiszen, ha első fokon nem budapesti székhelyű helyi bíróság járt el, a felülvizsgálatra a Pesti Központi Kerületi Bíróság, ha pedig első fokon nem budapesti székhelyű megyei bíróság járt el, a felülvizsgálatra a Fővárosi Bíróság illetékes. [Be. 566. § (1) bekezdés]

A fentiekre figyelemmel – álláspontom szerint – megállapítható, hogy a Bv. tvr. 10. § (2) bekezdése és a Bszi. vonatkozó rendelkezései között kollízió nem áll fenn, s így nem látom akadályát annak, hogy a Bv. tvr. 10. § (2) bekezdése alapján a bv. bíró illetékessége a megyei bíróság általános illetékségi területén kívülre is kiterjedjen. A gyakorlat egységesítésének adekvát eszköze ebben az esetben – álláspontom szerint – a jogegységi határozat lenne, bár kétségtelen, hogy egy egyértelmű jogi szabályozás mellett erre sem lenne szükség.

Problémák a közérdekű munka szabadságvesztésre történő átváltoztatásával kapcsolatban

Ha az elítélt munkakötelezettségének önként nem tesz eleget, a közérdekű munka illetőleg annak hátralévő része helyébe szabadságvesztés lép, amelyet fogházban kell végrehajtani. [Btk. 50. § (1) bek.] Az átváltoztatásra irányuló eljárás során a bv. bírónak vizsgálnia kell, hogy az elítéltnak felróható-e a büntetés meg nem kezdése. Ha a végrehajtás megkezdése nem az elítélt hibájából marad el, a közérdekű munka átváltoztatására nem kerülhet sor.¹⁰

A jelenlegi bírósági gyakorlat szerint, ha az elítélt a közérdekű munkát kiszabó ítélet jogerőre emelkedését követően ismeretlen helyre távozik, és ezért vele a pártfogó felügyelő a kapcsolatot nem tudja felvenni, illetőleg számára ezért nem lehet munkahelyet kijelölni, a közérdekű munkát nem lehet szabadságvesztésre átváltoztatni. A gyakorlatot megalapozó közzétett eseti döntés¹¹ indokolása szerint az a tény, hogy a hivatásos pártfogó az elítéltet a lakcímnnyilvántartásban

¹⁰ Nyilvánvaló például, hogy ha a közérdekű munkát kiszabó ítélet jogerőre emelkedését követően az elítélt súlyos sérüléssel járó közlekedési balesetet szenved, és ezért nem hajtható végre a közérdekű munka, nincs helye átváltoztatásnak.

¹¹ BH 2002/126.

szereplő címen nem találja,¹² önmagában nem jelenti azt, hogy az nem kíván eleget tenni a munkakötelezettségének. Az említett indokolás arra is hivatkozik, hogy a vonatkozó jogszabály nem ír elő olyan kötelezettséget az elítélt számára, hogy a hivatásos pártfogót ő keresse meg, tekintettel pedig arra, hogy az adott ügyben szereplő elítéltet korábban nem ítélték közérdekű munkára, nem volt kétséget kizáróan megállapítható, hogy az elítélt tudott-e arról, pontosan hogyan zajlik ennek a büntetésnek a végrehajtása, és ennek során rá milyen kötelezettségek hárulnak.

Természetesen jogos kérdésként vetődik fel, hogy hogyan döntött volna a bíróság akkor, ha az elítéltet korábban már elítélték volna közérdekű munkára, de még az ismertetett tényállás mellett is megkérdőjelezhetőnek tartom a bíróság döntésének helyességét. Egy teljes beszámítási képességgel rendelkező nagykorú személynek ugyanis tisztában kell lennie azzal, hogy ha vele szemben valamilyen büntetést szabtak ki, azt végre kell hajtani, és ha ő neki felróható okból nem érhető el a hatóságok számára rendelkezésre álló lakcímen, ezzel a végrehajtás megghiúsul. Tévesnek gondolom ezért a Bírósági Határozatokban közzétett határozat okfejtését, mert álláspontom szerint az elítélt terhére az önhiba ilyenkor is megállapítható.

A jelenlegi bírói gyakorlatban mindenesetre ezzel ellentétes álláspont győzedelmeskedett,¹³ az ismeretlen helyen tartózkodó közérdekű munkára ítélttel szemben – ha a büntetés végrehajtásának az képezi akadályát, hogy a pártfogó felügyelő az elítéltet nem tudja elérni – az egyetlen igazán érdemleges eszköz az elfogatóparancs kibocsátása maradt¹⁴. Egyes vélekedések szerint közérdekű munka végrehajtása érdekében csak akkor lehet elfogatóparancsot kibocsátani, ha azt szabadságvesztésre átváltoztatták, ez az álláspont azonban nem állja meg a helyét. A Be. vonatkozó rendelkezése valóban csak szabadságvesztés esetén engedélyezi elfogatóparancs kiadását¹⁵. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy a Bv. tvr. 6. § (7) bekezdése alapján a Be. szabályait a bv. bírói eljárásban csak akkor lehet alkalmazni, ha a Bv. tvr. vagy más jogszabály eltérően nem rendelkezik. Márpedig a Bv. tvr. e tekintetben speciális rendelkezést tartalmaz, amely

¹² Az eseti döntés alapját képező konkrét ügyben a hivatásos pártfogó felhívta ugyan az elítéltet, hogy tájékoztassa, rendelkezik-e az előírt feltételeknek megfelelő munkáltatóval; ám ezt a levelet, és az azt követő összes többi az elítélt nem kapta meg.

¹³ A jelenlegi bírósági praxis mindössze egyetlen irányadónak tartott határozaton alapul, nem kizárt, hogy a megváltoztatását célzó, következetes ügyészi jogorvoslati gyakorlat eredményre vezetne. Úgy vélem azonban, hogy a probléma megnyugtató rendezése első-sorban a jogalkotótól várható.

¹⁴ A bv. bírónak lehetősége van ugyan lakcímfigyelés, illetőleg körözés elrendelésére is, az elítélt elfogására és a bv. bíró elé állítására azonban csak az elfogatóparancs ad alapot. [Be. 73. § (3) bekezdés]

¹⁵ A Be. 590. § (3) bekezdésében a következő található: „Ha a büntetést vagy a büntetés hátralévő részét ismeretlen helyen tartózkodó elítélten kell foganatba venni, a büntetés-végrehajtási bíró az elítélt tartózkodási helyének felkutatása iránt intézkedik, szabadságvesztés esetén elfogatóparancsot bocsát ki.”

lehetővé teszi, hogy a bv. bíró lakcímfelügyelést, illetve körözést rendeljen el, illetőleg elfogatóparancsot bocsásson ki annak az ismeretlen helyen tartózkodó elítéltnak a felkutatása érdekében, aki a jogerősen kiszabott közérdekű munka büntetését nem kezdte meg. [Bv. tvr. 6/A § (1) bekezdésének d) pontja] Ezen túlmenően a Bv. tvr. 6/A § (4) bekezdése külön kiemeli a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztést, amely esetében ugyancsak helye van elfogatóparancs kibocsátásának.

A közérdekű munka végrehajthatósága megszűnésének megállapítása

A Bv. tvr. 66. § (3) bekezdésének c) pontja alapján a közérdekű munka, illetőleg annak hátralévő része nem hajtható végre, ha az ítélet jogerőre emelkedése után az elítélt egészségi állapotában olyan tartós változás következett be, amely a közérdekű munka végrehajtását nem teszi lehetővé. Ilyen esetben a végrehajthatóság megszűnését a bv. bírónak kell megállapítania. [Bv. tvr. 11. § (1) bek.]

A gyakorlatban sajnos nem egyszer előfordul, hogy az elítélt már az ítélet jogerőre emelkedésekor olyan rossz egészségi állapotban van, hogy az már eleve lehetetlenné teszi a közérdekű munka végrehajtását. Ilyenkor – tekintettel arra, hogy az egészségromlás nem az ítélet jogerőre emelkedése után következik be – a végrehajthatóság megszűnésének megállapítására törvényesen nem kerülhet sor. Ugyanakkor a büntetés végrehajthatatlanságából adódó problémát valahogy meg kell oldani, még akkor is, ha a jogalkotó ilyen esetre nem kreált büntetés végrehajtását kizáró okot. Előfordul, hogy a kényszerhelyzetben lévő bv. bíró mégiscsak megpróbálkozik a közérdekű munka végrehajthatósága megszűnésének megállapításával.¹⁶ Olyan eset is előfordult, amikor ügyészi fellebbezés eredményeképpen a másodfokon eljáró bíróság úgy foglalt állást, hogy a végrehajthatóság megszűnésének megállapítására akkor is sor kerülhet, ha az elítélt tartós állapot-rosszabbodása a büntetést kiszabó ítélet jogerőre emelkedése előtt következik be.¹⁷

Ha a perbíróságnak a jogerős ítélet meghozatalakor nem volt tudomása az elítélt tényleges egészségi állapotáról, perújításra¹⁸ nyílhat lehetőség.¹⁹ Egyáltalán nem bizonyos azonban, hogy pl. az adott esetben a terhelt rossz egészségi állapota (mint új tény) a perújítás megengedhetősége tárgyában döntést hozó bíróság

¹⁶ Erre kiváló például szolgálnak a Békés Megyei Bíróság 5.Bv.41/2007/2. számú, valamint a Fővárosi Bíróság 1.Kmv.1532/2007/2. számú végzései

¹⁷ Lásd a Fővárosi Bíróság 24.Bkf.9584/2007/2. számú határozatát

¹⁸ A Be. 408. § (1) bekezdésének a/1. pontja alapján perújításnak van helye akkor is, ha az alapügyben akár felmerült, akár fel nem merült tényre vonatkozó olyan új bizonyítékot hoznak fel, amely valószínűvé teszi, hogy a terhelttel szemben lényegesen enyhébb büntetést kell kiszabni.

¹⁹ Ilyen okból rendelte pl. a perújítást 2.Bpi.1063/2007/2. számú végzésével a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság. A perújítási eljárásban a Kazincbarcikai Városi Bíróság 4.B.456/2007/3. számú ítéletében a terhelttel szemben pénzbüntetést szabott ki.

számára azt teszi valószínűvé, hogy vele szemben lényegesen enyhébb büntetést kell kiszabni.

A megoldást a jelenlegi jogi szabályozás olyan tartalmú módosításában látom, amely előírná a közérdekű munka végrehajthatósága kizártságának megállapítását arra az esetre, ha a büntetés a terhelt egészségi állapota miatt nem hajtható végre.

Záró gondolatok

A közérdekű munka végrehajtása során jelentkező gondok jelentős része anyagi, illetőleg gazdasági természetű. Ezek megoldása erre irányuló töretlen állami akarat esetén is költséges és nem kevés időt vesz igénybe. A bv. bírói eljárásban felbukkanó, ebben az írásban felvetett problémák ugyanakkor arra mutatnak rá, hogy a vonatkozó jogi szabályozásban olyan hibák lelhetők fel, amelyek időnként elvégezhetetlen feladat elé állítják a jogalkalmazókat, pedig megoldásuk különösen nagy anyagi áldozatot és munkaidő-ráfordítást nem igényelne.

Beszámoló a Nemzetközi Ügyészi Egyesület (IAP)² 2009. évi közgyűlésének és konferenciájának eseményeiről

IAP Közgyűlés – először Kelet-Európában

A világ ügyészeinek a mai napig első és egyetlen nemzetközi szervezete 2009. szeptember 5–10. között Kijevben tartotta immár a 14. alkalommal megrendezésre kerülő éves közgyűlését és konferenciáját. Kelet-Európában ez volt az első alkalom, hogy az egyesület ilyen találkozót szervezett.

2005. óta az IAP a regionális konferenciák újabb területi központjaként³ e térségben is évről-évre nagy ügygonddal és színvonalasan szervezi meg a közép- és kelet-európai, valamint a közép-ázsiai ügyészségek regionális konferenciáját⁴, melyek közül eddig három eseményen előadóként, illetve résztvevőként jelen lehettem.

Az IAP 2009. évi 14. konferenciáján és közgyűlésén, valamint a végrehajtó bizottsági ülésén, dr. Venczl László vb-tag hivatalos elfoglaltsága miatt, az Ügyészek Országos Egyesületét a nemzetközi ügyek alelnökeként én képviseltem. Résztvételemet az ÜOE a Legfőbb Ügyészség támogatásával biztosította.

A szervezők színvonalas módon látták vendégül az IAP éves nagy ívű rendezvényeit: a közgyűlést, az IAP Végrehajtó Bizottságának ülését és a szokásos tudományos konferenciát, melynek címe ezúttal a „*Sikeres ügyészi tevékenység: igazságos döntések hozatala*” volt. A konferencián 77 ország 340 képviselője vett részt, további 7 nemzetközi szervezet 10 fővel képviseltette magát. A tanácskozás angol, ukrán és orosz munkanyelve mellett francia, kínai és arab nyelvű szinkrontolmácsolás állt a résztvevők rendelkezésére.

Az IAP 14. éves rendezvényeinek résztvevőjeként felrémlett a 14 évvel ezelőtti élmény, amikor 1996-ban Budapesten, a Hilton Szálló konferenciatermében, 42 ország ügyészi szervezeteinek képviselői kimondták a Nemzetközi Ügyészi Egyesület megalakulását. A kijevi világkonferencián és a hozzá kapcsoló rendezvényeken

¹ Diófási Á., az ÜOE alelnöke; ügyész, Debreceni Fellebbviteli Főügyészség

² International Association of Prosecutors

³ Az IAP éves regionális konferenciáinak bővülése: Európai Regionális Konferencia 2001 óta; Ázsiai és Csendes Óceáni Térség Regionális Konferenciája 2003 óta; Közép- és Kelet-Európai és Közép-Ázsiai Országok Regionális Konferenciája 2005 óta; és Latin-Amerikai Regionális Konferencia 2006 óta.

⁴ „Együttműködés az Ügyészi szervezetek között a bűnügyi jogsegély területén”, 2006. Kijev; „Az ügyész függetlensége”, 2007. Odessza; „Az ügyész és az emberi jogok”, Lvov, 2008.

való részvétel alapján örömmel állapíthattam meg, hogy az alapításkor tapasztalt lelkesedés és a célok iránti elkötelezettség továbbra is töretlen mind az egyesület vezetésében, mind az egyre növekvő számú tagjainak körében. (2009-ben az IAP 600 egyéni és 136 szervezeti tagja immár a világ 140 országának ügyészeit reprezentálja.)

Venczl László kitüntetése

Az IAP közgyűlésére 2009. szeptember 8-án került sor. A közgyűlésre kerülő témák mindegyikét az IAP VB mintegy nyolc órás ülésén tárgyalta. A közgyűlés elsőként a 2008. augusztus 29-én Szingapúrban tartott IAP közgyűlés jegyzőkönyvét fogadta el, majd a közgyűlés egyik, számunkra legizgalmasabb napirendi pontjaként személyi kérdésekről határozott. Elsőként az IAP Végrehajtó Bizottságában a mandátumok lejártá miatt megüresedett 2 hely betöltéséről döntött: A VB előterjesztését elfogadva újraválasztotta *Raija Toiviainen* (Finnország) vb-tagot, valamint *Venczl László* vb tag (ÜOE-alelnök) helyére *Barbara Brezigar* szlovén legfőbb ügyésznőt választotta meg.

Venczl László mandátumának lejártával a Nemzetközi Ügyészi Egyesület megalapításában alapvető érdemeket szerzett magyar ügyészi egyesület képviselője 14 év után megszűnt. Amint ismeretes, az 1996-ban alakult IAP első elnöke *Hajdú Mária* magyar ügyésznő volt, egyik alelnöke *Bócz Endre* fővárosi főügyész lett. Egy év elteltével *Hajdú Mária* örökös tiszteletbeli elnöki címet kapott, *Bócz Endre* 3 éves ciklusának lejártával pedig Venczl Lászlót többször is újraválasztották. Venczl László ÜOE alelnök részére az IAP közgyűlése a Végrehajtó Bizottságban végzett 10 éves lojális munkája elismeréseként a „*Certificate of Merit*” kitüntetést adományozta, ezt távollétében helyette én vettem át. Venczl László – miként az IAP VB tagjaként korábban leköszönt ügyészek – az IAP Szenátusának tagja lett. Venczl Lászlóra méltán lehet büszke az ÜOE is, a magyar ügyészek jó hírnevének öregbítéséért.

Az egész IAP-ot érintő jelentős személyi változás, hogy a főtitkári funkciót 1996 óta betöltő *Henk Marquart Scholtz* úr (Hollandia) a 2010 szeptemberében tartandó közgyűlés alkalmával nyugdíjba vonul, ezért szükségessé vált utódjának kijelölése. *Francois Falletti* elnök (Franciaország) javaslatára a közgyűlés egyetértett azzal, hogy a pályázók közül kiválasztott jelölt, *Derk Kuipers* (Hollandia) – a zökkenőmentes feladatátvétel érdekében – 1 éven át a jelenlegi főtitkár mellett dolgozzon.

Az IAP kitüntetettjei 2009-ben

Ezután az IAP által alapított, az IAP Kitüntetési Szabályzatában részletesen leírtak szerint adományozható kitüntetések átadására került sor.

A *Medal of Honour* (Becsület Érdemrend) elnevezésű, legmagasabb kitüntetést nem minden évben adják át. Eddig olyan kiemelkedő személyiségek kapták meg, mint *Louise Arbour*, Kanada (1999), *Nelson Mandela*, Dél-Afrika (2000), *Simon Wiesenthal*, Ausztria (2002), *Pierre Truche*, Franciaország (2004) és *Minoru Shikita*, Japán

(2006). A kitüntetést az IAP 2009-ben *Richard Goldstone* ügyész (Dél-Afrika) részére adományozta. Az ünnepélyes átadásra 2009 júniusában, Hágában került sor, az erről készült videofelvételt a közgyűlésen levetítették.

A kitüntetéssel az IAP elismerte, hogy Goldstone a nemzetközi büntetőjog fejlesztésében és az emberi jogok betartása érdekében végzett kiemelkedő nemzetközi tevékenységet, különös tekintettel arra a tényre, hogy ezt ügyészként végezte. Richard Goldstone emberi jogi tevékenysége ügyészként és bíróként is kiemelkedő: elnöke volt a Dél-Afrikában felállított Erőszak és Zaklatás Elleni Vizsgáló Bizottságnak, melyet később róla Goldstone Bizottságnak neveztek el. Ez jelentős szerepet játszott az 1980-as években a Dél-Afrikában uralkodó apartheid legyőzésében. Goldstone 9 évig volt a Dél-afrikai Alkotmánybíróság tagja, amely az új alkotmányt interpretálta, és felügyelte az ország demokratikus útra való áttérését. 1994–1996 között Goldstone a korábbi Jugoszlávia és Ruanda területén elkövetett háborús bűncselekmények kivizsgálására Hágában – a II. világháborút követően Nürnbergben a náci bűnösök ügyét vizsgáló bírósághoz hasonló bíróságokként – létrehozott ENSZ Nemzetközi Büntető Bíróságának (ICTY) első főügyésze volt. Tevékenysége jelentős mértékben hozzájárult e bíróság munkájához: 1995-ben Goldstone vádat emelt *Radovan Karadzics* és *Ratko Mladic* boszniai szerb vezetők ellen népirtás és emberiség elleni bűncselekmények, a boszniai moszlimok ellen folytatott etnikai tisztogatás során elkövetett kínzás, erőszak, Szarajevó bombázása, iszlám és katolikus templomok kifosztása miatt. Számos cikket írt a nemzetközi humanitárius jogról. Több egyetem díszdoktora, számos kiemelkedő elismerésben részesült. Több civil szervezet vezetőségének tagja, melyek az igazságszolgáltatás működésének javítását tűzték ki célul.

A *Special Achievement Award* (Különleges Helytállásért Érdemrend) kitüntetést 2 ügyésznek adták át a közgyűlésen.

Josaia Naigulevu, a Fiji Szigetek korábbi legfőbb ügyésze a kitüntetést az ügyészi integritás és a függetlenség elvei melletti példamutató kiállásáért kapta, amelyet egy illegitim rendszer jogosulatlan nyomása alatt tanúsított. Josaia Naigulevut az 1999-ben, majd a 2000-ben végrehajtott államcsínyt követően, a 2001-ben elfogadott Fiji Alkotmány alapján újra legfőbb ügyésszé nevezték ki, és ezt a posztot 2009 áprilisáig töltött be. A Fiji Ügyészi Szervezetet szigorúan szakmai alapokon, az igazságszolgáltatást képviselő elvek szerint építette fel. Kiemelt feladatának tartotta és valósította meg munkatársai, a rendőrök és ügyészek, valamint a Csendes-óceáni Térség más államai ügyészeinek továbbképzését szemináriumokkal, képzési programokkal, oktató kurzusokkal. Hivatalában nagy tiszteletnek örvendett, a Csendes-óceáni Térség vezető ügyészi személyiségeként tartották számon. Tevékenységét egy illegitim kormány tartós és komoly ellenkezése mellett, meg nem hátrálva, kizárólag a szakmaiság elvétől vezérelve folytatta. 2009. április 9-én a Fiji Fellebbviteli Bíróság az akkori rendszert törvényellenesnek nyilvánította, s az elnök 2009. április 10-én – az alkotmány hatályon kívül helyezése s a rendkívüli állapot 30 napra történő bevezetése mellett – a bírák, a legfőbb ügyész és az ügyészek hivatalból történő felmentését kezdeményezte. A legfőbb

ügyészség épületét bezárták, és április 15-én Naigulevu legfőbb ügyészt négy rendőr elvezette. Némi időt kérve összehívta munkatársait, bizalmasan arra kérve őket, hogy továbbra is tartsák be a jogszabályi előírásokat, és viselkedjenek higgadtan. Ezt követően vették őt házi őrizetbe. Josasia Naigulevu tagja az IAP Végrehajtó Bizottságának. Elfogadja és gyakorolja az IAP Etikai Kódexében foglaltakat. Ugyancsak *Special Achievement Award* kitüntetésben részesült *Ronald Bei Talasasa*, a Salamon Szigetek legfőbb ügyésze. A kitüntetés indokolása szerint Talasasa az ügyészi munka végzésében felmerülő különleges nehézségek idején elszántan kiállt az elvei mellett egy olyan korszakban, amikor tevékenységét csak súlyos személyes fenyegetettség alatt folytathatta. A Csendes-óceáni Térség nyugati részén található Salamon Szigetek szülöttjeként hosszú ideig ügyészként, majd legfőbb ügyész-helyettesként, 2006-tól pedig legfőbb ügyészként tevékenykedett. 1999-től a Salamon Szigetek két fő szigete – Guadalcanal és Malaita – területén etnikai feszültség uralkodott, a katonai csapatok a Szigetek mindkét oldalán polgárháborút folytattak. 2003-ban, az általános politikai nyugtalanság miatt, az Ausztrália által vezetett, 15 szomszédos ország rendőri és katonai erői által alkotott nemzetközi békefenntartó csapata avatkozott be a polgárháborús helyzetbe, majd két év múlva sikerült megteremteniük a relatív stabilitást az országban. Az ún. „feszültséggel érintett ügyekben” legfőbb ügyészként kifejtett tevékenysége miatt fővárosi lakóhelyének biztonsága 2000-ben kérdésessé vált, és családtagjaival együtt el kellett költöznie. Ugyanazon év júliusában történt, hogy egy külső szigetről származó bankrabló ellen folytatott sikeres ügyészi tevékenységet, amelynek köszönhetően az elkövető börtönbe került. Ezt követően, bizonyos támogatóknak köszönhetően, az elítélt egyszerűen kísértálhatott a börtönből, majd megtámadták Ronald Talasasát: kézi erővel bántalmazták, ráncigálták és megöléssel fenyegették. Ebből a helyzetből mások segítségével sikerült csak elmenekülnie. Két évvel később, amikor ugyanez az elítélt lefejezett egy ausztrál miszionáriust, Ronald ismét sikeres vádeljárást folytatott ellene, emberölés miatt. Abban az időben politikai nyugtalanság uralkodott a térségben, ezért arra kérték, hogy értsen egyet magasabb vezetők ellen kitalált politikai vádak emelésében, azonban ő ezt megtagadta. Amikor egy személyt hiányos bizonyítékok alapján vádoltak meg a miniszterelnök megölésére készített cselszövésével, Ronald Talasasa – amint azt feladata megkövetelte – visszavonta a vádakát. Sőt, amikor a ma már menesztett, akkori legfőbb ügyész egy miniszter kollégája elleni ügyészi eljárást megszüntette – miközben Ronald az országától távoli konferencián vett részt – miután visszatért, újra benyújtotta a vádat a miniszter ellen, és a minisztert később el is ítélték. Ezek a cselekedetek nem tették népszerűvé politikai ellenfelei szemében és felmentéssel, razzákkal és más megtorló intézkedésekkel fenyegettek. Ronald Talasasa a mai napig legfőbb ügyész. Idén májusban kollégái számára szemináriumot tartott, ahol egyértelműen érezni lehetett azt a tiszteletet, amelyet iránta mint hivatali vezető iránt tanúsítottak. Az a különleges nehézség, amellyel Ronaldnak szembe kellett néznie – különösen a feszültségek idején – lehetővé tette, hogy kibontakozzon eltökéltsége az ügyészi szakma iránt még akkor is, amikor igen nagy volt a személyes fenyegetettsége. Ronald Talasasa úr ugyancsak aláírta az IAP Etikai Kódexét.

A *Certificate of Merit* (Érdemek Elismeréséről Tanúsítvány) kitüntetést Venczl Lászlón kívül az alábbi személyeknek és szervezeteknek ítélte az IAP: A Szingapúri Legfőbb Ügyészségnek az IAP 13. konferenciájának megrendezéséért; *Oleksyi Baganets*, Ivovi megyei főügyész részére (Ukrajna) a közép- és kelet-európai, valamint a közép-ázsiai ügyészségek részére megrendezett IV. IAP Regionális Konferencia megszervezéséért; a Kameruni Igazságügyi Minisztérium részére a 2009 februárjában tartott IAP vb-ülés megszervezéséért; *Knut Kallerud* norvég ügyész részére az IAP Emberi Jogi Oktatócsomagot készítő munkacsoport elnökeként kifejtett tevékenységéért; valamint *Alasdair Fraser* és *James Hamilton* ír és észak-ír legfőbb ügyészek részére „Az Ügyészek Védelmének Alapelvei” elnevezésű IAP munkabizottság társelnökeiként kifejtett tevékenységükért.

Legfőbb ügyészek találkozója, az IAP Etikai Kódex aláírásának sürgetése

Az ünnepi pillanatok után a civil szervezetek rendes működéséhez tartozó éves jelentés előterjesztése, valamint a 2010. évi munkaterv ismertetése és elfogadása következett.

Henk M. Scholtz főtitkár előterjesztette az éves jelentést, utalt a VB által részletesen megtárgyalt és elfogadásra javasolt 2008. évi pénzügyi jelentésre, amelyet az Ernst & Jung cég könyvelői is megvizsgáltak. Köszönetet mondott a Brit Ügyészségnek, Angliának és Walesnek, valamint a dán legfőbb ügyésznek az IAP főtanácsadó munkájának támogatásáért és a kommunikációs menedzser biztosításáért. Szintén köszönetet mondott a holland ügyészi szervezet és az Igazságügyi Minisztérium által nyújtott támogatásért; továbbá az azerbajdzsáni és az ukrán ügyészségeknek több dokumentum orosz nyelvre történt lefordításáért. A kanadai ügyészségnek és a Nemzetközi Francophone Szövetségnek (OIF) a francia honlaphoz való segítségnyújtást; az Írország által felajánlott segélyprogramnak és a Brit Nemzetközösség Titkárságának pedig az IAP Granting Programhoz nyújtott segítséget köszönte meg.

Ezután *Elisabeth Howe* IAP főtanácsadó a VB által elfogadott 2010-es programot ismertette.

Francois Falletti IAP elnök a taglétszám folyamatos növekedéséről beszélt, amely egyre jobban lefedi a világ minden részét. Megemlítette a legfőbb ügyészek 4. éves találkozóját, továbbá szólt a legfőbb ügyészek és főügyészek Santiago-ban (Chile) 2011. novemberében tervezett találkozásáról, amely a terv szerint az IAP 16. konferenciáját követően kerül megrendezésre. Kiemelte az UNODC⁵-vel együtt végzett munkát, amelynek célja, hogy az IAP Etikai Irányelvek mind szélesebb körben alkalmazásra kerüljenek.

A kommunikációs menedzser az IAP honlap orosz és francia nyelven is hozzáférhető anyagokkal történő bővítéséről adott rövid tájékoztatást.

⁵ United Nations Office on Drugs and Crime (az ENSZ Kábítószerellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala)

A főtitkár szorgalmazta, hogy mihamarabb írják alá az IAP Etikai Kódexét az IAP azon szervezeti tagjai, akik azt eddig még nem tették meg.⁶ Ezt követően a főtitkár a soronkövetkező konferenciák listáját ismertette. (Az IAP-tagok egyébként hasonló formában, Hágában találkozhatnak majd az Éves Konferencia Közgyűlésén, 2010. szeptember 5–9-én.

A közgyűlés a VB valamennyi előterjesztését elfogadta.

A konferencia

Az IAP 14. világkonferenciáját „*A sikeres ügyészi tevékenység: igazságos döntések hozatala*” címmel rendezték meg, ahol plenáris- és szekció-ülésekre, speciális csoporttalálkozókra (Special Interest Group Meeting) és regionális fórumokra került sor. A konferenciát *Vlodymyr Lytvyn*, az Ukrán Köztársaság Parlamentjének elnöke és *Oleksandr Medvedko*, az ország legfőbb ügyésze nyitották meg. Oleksandr Medvedko tartotta a nyitóbeszédet kívül a konferencián az első, valamint a záró előadást is.

Francois Falletti IAP elnök és a *Viktor Juscsenkó* államelnököt képviselő *Petró Shatkoovsky* ugyancsak a konferencia nyitó ülészakán tartottak előadást. Valamennyi nyitóbeszéd azt hangsúlyozta, hogy az ügyészi tevékenység sikeressége aszerint mérhető, hogy milyen mértékben szolgálja a társadalmat és a közösségeket.

A négy plenáris ülés fő témái voltak:

- a.) Az ügyészi munka sikerének elérése;
- b.) A fogvatartotti tárgyalás és a büntetés alternatívái;
- c.) A sikerhez vezető különböző utak;
- d.) A törvényesség és a tisztességes eljárás szabályainak betartása a sikeres ügyészi tevékenységhez vezető úton.

A határokon átnyúló szervezett bűnözés, a már büntetőjogi eszközökkel is védeni kívánt jogtárgyak bővülése miatt az elmúlt években ugrásszerűen nőtt az elkövetett bűncselekmények száma, melyeket a hatóságok világszerte – az öröndetesen egyre inkább elterjedő, ám az eljárás menetét lassító – emberi jogi garanciák mellett bírálják el. A büntetések azonban nem minden esetben érik el céljukat, magas a visszaesések száma, ugyanakkor a kiszabott büntetések nem mindig hatnak ösztönzőleg a sértetti károk megtérítésére sem.

Ennek megfelelően azokról a hagyományostól eltérő megközelítési módokról hallottunk előadásokat, amelyek az ügyészi szervezetek számára eszközül szolgálnak a sikeres végeredmény biztosításában. Ilyen többek között a polgári jog eszközeivel elért helyreállító tevékenység, az elkövetői vagyont lefoglalása és magatartási

⁶ Az ÜOE az elfogadás évében aláírta a dokumentumot

szabályok alkalmazása (amint az Hollandiában⁷ vagy pl. Tajvanon történik), a közösségi igazságszolgáltatás (community policing)⁸ rendelkezésein alapuló joghátrány⁹, amint azt Szingapúrban,¹⁰ az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban¹¹ alkalmazzák. A közösségi igazságszolgáltatás adta lehetőségek különösen fontosak a mentális problémákkal küszködő elkövetők ügyeinek kezelésére,¹² akik meglehetősen nagy számban jelennek meg a büntető igazságszolgáltatás előtt.

Érdekesekek és gondolatébresztők voltak az Észak-Kanada területén fekvő Yukon¹³ és az Uganda területén alkalmazott *szokásjogi igazságszolgáltatásról* tartott előadások, továbbá annak kifejtése, hogy ez miként integrálható a jogállam rendszerébe. Az ugandai tapasztalat egy altémában került kifejtésre. Azt mutatta be, hogy az ügyészi tevékenység sikere milyen eszközökkel biztosítható *az emberiség elleni bűncselekmények és a háborús bűncselekmények üldözése esetében*.

Hallottunk előadást az ügyészi siker biztosításáról a *háborús bűncselekmények üldözése során kifejtett ügyészi tevékenység alkalmával*, valamint a Hágai Nemzetközi Büntető Bíróság feladatairól és igazságszolgáltatásának fejlődéséről. Ezt a témát egy *speciális csoporttalálkozó* során is megtárgyalták, amely számos résztvevőt vonzott.

Ugyancsak figyelmet kapott *az ügyészek és ügyészségi alkalmazottak képzésének és képességeik fejlesztésének fontossága*, főként azon az ülésen, melyet az Ukrán Nemzeti Ügyészi Akadémia elnöke, *Grygory Sereda* szervezett.

Kiemelkedő érdeklődést váltott ki a kitűnő koreai előadás az ügyészek „e-learning”, vagyis elektronikus úton történő képzéséről.

Sok érdeklődőt vonzott annak a kérdésnek a megtárgyalása is, hogy miként lehet biztosítani a *tisztességes eljárás követelményeit az ügyészi eljárás sikere, mint cél teljesítése során*. Várakozással hallgatták a résztvevők *Lanny Breuert*, az USA nemrégiben kinevezett, a büntető igazságszolgáltatás működésért felelős legfőbb ügyész helyettese által e témában tartott előadást. Az előadás érdekességét fokozta, hogy nyomban azt követően *Mohhamed Eshak Aloko* afgán legfőbb ügyész tartotta meg előadását. Afganisztánban most készítették el – az IAP Etikai Kódexén alapuló – az

⁷ Ld. H. Brouwer: A közösségi jog néha a legjobb „büntető” jog c. előadás fordítását (35–42. o.)

⁸ Ld. M. Kennedy: A közösségek bevonása a büntető igazságszolgáltatásba c. előadásának fordítását (55–58. o.)

⁹ Ld. S. Patten: A modern ügyész – újfajta ügyészi szemlélet c. előadás fordítását (43–50. o.)

¹⁰ Ld. A „Közösségi bíróság és ügyészség” munkacsoport jelentésének fordítását (51–54. o.)

¹¹ Ld. B. Berkley: A közösségi ügyészség alapelvei c. előadás fordítását (59–62. o.)

¹² Ld. D. Howard: A kóros elmeállapotúak bűnözésének visszaszorítása c. előadás fordítását (69–76. o.)

¹³ Ld. R. Meredith: Helyreállító igazságügyi kezdeményezések Kanada három tartományában c. előadás fordítását (63–68 o.)

Afgán Ügyészek Etikai Kódexét, amelyről a konferencia ideje alatt bővebben – a Közép-Kelet-Ázsia és Csendes-óceáni Térség számára rendezett – *regionális fórumon* hallhattak a résztvevők. Ezen a fórumon tájékoztatás hangzott el „*A törvényes Ázsia irányába*” (Towards Asia Just) elnevezésű UNODC tematikus ajánlásról, amelyet – alapvető céljaival való egybeesés folytán – az IAP is támogat.

További előadásokat hallottunk Új-Zéland, Belgium, Argentína, a Koreai Köztársaság és Chile ügyészségének képviselőitől arról, hogy az ügyész tevékenysége miként óvható meg a visszaélésektől. A ténymegállapításokon túl javaslatok is elhangzottak az ügyészi tevékenység színvonalának növelésére, valamint az áldozatok védelmére vonatkozóan.

A konferencia résztvevői érdeklődéssel hallgatták a francia kollégák előadásait a Franciaországban lezajlott változásokról és azokról a törvényhozói reformmelépésekről, amelyek a büntető igazságszolgáltatás rendszerének rugalmasabbá tételére irányulnak.¹⁴

A nigériai Lagos Állam legfőbb ügyésze előadásában arról beszélt, hogy hazájában az igazságszolgáltatás milyen tevékenységet fejt ki a bűnözés megnövekedett mértékével való lépéstartás, különösen a szervezett bűnözői világ megfékezésére irányuló új törvények végrehajtása érdekében.

Az Orosz Köztársaság legfőbb ügyész helyettese a különböző igazságszolgáltatási rendszerek közötti együttműködés szükségességére hívta fel a figyelmet, amelyet kulcskérdésnek tekint az ügyészi siker elérésében, s amelynek előmozdítása az IAP-nak is folyamatos feladata, hiszen ez volt az alapításakor elhatározott egyik fő célja.

A konferencia munkaprogramja változatos, informatív és időnként nagyon mozgalmas volt. Különösen az *ügyészi siker mérése* témájában rendezett szekcióülés – amint az előre megjósolható volt – nem eredményezett közös álláspontot a résztvevők között. A plenáris ülésen elhangzottak alapján, az utolsó napon az előadók részvételével zajlott panel alakította ki a végső következtetéseket, amelynek vezetője *J. S. Sorensen* dán legfőbb ügyész volt.

G-PEN, PEP

A nagy népszerűsége tekintettel, a múlt évben Szingapúrban bevezetett *speciális érdeklődésű csoportok* részére szervezett találkozók számát 2009-ben hétre emelték. Az egyik ilyen csoporttalálkozáson a konferencia résztvevői *visszacsatolást* hallhattak az előző évben, Szingapúrban megtartott 13. IAP konferenciáról is: *Nicholas Cowdery* a GPEN-ről (Global Prosecutors E-Crime Network) beszélt, amely az elektronika eszközeinek felhasználásával elkövetett bűnözés elleni sikeres ügyészi tevékenység – az Egyesült Királyság Ügyészsége által kifejlesztett és az IAP-on keresztül, módszertani programként más ügyészi szervezeteknek is felajánlott – kapacitásépítő gesztus lehet.

¹⁴ Ld. L. Le Mesle: A francia büntetőeljárás reformja c. előadás fordítását (77-80. o.)

Szintén *speciális csoporttalálkozó* keretében a fiatalok bűnözés aktuális kérdései kerültek meg tárgyalásra, megemlékezve a Gyermek Jogairól szóló Nemzetközi Egyezmény megszületésének 20. évfordulójáról is.

Ugyancsak *speciális csoporttalálkozó* foglalkozott a PEP (Prosecutors Exchange Program) projekttel, amely az ügyészek csereprogramja. *Nicola Mahaffy* a vezetője a csoportnak, aki a kapcsolattartó személyek kiépítését szervezte. Elhangzott, hogy a csoport tevékenysége széleskörű támogatást élvez, amelyre úgy tűnik, nagy szükség van, különösen az ügyészi képzés és az ügyészi képességek fejlesztése területén, azonban a finanszírozás nehézkes.

A 2009. év első felében, a Brit Nemzetközösség Titkársága nagyvonalú támogatásának köszönhetően, sor került az első ügyészi csereprogram lebonyolítására a Maldív Szigetektől származó két ügyész személyében, akik 3 hetet töltöttek az Új Dél-Wales-i Legfőbb Ügyészségen, ahol a témában nagy tapasztalattal rendelkező ausztrál ügyészek től kaptak továbbképzést.

Első alkalommal került sor a konferencián jelenlévő egyesületi képviselők találkozójára – szintén *speciális csoporttalálkozó* keretében –, amelyen az ügyészi egyesületek kormányhoz való viszonyáról és az egyesületek törvényhozói és igazságügyi politikát alakító szerepéről is szó esett. Valamennyi résztvevő azzal a szándékkal távozott, hogy a következő évben újra meg kell rendezni ezt a tanácskozást.

A legnagyobb hatással rám azok az előadások voltak, amelyek a bűnözés elleni harcban a büntetőjogon kívüli – közigazgatási és polgári jogi – eszközök alkalmazásának sikeréről, illetőleg a nemzeti jogalkotásban erre tett kísérletekről számoltak be.

A konferencia néhány, vélhetően érdeklődésre számot tartó előadásának fordítását szerkesztett formában, e rovatban tesszük közzé. A konferencia részletes programja a <http://www.iap-association.org> angol nyelvű honlapon érhető el. (A témáról további információ szerezhető a Diofasi.Agnes@mku.hu e-mail címén keresztül is.)

A közigazgatási jog néha a legjobb „büntető” jog – együttműködés az ügyészség és a közigazgatási hatóságok között²

Jóllehet a szekcióülés címe – *A letartóztatás, a tárgyalás és a büntetéskiszabás alternatívái* – kimerítően sorolja fel a klasszikus ügyészi tevékenységhez tartozó legjellemzőbb eljárási cselekményeket, de vajon kimerül-e az ügyész szerepe a vádlott bíróság általi elítélésében, vagy az ügyészség feladata ennél többet foglal magába? Meggyőződésem, hogy az ügyészi szervezet akkor lehet valóban sikeres, ha minél nagyobb teret enged át a közigazgatási jogalkalmazás hatáskörébe. Ez a szekció arra a kérdésre keresi a választ, hogy létezik-e másfajta joghátrány mint a letartóztatás, a tárgyalásos eljárás és a büntetéskiszabás, vagy e tevékenységekben kimerül a bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazott eszközrendszer?

Csendes forradalom Hollandiában

„Közigazgatás” alatt az állam végrehajtó hatalmát értem, azt a tevékenységet, amelyet a különböző közigazgatási szakágazatok, pl. az adóhivatal vagy az egészségügyi felügyelet, nemzeti, regionális vagy helyi szinten végeznek. Mivel ezek a hatóságok a közigazgatási jogot alkalmazzák, következésképpen más eszközökkel történik a kikényszerítés, más szabályok vonatkoznak a bizonyítási teherre és természetesen eltérőek a kiszabható büntetések is.

Hollandiában a közigazgatási jog eszközeivel történő jogérvényesítés előtérbe kerülését „*csendes forradalomként*” ábrázolják. Hosszú időn keresztül a közigazgatási és büntetőjogra mint a jog teljesen különböző területeire tekintettek. Valóban, dogmatikailag és gyakorlatilag is mérföldek választják el őket egymástól, hiszen mindkettőnek saját kialakult intézményrendszere, jogszabályi háttere és kultúrája van. Mégis, az 1980-as évek óta kitartóan növekszik azon jogszabályok száma, amelyek közigazgatási bírság kiszabására jogosítanak fel hatóságokat. Hollandiában jelenleg mintegy 150 jogszabály tartalmaz közigazgatási szankciót. Ennek következménye, hogy a szociális és gazdasági tevékenységek néhány területén a büntető szankciók alkalmazása szinte kizárólag a közigazgatási hatóságok hatáskörébe került. A büntetőjogi intézkedések közigazgatási bírságokkal történő helyettesítésének, illetőleg kiegészítésének fő oka a büntetőjog rendszerének korlátozott befogadóképességében rejlik.

¹ Brouwer, H., a Holland Legfőbb Ügyészi Kollégium elnöke

² Az előadás elhangzott a Nemzetközi Ügyészi Egyesület „*A sikeres ügyészi tevékenység: igazságos döntések*” c. 14. világkonferenciáján Kijevben, 2009. szeptember 8-án.

Társadalmunk fokozódó összetettsége miatt az életviszonyok mind több területét fedi le jogi szabályozás. Új jogszabályokat léptettek életbe valamennyi gazdasági és társadalmi tevékenység szabályozása érdekében. Nem csoda, hogy büntetőjogi intézményeink egyaránt nélkülözték a szükséges munkaerőt és a szakértelmet az olyan újszerű – a közigazgatási normák megszegésével elkövetett – bűncselekmények elbírálása területén mint az élelmiszerbiztonság, a könyvelés követelményei vagy a veszélyes hulladékok szállítása, csakhogy néhány példát említsek.

Kezdetben a közigazgatásra áthárított végrehajtás elsősorban a kisebb súlyú, könnyen bizonyítható jogsértések elbírálásakor került alkalmazásra. Mindazonáltal manapság nem lenne korrekt azt a látszatot kelteni, hogy a közigazgatási jog keretében való elbírálás a büntetőjognak egy „light változata”: manapság ugyanis a közigazgatási hatóságok gyakran igen magas bírságot szabhatnak ki, és élve hatalmukkal, egyre növekvő számban meg is teszik ezt. Ráadásul a közigazgatási jogalkalmazás nem merül ki a bírság kiszabásában. A közigazgatási szervek keresik a bírság-szankció és más, rendelkezésükre álló kényszerítő eszközök optimális kombinációját: ilyenek például a jogszabályban előírt követelményeknek való meg nem felelés miatt kiszabott büntetések, vagy az engedélyek visszavonása, illetve felfüggesztése.

Brüsszel elvárása: hatékony, arányos, visszatartó szankció alkalmazása

A közigazgatási eljárás keretében történő elbírálás növekedése következtében a büntető- és a közigazgatási jog között lévő régi dogmatikus megkülönböztetés fokozatosan halványul, a két rendszer egymás irányába fejlődik, és ez a fejlődés figyelhető meg az EU-ban is.

Amint ismeretes, a tagállamokban a jogrendszer jelentős része uniós eredetű, különösen a mezőgazdaság vagy a termékbiztonság területén, ahol majdnem kizárólagosan igaz ez az állítás. A vonatkozó EU-alapelv szerint, a tagállamok szabadon választhatják meg azokat az eszközöket, amelyekkel ki akarják kényszeríteni az EU által inspirált szabályokat, Brüsszel csupán azt kívánja meg, hogy a szankciók hatékonyak, arányosak, valamint visszatartó hatásúak legyenek, és kényszerítsék ki a jogszabályok végrehajtását. *E megközelítésben az európai közigazgatási- és büntetőjogi kikényszerítés inkább ugyanannak a jelenségnek a két megnyilvánulásaként, mintsem két külön jogi mechanizmusként fogható fel.* Ami ebben figyelemre méltó, hogy manapság a közigazgatási hatóságok által alkalmazott szankció vált általános gyakorlattá, és csak másodsorban jellemző a büntetőjogi joghátrány alkalmazása.

Az alkalmazandó jogszabály kiválasztásának szempontjai Hollandiában: ügyészi koordináció a közigazgatás, vagy a büntetőjog eszközeivel történő jogalkalmazás közötti választás gyakorlati megfontolásokon alapul, nem jogi doktrínán. Többé már nem kizárólag az ügyészi szervezet az egyetlen állami szerv, amely biztosítja a jogsértők megbüntetését. A mi feladatunk, hogy optimális koordinációt hozunk létre az ügyészség és a jogszabályok végrehajtására hatáskörrel rendelkező különféle közigazgatási szervek törekvései között. Természetesen a jogszabályok

legmegfelelőbb végrehajtási módjának kiválasztása nem csupán a jogalkalmazók számára fontos kérdés: kiemelt szempont a törvényalkotók és az új jogszabálytervezeteket készítőik számára is. Annak eldöntése, hogy egy adott jogsértő magatartás a büntetőjog vagy a közigazgatási jog eszközeivel kerüljön szankcionálásra, minden jogszabály esetében külön-külön került meghatározásra. Az apránként történő megközelítés igénye azt sugallta, hogy egyenként vizsgáljuk meg a hatályban lévő jogszabályokat. Nos, ha a jogrendszer egészét tekintjük, amely 150 fontosabb jogszabályt foglal magában, a feladat túl nagy falatnak tűnik. De miért is van erre szükség?

A jogalkotók koordinálatlan tevékenységére jó példa: a *háztartási hulladék túl korai kihelyezését tiltó törvény helyileg alkalmazott* végrehajtási szankcióinak különböző súlya. Hollandiában a kialakult igényeknek megfelelően a háztartási hulladékot hetente egyszer vagy kétszer gyűjtik össze. A kommunális hulladék begyűjtésével járó olyan nem kívánt kísérő jelenségek megelőzése érdekében, mint a szagok terjedése, a szemetes zsákoknak a kutyák, a patkányok és a sirályok által történő felbontása, a zsákokat csak a szemétszállítás előtti, behatárolt időpontban lehet kihelyezni.

Mi történik azokkal, akik megszegik ezt a szabályt?

Mivel a törvény az önkormányzatokra bízta az előírás végrehajtási módjának megválasztását, ennek következtében Hollandia-szerte öt különböző kikényszerítési mód létezik:

1. Némely esetben a *büntetőjog hatálya alá tartozik* az eset, amikor a háztartási hulladékot valaki túl korán helyezi ki az utcára. Ekkor a rendőrség szabhat ki büntetést.
2. Más helyen a közterület felügyelők szabhatnak ki *közigazgatási bírságot*.
3. Néhány városban az elkövetőnek felemelt szállítási adót kell fizetnie, más-képpen kifejezve a jogsértést a *pénzügyi jog* eszközeivel kezelik.
4. Más önkormányzatok a *polgári jog* eszközeit használják: az elkövetőt extra mértékű hulladékszállítási díj megfizetésére kötelezik.
5. Végül arra is van példa, hogy az elkövetővel szemben nem alkalmaznak szankciót: az önkormányzat egyszerűen begyűjti a hulladékot.

Nos, ha mindenképpen hulladék-kihelyezési jogszabálysértést akarunk elkövetni, akkor a Zeeland Tartományban lévő Flushing városába kell mennünk. Teljesen világos, hogy a jogszabály végrehajtóra telepített, effajta választási szabadság zavart fog kelteni a jogszabály végrehajtói, de még inkább az állampolgárok körében. Ezért manapság a jogalkotók több erőfeszítést tesznek az egység és logika kialakítására egy adott jogsértés legmegfelelőbb szankciójának alkalmazása érdekében.

Alapelvek meghatározása

Egyik legutóbbi törvényjavaslatában a holland kormány meghatározta azokat az elveket, amelyeket a szankcionálási rendszer típusának kiválasztásánál figyelembe kell venni. *A választás középpontjában a hatékonyság áll: melyik az a rendszer,*

amely a leginkább biztosítja a végrehajtáshoz szükséges kellő számú munkaerőt és szakembert. A törvényjavaslatban a jogsértések megkülönböztetésének legfontosabb szempontja annak vizsgálata, hogy a jogsértést „nyitott” vagy „zárt” összefüggésben követik el. A *zárt összefüggést* a következő két elem jellemzi:

Először is szükséges egy szakosodott közigazgatási szerv, amelyik egy jól körülhatárolt célcsoporttal foglalkozik: pl. a hírközlési hatóság, melynek célcsoportja a hírközlési szolgáltatók; vagy az élelmiszer- és termékbiztonsági hatóság, amelynek célcsoportja az éttermek. A zárt összefüggés másik jellemzője, hogy rendszeres és szabályozott kapcsolat áll fenn a közigazgatási szerv és a célcsoport között. Ilyen fajta kapcsolatokra példa a munkahelyi ellenőrzés, vagy a párbeszéd a polgár és az önkormányzat között, amikor az előbbi egy meghatározott engedélyért folyamodik. Ezekben az összefüggésekben a közigazgatási jogon keresztül történő kikényszerítés részesítendő előnyben.

A másik esetben, az ún. *nyílt összefüggésben* nagy a készítés a büntetőjogi kikényszerítés irányába. Például olyan cselekményeknél, mint a vandalizmus, vagy az ittas vezetés, amikor a társadalom bármely tagja elkövetővé válhat, nem csak egy speciális célcsoporthoz tartozó személy. Ilyen esetben a jogszabályi rendelkezéseket végrehajtó hatóságoknak olyan kikényszerítő jellegű, csak a nyomozás során igénybe vehető eljárásokra van szükségük, mint amilyen a letartóztatás, az elkövető személyének felkutatása és az ügyre vonatkozó releváns információk beszerzése.

Hollandiában néhány jogterületen a jogszabályok végrehajtásának kikényszerítése teljes mértékben átkerült a büntetőjogtól a közigazgatási joghoz. Erre példa a *Munkahely Biztonságáról szóló törvény*. A korábbi jogi szabályozás ügyek százait gyártotta évente e területről az ügyészi szervezet számára. Manapság a kikényszerítés ezen a területen teljes mértékben a munkaügyi felügyelőség kezeiben van. Az ügyészség többé már nem kompetens olyan jogsértések elbírálására, mint pl. a tüzesetek megelőzése érdekében tűzoltó alkalmazásának elmulasztása egy munkahelyen. Az ügyészség ma már csak abban az esetben foglalkozik ilyen ügygel, ha a munkahely hanyagsága, a munkahelyi biztonság elhanyagolása halálhoz, vagy súlyos sérüléshez vezet.

Természetesen nagyon sok olyan ügy van, amikor az állam kizárólag büntető szankciókat alkalmazhat. Az a kifejezés, hogy az állam „alkalmazhat”, utal arra, hogy létezik az állami kikényszerítésnek olyan formája is, amelyről gyakran elfeledkezünk: a végrehajtás a polgári jogon keresztül. Ez hiba, mivel igen nagy azon bűncselekmények száma, melyek sikeresen üldözhetőek azáltal, hogy lehetővé tesszük a sértettek számára, hogy ők maguk indítsanak keresetet az elkövetők ellen.

Végrehajtás a polgári jogon keresztül

Az ilyenfajta bűncselekményre jó példa a *megtankolt gépjárművel való jogellenes elhajtás a benzinkútról*: nevezetesen, amikor az elkövető teletölti a gépkocsi tankját üzemanyaggal, és fizetés nélkül elhajt.

Hosszú időn keresztül az volt a kialakult gyakorlat, hogy a benzinkút tulajdonosai – amennyiben fel tudták jegyezni a gépkocsi rendszámát – feljelentést tettek a rendőrségen benzinlopás miatt. Sajnálatosan, nem sok mindent lehetett kezdeni a feljelentéssel, mivel – még a mai benzinárakkal számolva is – egy tank benzin ellopása nem számít súlyos bűncselekménynek. A benzinkút tulajdonosai elfogadhatatlannak tartották a megfelelő válaszáadás hiányát a rendőrség, illetőleg az ügyészség részéről, mert bár jóllehet, az alkalmanként felmerülő kár ugyan korlátozott mértékű, de éves szinten összeadódva, a benzinlopás a benzinkutak számára több millió euró kárt okozott. Ennek megoldására végül az ügyészség és a benzinkút-tulajdonosok között megállapodás jött létre.

E szerint az ügyészség azon elkövetők ügyeivel foglalkozik, akik már legalább három alkalommal ugyanolyan rendszámú autót használtak benzinlopásra, illetőleg amikor lopott rendszámot használtak a benzin lopásakor. A benzinkút tulajdonosai biztosítják, hogy megfelelő számú kamera álljon rendelkezésre a rendszámot felvételéhez. Ha valaki fizetés nélkül továbbhajt, a benzinkút tulajdonosa fizetési felhívást küld a tartozásról a bírósági végrehajtónak. A polgári jogi úton történő megközelítés hatékonynak bizonyul, nem utolsósorban azért is, mert az elkövetőnek a lopási kár behajtásának költségét is meg kell térítenie, amely gyakran sokkal nagyobb összeg, mint maga az ellopott benzin értéke.

Ez csupán egy rövid példa volt annak bemutatására, hogy az ügyészség úgy is sikeres lehet, ha biztatást ad az ügyfeleknek arra vonatkozóan, hogyan használják a rendelkezésükre álló polgári jogi eszközöket.

Megelőző és támogató intézkedések

Mindemellett sok fontos terület marad a büntetőjog eszközeivel történő jogérvényesítés számára is: pl. illegális fegyverkereskedelem, embercsempészet, szexuális bűncselekmények, szervezett bűnözés stb. E bűncselekmények büntetőjogi eszközökkel történő elbírálása esetén is gyakran jut szerep a közigazgatás számára, ekkor nem bíróságok kiszabásán keresztül, hanem megelőző és támogató intézkedések hozatalával.

Hollandiában például most áll kidolgozás alatt egy új módszer az *embercsempészet* elleni hatékony küzdelemre. Az elmúlt néhány évben az ügyészség fokozott erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy büntetőjogi kényszerítő eszközökkel harcoljunk e bűncselekmények ellen.

Több rendőrt és ügyészt vettek igénybe, így egyre több súlyos ügyet tudunk a bíróság elé vinni. Ennek ellenére úgy tűnik számunkra, hogy minden esetben, amikor egy csempészbanda ellen eljárást indítunk, újabb szervezet bukkan fel, és találja meg helyét abban a hálózatban, amely nőket csempész be Hollandiába és prostitúcióra kényszeríti őket. Az ilyesfajta bűnözők – valódi aktivitásuk elrejtése céljából – gyakran használnak legális üzleti tevékenységet. Annak érdekében, hogy megnehezítsük e tevékenységüket, szoros együttműködést alakítunk ki a közigazgatási szervekkel. Mi ezt „programszerű”, vagy „elvi megközelítés”-nek

hívjuk. A közös cél érdekében működünk együtt: ez a cél pedig, hogy az embercsempész bandák ne vethessék meg lábukat országunkban.

Ilyen, más partnerekkel való együttműködésre vannak még példák: az önkormányzatok segítségével – az üzletnyitási engedély kérelmezőinek adatai alapján – a menekültügyi hatóság tisztviselői információkat kaphatnak az embercsempészgyanús ügyekről és e tevékenységet jelentik a rendőrségnek; vagy a bankok intézkedései annak érdekében, hogy megakadályozzák az embercsempészeket abban, hogy pénzmosásra használhassák jogosulatlanul szerzett hasznukat. Minél több korlátot támasztanak a kormány szervei és partnerszervezeteik, annál nehezebbé és kockázatosabbá válik az embercsempészek számára üzleti tevékenységük végrehajtása. Természetesen a büntetőjogi eszközök még mindig fontosak maradnak az embercsempészet ellen, de megjelenik mellettük egy szélesebb, több résztvevős egyeztetett erőfeszítés is. Lejárt az idő, amikor a büntetőjogi végrehajtás és a közigazgatási jog nélkülözni tudják egymást.

Hollandiában hosszú évtizedeken át a közigazgatás és az ügyészség egymás számára valamilyen módon „gyanús” szervezetek voltak: ügyészi szemszögből a közigazgatás túl gyengének látszott, mivel az érdekek egyeztetésére törekedett és „baráti” viszonyban akart maradni mindenkivel. A közigazgatás nézőpontjából az ügyészség túl nyers volt és túlzottan büntetésközpontú.

Bízom abban, hogy ez a szemléletbeli különbség az ügyészség és a közigazgatás között napjainkra sokkal szűkebbre zsugorodott: a közigazgatás megtanulta a jogszabályok végrehajtásának fortélyait és szükségességét, ezzel egyidejűleg az ügyészség rádöbrent arra, hogy a büntetőjog önmagában nem elég a bűncselekményekkel szembeni harcban. Ahhoz, hogy munkánkat jól végezzük, szükségünk van egymásra.

Az előadás összegezése

Ez az ülészak tehát arra a kérdésre keresi a választ, hogy létezik-e más joghátrány, mint a letartóztatás, a tárgyalás és a büntetés. Nos, az elmondottak alapján is megállapíthatjuk, hogy valójában alkalmazható joghátrányok tömkelege létezik a büntetőjog rendszerén kívül is.

A jól működő ügyészi szervezetnek éberem kell figyelnie azokra a lehetőségekre, amelyeket a közigazgatási jog kínál a jogalkalmazás mint egész megerősítése érdekében. Ha a jogsértésre a közigazgatási jog eszközeivel helyénvalóbb és költségkímélőbb válasz adható, más szóval, ha a büntetőjogi eszközrendszer használata eltúlzott lenne, akkor a büntető jogalkalmazásnak utat kell nyitnia a közigazgatás jogérvényesítő eszközei számára. Még azokban az ügyekben is, amikor büntetőjogi szankciót kell alkalmazni egy meghatározott bűncselekmény esetében, gyakran lesz szükségünk a közigazgatás támogatására. Napjainkban a bűncselekmények ellen nem elegendő csupán a büntetőjog eszközével harcolni.

Az ügyészi tevékenység hatása – vagy akárcsak egy szála is – gyengülhet, ha azt nem kíséri megelőző, illetve támogató hatóság intézkedés.

A büntetőjogi jogalkalmazást az optimális helyzet elérése érdekében koordinálni kellene más kormányzati szervek és intézmények tevékenységével. Ennek érdekében – legalábbis Hollandiában – az ügyészi szervezet sikerességét azon keresztül is mérik, hogy miként működik együtt a közigazgatással.

Fordította: Diófási Ágnes³

³ Diófási Á., az ÜOE Nemzetközi Bizottságának alelnöke; ügyész, Debreceni Fellebbviteli Bizottság

A modern ügyész – újfajta ügyési szemlélet

Válaszok a 21. századi bűnözés kihívásaira az Egyesült Királyság Koronaügyészségén²

Mindenekelőtt szeretném kifejezésre juttatni az Önök számára, hogy mi, az Egyesült Királyság Koronaügyészségének Legfőbb Ügyészi Hivatalában felismerjük, illetve nagyra értékeljük a *Nemzetközi Ügyészi Egyesület* szerepét a világ ügyészei közötti, egymás munkáját segítő kapcsolat kiépítésében és összekovácsolásában. Ez egyben lehetővé teszi az egyesület számára, hogy ösztönözze és vezesse az ügyési gondolkodás kialakítását a stratégiai bűncselekmények üldözéséről és azokról az etikai problémákról, amelyek már megjelentek a horizonton, illetve amelyekkel szembe kell néznünk.

Az ügyési szerepkör felértékelődése Angliában és Walesben – szélesebb ügyési jogkörök, nagyobb közbizalom

A mai kor követelményei között az ügyész feladata és felelőssége olyan mértékűvé vált, amely az elmúlt húsz év során átalakította az ügyési szerepkört. Amint azt *Baroness Scotland*³ legfőbb államügyész az Angol Parlament Alsóházának – a Koronaügyészség szerepét vizsgáló – Igazságügyi Bizottságában történt meghallgatása során megfogalmazta: „Az elkövetők elleni tisztességes és hatékony bűnvádi eljárás ma sokkal fontosabb, sokkal több követelményt támasztó és sokkal összetettebb feladat, mint az valaha volt”.⁴

Amint azt Önök bizonyára tudják, Angliában és Walesben a legnagyobb közbizalmó testület a *Koronaügyészség* (CPS)⁵, élén a legfőbb ügyéssel. A CPS évente több mint egymillió ügyet terjeszt a bíróságok elé. A CPS-t 1986-ban alapították olyan független hatóságként, amely a rendőrség által vizsgált bűnügyekben vádhatóságként jár el. A szervezet létrehozása nagy lépést jelentett a rendőrségtől függetlenül tevékenykedő állami közbizalmó ügyész státuszának megteremtésében, aki meghozza a végső döntést a vádemelés kérdésében, továbbá a vonatkozó irányelveknek megfelelő, objektív döntést alkalmaz egyéb eljárásjogi kérdésekben,

¹ Patten, S., bűnügyi igazgató, Egyesült Királyság Koronaügyészsége

² Az előadás elhangzott a Nemzetközi Ügyészi Egyesület „A sikeres ügyési tevékenység: igazságos döntések” c. 14. világkonferenciáján Kijevben, 2009. szeptember 8-án.

³ Baroness Patricia Scotland 2007-ben történt kinevezésével az Egyesült Királyság első női, színes bőrű legfőbb ügyésze, 1991-ben kapott főrendi címet Tony Blair-től. E pozíciót a cikk megjelenésekor Dominic Grieve tölti be.

⁴ A jelentést 2009 júliusában publikálták

⁵ A CPS az Egyesült Királyság Kormányának nem miniszteriális főhatósága. Élén a legfőbb ügyész áll, aki a legfőbb államügyésznek felelős a koronaügyészség munkájáért.

figyelembe véve a jogászi hivatásrendek által általánosan elfogadott etikai és szakmai irányelveket is.

Korábban az ügyész tevékenysége jellemzően arra korlátozódott, hogy a rendőrség által vádemelési javaslattal megküldött ügyekben végső döntést hozzon a vádemelés kérdésében, továbbá hogy képviselje a vádat a bíróságon. A felsőbb bíróságok előtti vádképviselést pedig – ügyészi szerepkörben eljáró – *magán-ügyvédek látták el*.

Az elmúlt időszakban azonban – egy sor törvényi és jogpolitikai modernizáció következtében – *az ügyész szerepe jelentősen szélesedett* csakúgy, mint a CPS apparátusa, amellyel együtt öröndetes módon megnőtt a szervezet felé irányuló bizalom is. Az ügyész – manapság már sokkal összetettebb – szerepe az alábbiakat foglalja magába:

- Nevesíti a feljelentésben szereplő bűncselekményt és dönt arról, hogy mely ügyek kerüljenek elintézésre bíróságon kívül.
- Szakmai állásfoglalást ad és partnerként együttműködik a rendőrséggel és más nyomozó hatósággal a büntetőeljárás korai szakaszától, még mielőtt felmerülne a büntetőeljárás megindításának a kérdése.
- Teljeskörűen dönt a vádemelésről – a „rutineseteknek” minősülő ügyek kivételével –, továbbá az ügy jellege által megkívánt segítséget nyújt a sértettek és a tanúk számára a bírósági eljárás teljes tartama alatt.
- Tárgyaló ügyészként a bíróság elé viszi saját feldolgozású ügyeit, beleértve a legsúlyosabb ügyeket is.
- Segíti a bíróságot a megalapozott ítélet meghozatalában, beleértve a szükségesnek látszó kiegészítő intézkedések alkalmazását is.
- Kapcsolatot tart fenn a társadalmi közösségekkel annak érdekében, hogy informálja döntéseiről, így biztosítva az ügyész által végzett munkába vetett közbizalmat.

Az ügyészi szervezet a 21. századi igazságszolgáltatás központi szereplője

Az ügyészség jelenlegi vezetője, *Keir Starmer QC* nemrégén publikált könyvében rögzítette elképzelését arról, hogy az ügyészi szervezetnek milyen irányba kellene haladnia az elkövetkező években. Az *„Alapelvek az ügyészi szervezet számára”* c. munkájában az alábbi megállapítást teszi: *„Az ügyészi szervezet erős, feladat-orientált és kiváló szintű munka végzésére alkalmas. Itt az ideje, hogy tovább építsük azt a biztos platformot, amely az ügyészséget a 21. század büntető igazságszolgáltatásának középpontjába, szívébe helyezi.”*

A legfőbb ügyész kidolgozta azokat a „Minőségi Alapelveket” (*Core Quality Standards*), amelyek átlátható módon határozzák meg a modern ügyészi szervezettel szembeni elvárásokat. Megtisztelő számunkra, hogy a Parlament Alsóházának Igazságügyi Bizottsága a jelentés megvitatását követően az ügyész szerepkörét – akár a CPS-ben dolgozó, akár más ügyészről legyen szó – sarkalatos szerepként jelölte meg.

Az ügyész a büntető jogrendszer kapuőrének feladatát látja el azzal, hogy segít formát adni a nyomozásnak, erős ügyeket épít ki, ugyanakkor megjelöli azon ügyeket is, amelyekben a csekély bizonyítottság miatt nem lenne értelme vádemelésnek, vagy a vádemelés a közérdek hiányában nem szükséges. E sokrétű feladat végrehajtása során, annak érdekében, hogy igazságos döntések hozatalával megteremthessük a közvélemény és a szakma belénk vetett bizalmának alapjait, ma az ügyésznek a szakértelem sokkal szélesebb körét kell felvonultatnia, mint valaha. E feladat kihívásokkal jár.

Tehetséges munkatársaink mozgósításával és továbbképzésével képessé kell válnunk a szakmai tapasztalatok átadására, a különleges szakértelem kamatoztatására. Ki kell választanunk azokat a kitűnő vezetőket, akik a szakmai kiválóság szellemének (etoszának) kialakítását segítik, és az is lehetséges, hogy a szervezeten kívülről kell bevonnunk a megkívánt szakértelemmel rendelkező személyeket, akik később mások mentorai lehetnek.

Az ügyész előtt álló kihívás

Az ügyészi tevékenység új alternatívái és a polgári bíróságok által alkalmazható új rendelkezések, új képességek felvonultatását igénylik tőlünk. A valódi kihívást annak eldöntése jelenti, hogy egy konkrét ügyben van-e értelme büntető ügyészi tevékenység kifejtésének, illetőleg polgári eljárás kezdeményezésének, vagy ezek helyett valamely inkább bíróságon kívüli eljárást célszerű indítani.

A kihívás lényege: valamennyi rendelkezésünkre álló erőforrást hasznosítanunk kell a bűnözés kezelése és csökkentése érdekében, amelyet a vonatkozó jogszabályok és irányelvek előírnak számunkra, így fenntartva azt az általános jogelvet, miszerint a súlyos bűncselekmények elkövetőit bíróság elé kell állítani, amely a legjobb és a legtisztességesebb módja a bűnözés csökkentésének, s amellyel biztosítjuk a közvélemény elégedettségét az általunk hozott döntések igazságosságában.

a.) Bíróságon kívüli, alternatív intézkedések

A bíróságon kívüli rendelkezések széles köre áll a rendelkezésünkre. Ilyenek például:

- felhívás meghatározott büntetést végrehajtására (*Fixed Penalty Notice*)
- értesítés kihágás miatti büntetésről (*Penalty Notice for Disorder*)
- egyszerű figyelmeztetés (*Simple Caution*); és
- feltételes figyelmeztetés (*Conditional Caution*).

A *feltételes figyelmeztetésről* a CPS⁶ dönt, míg a *meghatározott büntetésről szóló felhívás*, valamint a *kihágás miatti büntetésről szóló értesítés* és az *egyszerű figyelmeztetés* elsősorban a rendőrség hatáskörébe tartozik. Egyszerű figyelmeztetést a rendőrség alkalmazhat enyhébb súlyú bűncselekmények esetében, amikor egyértelmű és megbízható módon kerül sor a bűnösség beismerésére. Kivételes esetben közvérdra üldözendő súlyos bűncselekmény elkövetésekor is alkalmazható, ha

⁶ (Crown Prosecution Service) Koronaügyészség

csupán egy bűncselekményt követtek el. Ekkor azonban az intézkedés alkalmazása a CPS mérlegelésének eredményétől függ.

Az alternatív intézkedések célja, hogy az erre alkalmas ügyek a bírósági rendszeren kívül kerülhessenek elbírálásra. A legfőbb ügyész olyan esetekben támogatja ezek alkalmazását, amikor az elkövetett bűncselekmény nyilvánvalóan csekély súlya ezt indokolja. Mindamellettt folyamatosan tekintettel kell lenni azon irányelveknek való megfelelésre is, amelyeket a Parlament Alsóházának Igazságügyi Bizottsága megtárgyalt. Őszintén el kell mondani, hogy a bíróságon kívüli intézkedések nem mentesek az ellentmondásoktól, s ahogyan az „Alapelvek az ügyészi szervezet számára” c. dokumentum is tartalmazza, ezen eljárás alkalmazása jelenti az egyik legnagyobb kihívást a büntető igazságszolgáltatás számára. Az idézett dokumentumban a legfőbb ügyész az alábbiakat emelte ki: „A társadalmi bizalom fenntartása érdekében ezen eljárásokat megfelelő szabályozás alá kell vetni, biztosítani kell helyes alkalmazásukat és társadalmi átláthatóságukat.” A bíróságon kívüli határozatok alkalmazása során is alapvető elvárás az alapelvek betartása akár az ügyészség, akár a rendőrség, akár más hatóságok által.

A feltételes figyelmeztetést a 2003-ban életbe léptetett törvény vezette be, alkalmazásának részletes szabályait pedig a *feltételes figyelmeztetés gyakorlati útmutatója*⁷ tartalmazza. A jogintézmény alkalmazására legfőbb ügyészi utasítás⁸ alapján van lehetőség. Azt a célt szolgálja, hogy eltérítsék a kisebb súlyú ügyek intézését a bíróságtól, és képessé tegyék az ügyészt annak biztosítására, hogy az előírás szerű büntetőeljárás rendszer csupán azon ügyek számára kerüljön fenntartásra, amelyeket feltétlenül a bíróság elé kell vinni elbírálásra. A *Feltételes Figyelmeztetés* olyan bíróságon kívüli döntés, amelynek eredményeképpen – ha az elkövető elfogadja az ügyészség által meghatározott feltételeket – a vádemelés felfüggesztésre kerül. Amennyiben a feltételek teljesülnek, illetőleg az ügyész által meghatározott idő eredményesen eltelik, az ügy lezárásra kerül, és nincs vádeljárás. Ha a feltételek mégsem teljesülnek, vádemelési eljárás következhet. Ekkor a CPS ügyészenek a feladata annak az eldöntése, hogy a legfőbb ügyészi utasításban szereplő valamely ügyben vajon a Feltételes Figyelmeztetés e a helyénvaló intézkedés. Kifejezetten kizárt az ügyészi mérlegelés lehetősége az olyan cselekmények elkövetése esetében, mint pl. a testi sértés vagy a támadó fegyverek (akár a kés) birtoklása, továbbá a súlyos cselekmények, beleértve a gyűlölet bűncselekménynek minősülő jogsértéseket is. Ilyen esetben a feltételes figyelmeztetés nem alkalmazható.

A feltételes figyelmeztetés kiszabásának előfeltétele, hogy az elkövető önkéntesen alávesse magát az alábbi típusú szankciók valamelyikének:

- *Reparatív* (helyreállító) szankció; mint például egy bocsánatkérő levél írása, a kár megtérítése, jóvátétel fizetése vagy ingyenes közmunka végzése abban az esetben, ha egy kisebb közösség vagy a szélesebb közérdek sérelmére követtek

⁷ Conditional Cautioning Code of Practice

⁸ Guidance

el bűncselekményt. Reparációnak számít az elkövető és a sértett közötti mediáció is.

- *Rehabilitációs* („jó útra térítő”) szankció; részvétel drog- vagy alkoholtudatosság-kialakító tréningen annak érdekében, hogy megszüntetésre kerüljön a bűncselekmény elkövetését kiváltó ok.
- *Restriktív* (korlátozó jellegű) szankció; amely bizonyos hely vagy személy megközelítésének korlátozását foglalja magában, ha ez a korlátozás a helyreállítást, vagy a rehabilitációt szolgálja.

A rendelkezésre álló legutóbbi statisztikai adatok alapján ez ideig megközelítőleg 18.300 feltételes figyelmeztetésre került sor az ügyek széles körében, beleértve a büntetőjogi károkozást, a lopást és a könnyű testi sértést.

Az intézkedés alkalmazásának feltételeként az ügyek többségében az elkövető által fizetendő kártérítés (jóvátétel) szerepelt. (Forrás: CPS Irányítási Információs Rendszer. 2009. július) Előfordult bocsánatkérő levél írása a sértetthez, és egy személyre szabott háromlépcsős kábítószeres intervenció programon való részvétel is, kifejezetten a feltételes figyelmeztetés követelményeihez igazítottan.

A létrehozott kísérleti rendszer 2007. évi adatai eredményességének elemzése megállapította, hogy az alkalmazott feltételes figyelmeztetések 70 %-a teljes egészében sikeres volt. A fennmaradó esetek többsége, amikor a figyelmeztetés alkalmazása nem vezetett eredményre, vádemeléssel, majd enyhe súlyú büntetés kiszabásával végződött. A gyakorlati szakemberek által észlelt haszon akként fogalmazható meg, hogy az alkalmazott feltételes figyelmeztetések eredményeképpen nőtt a sértetti elégedettség és a bűncselekmény elkövetésének okai egyértelműen megjelölésre kerültek.

b.) A szervezett bűnözéses ügyek elbírálásának és a polgári vagyon lefoglalásának tapasztalatai

A felvázolt spektrum másik oldala, hogy 2009 júliusában a kormány kiadott egy *stratégiai tanulmányt* a szervezett bűnözéssel és más súlyos bűncselekményekkel érintett korábbi ügyek felülvizsgálatáról és a jelenlegi kezdeményezésekről.

A tanulmány – egy integrált stratégia keretén belül – intézkedéseket irányoz elő a legkülönbözőbb területeken. Az intézkedések körébe tartozik: a végrehajtó szervekkel (rendőrséggel) való kapcsolat javítása, segítségnyújtás más országok számára a szervezett bűnözés saját igazságszolgáltatásuk szervezeti rendszerén belül történő kezelésére, és a privát szektorral való hatékony együttműködés az információ áramlásának elősegítésére, a szervezett bűnözés által a közösségre és a gazdasági élet szereplőire háruló károk csökkentése érdekében.

A tanulmány súlyt helyez annak felismerésére is, hogy a bűncselekménnyel érintett vagyontárgyak helyreállítása, illetőleg visszaszerzése fontos szerepet játszik a stratégia sikerének elérésében. A polgári jogi helyreállítás és a büntetőjogi elközbizás eszközeinek összekapcsolt használata az ügyész részéről – *mint a büntetőeljárás alternatívája* – a stratégia nagyon fontos része.

A 2002-ben elfogadott, a *Bűncselekményből Származó Haszonról* szóló törvény (Proceeds of Crime Act) V. fejezete új hatáskört teremtett azzal, hogy felhatalmazást adott a bűncselekményből származó, de az elítélés biztosítékául nem szolgáló tárgyak visszaszerzésére vonatkozóan.

Ezt a hatáskört eredetileg egy új szervezet, az úgynevezett *Tulajdon Helyreállító Ügynökség* hatáskörébe adták. (Asset Recovery Agency/ARA). E szervezetnek azonban nehézségei támadtak azon törekvésében, hogy a polgári jog által biztosított helyreállításra vonatkozó jogszabályokból a legjobb megoldást válassza, tekintettel arra, hogy ez teljesen új és gyakorlati előzmények nélküli hatáskör volt, amelyben az emberi jogok is érintettek voltak, és a jogalkotás által támasztott további kihívásokkal is szembe kellett nézni. E követelményeknek való megfelelés az első ügyek előrehaladását különösen lassúvá tette.

2008. év áprilisában az ARA beolvadt a *Szervezett Bűnözés elleni Ügynökségbe* (Serious Organized Crime Agency/SOCA). Ez a szervezet teljeskörű feladatot látott el a szervezett bűnözés elleni harc területén. Ezzel egyidejűleg a polgári helyreállításra vonatkozó hatásköröket a négy legnagyobb ügyészi szervezet – Angliában, Walesben és Észak-Írországbán a CPS, az SFO⁹, az RCPO¹⁰ és a PPSNI¹¹ – kapta meg. E területen az ügyész számára a kihívást az jelenti, hogy a büntetőeljárás szerinti nyomozás és vád elsődlegességének fenntartásával egyidejűleg képes-e a lehető leghatékonyabb módon alkalmazni a polgári jog által biztosított helyreállító intézkedéseket. Az ARA korábban a polgári helyreállító hatásköröket csak akkor alkalmazta, amikor bizonyossá vált, hogy lehetetlenség lefolytatni a vádeljárást, vagy ha a lefolytatott vádeljárás eredménytelenül végződött. A pozitív tapasztalatok alapján most vizsgáljuk, mely ügyekben lehet még sikeres a polgári helyreállító intézkedés alkalmazása. A jogalkotás felhatalmazza a legfőbb ügyészt, hogy utasításban szabályozza az egyes ügyészi hatáskörök gyakorlati alkalmazásának módját, folyamatos korszerűsítés mellett.

Az első polgári helyreállító intézkedést az SFO ügyészi szervezet alkalmazta 2008 októberében, a *Balfour Beatty Rt.* ellen. E cég saját könyvelésében pontatlanságokat észlelt, amelyek leányvállalatának alvállalkozója által Egyiptomban végzett polgári gépészeti tevékenységhez kapcsolódó jogellenes kifizetések voltak.

⁹ Az SFO (Serious Fraud Office) Csalás és korrupciós ügyek nyomozását végző hivatal az Egyesült Királyságban, Angliára, Walesre és Észak-Írországra kiterjedő hatáskörrel. Nem terjed ki hatásköre azonban a Skócia, a Man-Szigetek és a Csatorna-Szigetek területén elkövetett cselekményekre. Független kormányzati hivatal a legfőbb államügyész irányítása alatt, aki a Parlament előtt felel a hivatal munkájáért.

¹⁰ RCPO Revenue and Customs Prosecuting Office: Adó- és Vámügyi Ügyészség. 2005 óta független kormányzati hivatal, a Királyi Adó- és Vámhivatal kábítószerkereskedelemmel és csalással érintett ügyeiben vádhatóságként eljáró szervezet.

¹¹ PPSNI Public Prosecution Service for Northern Ireland (Észak-Ír Legfőbb Ügyészség. A 2002. évi igazságügyi törvény alapította 2005-ben. Észak-Írország legjelentősebb vádhatósága. Élén az északír legfőbb ügyész és helyettese állnak, akiket az északír legfőbb államügyész nevez ki.)

Ezzel a cég megszegte a korrekt üzleti nyilvántartás vezetésére vonatkozó törvényi kötelezettségét. Az Rt. jelentette a néhány évvel korábban történt jogellenes magatartást az SFO-nak, és együttműködött a nyomozással. Ennek lezárása után hozzájárult ahhoz, hogy ellene 2,25 millió angol font értékben *polgárjogi helyreállítási parancs* kerüljön kibocsátásra, továbbá kötelezettséget vállalt a cég *belső ellenőrzésének megerősítésére*.

c.) *A közösségi szemléletű ügyész (community prosecutor) nézőpontjából történő megközelítés*

Angliában és Walesben igen nagy hangsúlyt fektetnek az igazságszolgáltatási tevékenység iránti közbizalom megteremtésére. A CPS – elsősorban a helyi közösségekkel való többféle szoros kapcsolattartással – különösen sokat tesz ennek érdekében oly módon is, hogy biztosítékot ad a közösség azon tagjai számára, akik terrorcselekményektől tartanak, egészen odáig, hogy elősegíti azon speciális bűnügyi problémák megértését, amelyekkel a lakóközösségben élő polgárok szembesülnek.

A (lakó)közösségi ügyészi megközelítés teljesen új kezdeményezés a CPS számára, és eleven része az ügyészi tevékenység új tartalmának, mely különösen akkor szolgálhat segítségül, ha a közösségen belüli bűnelkövetés csökkentésének lehetőségeit keressük. Az ügyészi tevékenység összefogja azokat a szálakat, amelyek a CPS munkájának egyes területein keletkeznek, és tovább építi a modern ügyész új elképzeléseivel arról, miként tartson kapcsolatot azzal a közösséggel, amelyet szolgál.

A kezdeményezés képessé teszi majd a CPS-t arra, hogy a rendőrséggel és más partner szervezetekkel szorosan együttműködjön annak érdekében, hogy a közösségeket biztonságosabbá tegye, és növelje a közbizalmat e szervezetek tevékenysége iránt. Ez természetes kiterjesztése annak a szélesebb körű feladatnak, amelyet ma az ügyészek végeznek.

Fordította: Diófási Ágnes¹²

¹² Diófási Á., az ÜOE Nemzetközi Bizottságának alelnöke; ügyész, Debreceni Fellebbviteli Bizottság

A „Közösségi” bíróság és ügyészség munkacsoport jelentése – angolszász jellegzetességek¹

Két előadó, Mike Kennedy² valamint Brent Berkley³ foglalta össze a témát.

Mike Kennedy arra emlékeztetett, hogy az ügyészek alapvető szerepe a (helyi) közösség szolgálata, vagyis mindig vizsgálendő, vajon a közérdek alátámasztja-e a vádemelést. Ennek helyes megválaszolása érdekében az ügyészeknek sokkal inkább tisztában kell lenniük azzal, hol és kiknek a szolgálatában állnak valójában. Anglia és Wales ügyészségének célja az ilyen jellegű nemzeti stratégia, s az ügyészségre vonatkozó törvény (*Crown Prosecution Code*) csupán néhány rövid, közérthető alapelvben fogalmazza meg, mit is vár a törvényhozó az ügyészségtől. Ennek szellemében az ügyészség vezetői különböző helyi közösségek előtt, pl. középiskolákban az ügyészi döntések hátterének megvilágításával tartanak előadásokat, egyúttal igyekeznek információt gyűjteni arról, milyen esetek keltik fel leginkább a közösségek érdeklődését.

Ugyanebből a célból az ügyészség rendszeresen szervez szakmai konferenciákat nemzeti és helyi szinten a partnerszervezetekkel történő konzultáció érdekében. Ebbe helyi szinten – panelt alkotva – a közösség képviselőit is bevonják annak érdekében, hogy felmérhessék, bizonyos bűnügyek milyen hatással vannak az adott közösségre. E rendezvények eredményeképpen számos ajánlást, változtatásra vonatkozó javaslatot fogalmaznak meg a résztvevők az illetékes ügyészi szervek számára, sőt kérésük alapján lehetővé tették egyes gondosan kiválasztott bűnügy iratainak ismertetését is egy speciális csoport képviselői részére. Ez segít megértetni és elfogadtatni az adott eljárásban meghozott ügyészi döntéseket (pl. melegek ellen elkövetett gyűlölet-bűncselekmények esetében).

Gyakran előfordul a kívülállók körében, hogy az ügyészeket a rendőrség vagy a bíróság alkalmazottai közé sorolják, ezért fontos hangsúlyozni, hogy szerepük, eljárásuk tőlük független. Ez a tény tovább erősíti a helyi közösségben a bizalmat, valamint a hajlandóságot az igazságszolgáltatásban való közvetlen részvételre.

Mike Kennedy említette még a közösségi szemléletű bíraskodást is, s ennek bevezetését egyes jól körülhatárolt, állandósult problémákkal küszködő földrajzi területeken már kezdeményezték. Az illetékes bírák itt külön hangsúlyt fektetnek a helyi szükségletek felmérésére és kezelésére. Kiemelendő e tárgyban a rendőrség által működtetett hatástanulmány-adatbázis (*Community Impact Statements*),

¹ Az előadás elhangzott a Nemzetközi Ügyészi Egyesület „A sikeres ügyészi tevékenység: igazságos döntések” c. 14. világkonferenciáján Kijevben, 2009. szeptember 9-én.

² Kennedy, M., Anglia és Wales Koronaügyészség 15 megyei főügyészsége egyikének főügyésze, az Eurojust volt elnöke

³ Berkley, B., igazgató, USA, Közösségi Ügyészségek Nemzeti Központja

amelyet a bíróságok az adott bűnügy közösségre gyakorolt hatásának jobb elemzésére használhatnak.⁴

Brent Berkley is feltette a kérdést: Mi az ügyész feladata? A többség szerint a váderedményesség és az elkövetők börtönbe juttatása. Orvosi analógiával élve, ez a sebész nézőpontja, azé, aki a legsúlyosabb beavatkozást úgy végzi, hogy már nincs is előtte az egész kórfolyamat, amely a műtőasztalig vezetett. Ahogy azonban az orvos is megmondhatja: hagyj fel a dohányzással, mert megbetegszel, az ügyésztől is elvárható, hogy a bűncselekmények elkövetéséhez vezető oksági láncolatot vizsgálja. Ehhez viszont elengedhetetlen, hogy napi kapcsolatot ápoljon a helyi közösséggel, ismerje annak problémáit. Ha ezt teszi az ügyész, hamar ráébred, hogy a közösséget az emberölésnél, a nemi erőszaknál és a fegyveres rablásnál is jobban idegesíti a mindennapokban a zavartalanul üzletelő helyi drogárus, a parkban eldobott rengeteg tű és a sarkon álló prostituált, avagy a környéket beszennyező grafiti látványa.

Az ügyészi munkának igenis van missziója, mégpedig a helyi közösség életminőségének javítása sajátos eszközeivel – ez pedig hosszú távú bűnmegelőző tevékenységet feltételez. Az ügyészekről elvárható, hogy ennek érdekében együttműködjenek az érintett helyi és állami hatóságokkal, a közösség társadalmi szervezeteivel és az üzleti-gazdálkodó szervezetekkel.

Berkley szerint négy egyszerű, általános alapelv köré szervezhető a közösségi szemléletű ügyészség munkája, úgymint:

- a közösség szerepének felismerése a közbiztonság megteremtésében
- részvétel a problémamegoldásban
- működő kapcsolatok kialakítása az érintett szervezetekkel
- az elvégzett munka rendszeres értékelése

A kritikusok szerint nagy a veszélye annak, ha túl sok mindennel kell foglalkozni, nem felejthető el tehát, hogy az ügyész az elsősorban ügyész, aki nehéz döntéseket hoz, kényszerintézkedéseket fogantat. A lényeg azonban, hogy az adott közösség megértse, melyek a konkrét problémák, milyen büntetőjogon kívüli eszközök állnak még rendelkezésre a bűnmegelőzés érdekében, hiszen pl. a sötét park kivilágítása, a járőrözés sűrítése a drokkereskedelem visszaszorítására ugyancsak alkalmas, ha nem alkalmasabb eszköz lehet, mint egy-egy vádemelés – utólag.

Brent Berkley elismerte, szakmai-etikai kifogások és gyakorlati ellenérvek is felmerülnek, ha az ügyész túlságosan elmerül a helyi közösség problémáiban, és ügyelnie kell a tényleges függetlenség és pártatlanság látszanának fenntartására is.

Az előadó megemlítette továbbá, hogy az Egyesült Államokban fokozatosan nő a speciális szaktudást igénylő jogesetek miatt a különböző típusú szakbíróságok száma. Immár külön bírói szervezetek alakultak a kábítószer-ügyekre, leszerelt

⁴ Feltételezem, az egyes bűncselekmények helyi elszaporodottságát is tartalmazhatja. (A fordító megjegyzése)

katonák peres ügyeire, hajléktalanok és mentális problémákkal küzdő személyek bűnügyeire stb., de érdekességként említve, létezik pl. a prostituáltakkal foglalkozó szakbíróság is.⁵

Mindenesetre az igazságszolgáltatásban a közösségi szemlélet a polgárok együttműködési készségének növekedését (pl. tanúzási hajlandóság, esküdti részvétel) eredményezi, ezáltal hatékonyabb a jogalkalmazás, eredményesebb az igazságszolgáltatás.

Fordította: Venczl László⁶

⁵ Az USA katonai bíróságai ugyancsak elkülönült szervezetként működnek. (A fordító megjegyzése).

⁶ Venczl, L., ÜOE Nemzetközi Bizottság; főosztályvezető ügyész, Legfőbb Ügyészség

A közösségek bevonása a büntető igazságszolgáltatásba²

Anglia és Wales Koronaügyészi szervezetében 42 területen 42 helyi vezető királyi ügyész működik, továbbá a 15 regionális csoport élén 15 regionális (megyei) királyi ügyész áll.

Bevezetés

Miért kell bevonni a közösséget a büntető igazságszolgáltatásba?

- mert nyitottságot, felelősségre vonhatóságot és átláthatóságot eredményez;
- mert erősíti az ügyészségbe és a büntető igazságszolgáltatási rendszerbe vetett hitet és bizalmat;
- mert arra ösztönzi az embereket, hogy jelentsék a bűncselekményeket, és részt vegyenek a vádeljárásban.

Mit teszünk?

Kormányjavaslat készült a közösségek büntető igazságszolgáltatásba történő bevonásáról:

- a Közösségi Ügyészi szemlélet kialakításáról;
- a bűnözés közösségre gyakorolt hatásának megállapításáról;
- a polgári csoportok; és
- a közösségi igazságszolgáltatási csoportok létrehozásáról.

Iskolákkal való együttműködés – egy példa

A Derbyshire-i Ügyészi Hivatal a helyi tanáccsal együttműködve heti két órás igen interaktív képzés tart 11–16 éves diákok részére a nemzeti alaptanterv állampolgárságról szóló tananyagának részeként.

A diákok megtanulják a jogaikat és kötelezettségeiket; a nemzeti, etnikai és vallási különbségek tiszteletben tartását, valamint azt, hogyan fejlesszék az analitikai, politikai, etnikai és erkölcsi problémák iránti kritikai képességeiket a jogszabályok keretein belül. A képzést – annak sikerére tekintettel – a 2009–2010 években mind a 42 Királyi Ügyészség területére ki kívánják terjeszteni.

Stratégia és irányítás

A nemzeti együttműködési *stratégiát*, a tárgyalásokat követően, 2005-ben fejlesztették ki. A Stratégia meghatározza céljainkat annak érdekében, hogy az

¹ Kennedy, M., Anglia és Wales Királyi Ügyészségének megyei főügyésze

² Az előadás elhangzott a Nemzetközi Ügyészi Egyesület „A sikeres ügyészi tevékenység: igazságos döntések” c. 14. világkonferenciáján Kijevben, 2009. szeptember 9-én.

együttműködés kialakítása a munka lényege legyen, ne csak a szervezet egy újabb feladata.

Irányítás: Nemzeti szinten a Királyi Ügyészség fő döntéshozó szervében, a Királyi Ügyészi Tanácsban – ügyvezetői hatalommal fel nem ruházott – igazgatók vesznek részt tagként, hogy a stratégiai döntéshozatalban biztosítsák a kívülről jövő információkat.

Nemzeti gyakorlat

Közösségi információkon alapuló irányelv meghatározása történik, ami azt jelenti, hogy az ügyészi munka irányelveit a közösségek segítségével határozzuk meg.

Közösségi Együttműködési Teljesítmény Jelző: az együttműködés hatásának mérésére szolgál.

Közösségi Számadási Fórum: állandó konzultációs fórum a stratégiai kezdeményezések áttekintésére.

Nemzeti konferenciák kerülnek megrendezésre, amelyek alkalmat biztosítanak a partnerek találkozására.

Helyi gyakorlat

- 11 közösségi együttműködési csoport létezik;
- Különböző közösségek régiós szintű bevonása annak vizsgálata érdekében, hogy bizonyos bűncselekmények miként érintenek bizonyos régiókat. Ez ideig 150 változásra irányuló javaslat készült;
- 41 gyűlölet-bűncselekményt vizsgáló csoport;
- Különböző közösségek bevonása a már lezárt gyűlölet-bűncselekmények vizsgálatába annak véleményezése érdekében, hogy az adott ügyekben helyesen jártunk-e el. Ez ideig 395 változásra irányuló javaslat készült;
- Általános együttműködési tevékenység;
- Előadások és bemutatók a közösségi csoportoknak (például a terrorizmus elleni együttműködés, Thames Valley & HCTD), információs pultok a közösségi rendezvényeken, a közösség bevonása a jogászképzésbe – milyen a védeljárás a sértett szemszögéből?

A közösségi ügyészi szemlélet

A közösségek büntető igazságszolgáltatásba történő bevonásáról szóló javaslat szerint a közösségi ügyészi szemléletnek három alkotóeleme van:

- közösségibb szemléletű döntések az egyes ügyekben, például a helyi közösség érdekeinek ismertetése az ügyészi csoportokkal, amelyet később figyelembe lehet venni a közérdek meghatározásánál;
- nagyobb mértékű ügyészi részvétel a főbb helyi bűnözési és rendezavarási problémák megoldásában, a már megvalósult antiszociális magatartásra és más specializálódott ügyészek munkájára építve;
- fokozott átláthatóság a közösség és más szervezetek számára a helyi bűnözési és rendezavarási érdekeltségekre adott válaszok terén.

A Királyi Ügyészség 2009–2010. évben 49 úttörő településen teszteli ezt a szemléletet.

A közösségi igazságszolgáltatás

Angliában és Walesben jelenleg 13 településen működnek Községi Bíróságok, amelyek átfogó és személyre szabott megoldásokat alkalmaznak azokon a településeken, ahol makacs problémák vannak.

Jelenleg különböző modelleket vizsgálunk annak érdekében, hogy az elméletet a közösség igényeihez és körülményeihez igazítsuk.

30 úttörő településen hoztak létre Községi Igazságszolgáltatási Csoportot, hogy elősegítsék a közösségek bevonására irányuló törekvéseket és a bűncselekményekhez vezető problémák feltárását.

A csoportok ezeket a törekvéseket azáltal valósítják meg, hogy összekötik a közösségi együttműködés kialakításáért és a probléma megoldásáért felelős szervezeteket, ezáltal növelik azok eredményességét és hatékonyságát, valamint átfogó megoldásokat biztosítanak a közösség biztonságosabbá tételéhez.

A közösségre gyakorolt hatás megállapítása

- A koncepció a már meglévő Községi Bíróságokból alakult ki.
- Döntéshozó eszköz, amely képessé teszi a joggyakorlókat arra, hogy egyes bűncselekmények elkövetését összefüggéseiben ítéljék meg.
- A hatásvizsgálatot a rendőrség készíti, és azt a célt szolgálja, hogy információkat szolgáltatson a helyreállító igazságszolgáltatási beavatkozásokhoz, a vádemeléshez, a Feltételes Figyelmeztetésekhez³ kapcsolódó döntésekhez, valamint a büntetékiszabási eljáráshoz.
- 2009-től ugyancsak 30 településen tesztelik.

Rendelkezések antiszociális magatartás esetén

- Az antiszociális magatartási rendeletek polgári jogi tartalmú intézkedések, amelyek arra szolgálnak, hogy megvédjék a közösséget azon magatartásoktól, amelyek bizonyosan, vagy valószínűleg zaklatást, veszélyt vagy kényeszerhelyzetet idéznek elő.
- Egy-egy rendelkezés olyan feltételeket tartalmaz, amelyek megakadályozzák azt, hogy az elkövető bizonyos magatartást kifejtjen, vagy meghatározott területekre belépjen.
- Az ügyész kérheti a bíróságtól, hogy az ilyen jellegű bűncselekmény miatti elítélést követően ilyen magatartási szabályokat írjon elő, amelynek megsértése ugyancsak vádemelést von maga után.

³ A koronaügyész által alkalmazható bíróságon kívüli, alternatív intézkedés, amelynek előfeltétele, hogy az elkövető önként aláveti magát egy helyreállító, „jó útra térítő”, vagy korlátozó jellegű szankciónak.

- A Királyi Ügyészség szakosodott ügyészei együtt dolgoznak a partner szervezetekkel a közösségeket érintő antiszociális viselkedési problémák meghatározásában.

Fordította: Rahói Mária⁴

⁴ Rahói M., ÜOE Nemzetközi Bizottság; ügyész, Fővárosi Főügyészség

A közösségi ügyészség alapelvei²

A közösségi ügyészség intézménye további eszközöket biztosít az ügyészeknek az igazságszolgáltatáshoz. A közösségi ügyészség azáltal, hogy megerősíti az ügyészség közösségi kapcsolatait, előmozdítja a közösséggel való együttműködést és ösztönzi a problémamegoldó stratégiák kifejlesztését – az ügyészséget a legfontosabb céljának elérésében segíti: nevezetesen, hogy a bűnösök felelősségre vonhatók legyenek, míg az ártatlanok védelmet élvezzenek a nem kívánt támadásoktól, és az áldozatok jogait tiszteletben tartásuk.

A közösségi ügyészség eredetét gyakran *Michael Schrunck* Multnomah Megyei kerületi ügyész és *Charles J. Hynes* Kings Megyei kerületi ügyész törekvéseire vezetik vissza. Az 1990-es évek elején mindössze egy maroknyi ügyészség folytatótt olyan jellegű vádképviseleti tevékenységet, melyet a későbbiekben közösségi ügyészségként definiáltak. 1993-ban az Amerikai Ügyészek Kutató Intézete (APRI) az Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériuma Igazságszolgáltatást Segítő Irodájának támogatásával abból a célból hozott létre egy tanácsadó csoportot a dél-karolinai Columbia város Nemzeti Képviseleti Központjában, hogy meghatározzák a közösségi ügyészség fogalmát.

A közösségi ügyészség fogalmát végül a következőképpen határozták meg: a közösségi ügyészség célterületekre összpontosít, és hosszú távú, proaktív (megelőzésre építő) együttműködést hoz létre az ügyészi hivatalok, a bűnüldöző hatóságok, a közösség, valamint a közösségi és magánszervezetek között, miáltal az ügyészi hivatalok hatalmát problémák megoldására, a közbiztonság és a közösség életszínvonalának növelésére használják.

2003-ban a Kerületi Ügyészek Nemzeti Szövetségének kutatási és fejlesztési részlege által végzett nemzeti felmérés eredményeként azt állapították meg, hogy az ügyészi hivatalok csaknem fele vesz részt olyan tevékenységben, melyet közösségi ügyészi tevékenységként definiáltak. Az 1993. évi találkozó óta eltelt időre tekintettel a Közöségi Ügyészségek Nemzeti Központja (NCCP) nemzeti szakértők csoportjával folytatott tárgyalásokat, hogy egységes álláspontra jussanak abban a kérdésben, miként határozható meg ma a közösségi ügyészség (vádképviselet) fogalma.

A Webster Új Értelmező Szótár (Webster's New World Dictionary of the American Language) szerint az alapelv olyan alapvető igazságot, jogot, tételt, vagy motivációs erőt jelent, amelyre másokat alapoznak. Az alapelvet ugyanakkor egy eljárás

¹ Berkley, B., igazgató, az USA Közöségi Ügyészségének Nemzeti Központja

² Az előadás elhangzott a Nemzetközi Ügyészi Egyesület „A sikeres ügyészi tevékenység: igazságos döntések” c. 14. világkonferenciáján Kijevben, 2009. szeptember 9-én.

lényegi elemének vagy alkotójának is tartják. Ezáltal egy eljárás alapelveinek azokat a sajátosságokat tekintjük, amelyek az eljárást másoktól megkülönböztetik.

Ennek az előadásnak az a célja, hogy az elmúlt évek tapasztalatait is figyelembe véve meghatározza azokat az alapelveket, amelyek szerint a közösségi ügyészség intézménye jelenleg működik.

A közösség szerepének felismerése a közbiztonság terén

A közösségi ügyészek – ahelyett, hogy előírnák a közösség számára, hogyan kezeljék a bűncselekményeket és a biztonsági kérdéseket – arra biztatják a közösség érdekképviselőit, hogy fejtsek ki saját biztonsági elvárásait, azonosítsák az adott környék problémáit, találjanak ki megfelelő válasz lépéseket és segítsék az ügyészi hivatalokat a prioritások felállításában. A közösségi ügyészek mindezt sokféle módon teszik:

- ügyészeket jelölnek ki egy bizonyos környékre, akik a helyi bűnözési és biztonsági kérdésekre összpontosítanak;
- lehetőséget teremtenek a közösség érdekképviselőinek, hogy önként részt vegyenek az igazságszolgáltatási rendszerben;
- megteremtik a közösségi érdekképviselőkkel való hagyományos kommunikációs csatornákat azáltal, hogy részt vesznek a közösségi találkozókban;
- hírleveleket adnak ki, felhasználóbarát weboldalt üzemeltetnek, valamint tanácsadó testületeket, speciális bizottságokat és konkrét problémák megoldására összpontosító csoportokat (task force) hoznak létre.

„A problémamegoldó ügyészeknek a közösség képviselőivel és a közösség képviselői által kell dolgozniuk, miközben arra törekednek, hogy elérjék legfőbb céljukat, a bűnözés csökkentését és a bűncselekmények észlelését.” Abraham Lincoln szavaival: *„Közösségi érzéssel semmi sem bukhat el, nélküle azonban semmi sem sikerülhet.”*³

Elkötelezettség a problémamegoldásban

A közösségi ügyészek olyan problémamegoldó ügyészek, akik nem kizárólag az elkövetett egyes bűncselekményekre összpontosítanak, hanem az ilyen jellegű cselekvések összefüggéseire is. Az egyes cselekményeket úgy szemlélik, mint aminek története, esetleg jövője van, és ami az adott közösség valamely problémájának, vagy problémáinak része. A probléma megoldása nem csak az egyes esetekre vonatkozik, az ügyészek végső célja az, hogy újabb bűncselekmények elkövetését megakadályozzák. Mint ilyen, a biztonsági és bűnözési kérdések feltárásában tradicionális és nem tradicionális eszközök széles körét vehetik igénybe. Ha a helyzet úgy kívánja, büntetőeljáráson kívüli megoldásokat alkalmaznak. Például alkalmazhatnak mediációt a szomszédok között felmerülő viták megoldásához, így megakadályozva azt, hogy a vita bűncselekménnyé fajuljon, vagy

³ Mike Kuykendall, a Közösségi Ügyészség Nemzeti Központjának korábbi igazgatója (2000-2005)

alkalmazhatnak polgári szankciókat, hogy helyreállítsanak olyan szegényesen fenntartott vagyontárgyakat, amelyek vonzzák az enyhébb bűnözői magatartásokat. Ahelyett, hogy kizárólag a már bekövetkezett bűnesetekre összpontosítanának, azt is vizsgálják, hogy milyen tényezők eredményezték a bűncselekmények elkövetését, illetve milyen tényezők járultak hozzá. Az ilyen tényezők feltárásával a közösségi ügyészek a bűncselekmények elkövetését próbálják megakadályozni.

„A közösségi ügyészek nem ügyekért, hanem problémák soráért tartoznak felelősséggel.” fogalmazta meg Scott Newman, Indianapolis Közbiztonsági Igazgatója (volt Marion Megyei Ügyész).

Az együttműködés létrehozása és fenntartása

A büntető igazságszolgáltatási rendszer különböző ügynökségek és részlegek összefonódó hálózata, amelyek egymás nélkül nem tudnak hatékonyan működni. A közösségi ügyészek ezekre a maguktól értetődő kapcsolatokra építenek, ösztönözve a szélesebb körű kommunikációt, a tökéletesebb koordinációt és a szorosabb együttműködést. Az ügyészek felismerték, hogy a magánszemélyek és magán-szervezetek lehetséges, gyakran szükséges partnerek a problémák megoldására tett erőfeszítésekben. Azon bűnmegelőzési törekvések, melyeket az ügyészség más szervekkel együtt valósít meg, általában jóval átfogóbbak és nagyobb hatást gyakorolhatnak a közösségen belül. Például, a közösségi ügyészek találkozókat hívnak össze, ahol az ügyészi hivatal égisze alatt teret biztosítanak az információk és források megosztására. Azáltal, hogy különböző ügynökségeket és testületeket hívnak meg a bűnmegelőzés kérdéseinek holisztikus szemléletű megvitatására, a személyes kapcsolatok szorosabb együttműködéssé fejlődnek, melyet a megállapodásról készített emlékeztető formájában hivatalossá lehet tenni.

„Az ügyészek országszerte újrafogalmazzák a komplex kérdések megoldásában betöltött szerepüket, amely a büntető igazságszolgáltatás iránt még nagyobb bizalmat eredményez. Az ügyészeknek fel kell ismerniük, és fel kell vállalniuk a problémák megoldásában betöltött vezető szerepüket, együtt kell dolgozniuk a közösség más tagjaival, hogy a közbiztonság kérdéseire hosszú távú, a közösségen alapuló megoldásokat találjanak. Az egészségügyi közösségbeli partnereink emlékeztetnek minket arra, hogy a közbiztonság és a közegészség modellje közös, és ez a modell a megelőzésen, a helyes beavatkozáson és a minél kevesebb tiltáson alapszik. A közösségi ügyészek előljárnak a közegészségi modell és a közbiztonsági modell egyesítésében, és a hatékony, lényegi változások lehetősége korlátlan.”⁴

A tevékenység eredményességének értékelése

A folyamatos adatgyűjtés és elemzés minden ügyésznek segít abban, hogy egy kezdeményezés hatékonyságát értékelje. A közösségi ügyészek számára azonban

⁴ John Chisholm, Milwaukee Megye Kerületi Ügyésze

az eredményesség megítélése nem alapulhat kizárólag az elítélések arányán (vád-eredményességen). A közösségi ügyészeknek a tevékenységüket és a környezetre gyakorolt hatásukat kell értékelniük, folyamatosan alkalmazkodva a közösség igényeihez.

A közösségi ügyészek tevékenységének értékelése során a következőket kell figyelembe venni: a bűncselekmények és a segélykérő hívások számának csökkenése egy adott területen; biztonságérzet a környéken, a közösségi részvétel növekedése a közösségi találkozók, iskolai előadások; illetőleg más eszközök, amelyekkel a közösség is hozzájárul a közbiztonsághoz. A közösségi ügyészek többé már nem mérhetik hatékonyságukat kizárólag a váderedményességgel; a közösségi ügyész tevékenysége a bűnmegelőzési törekvésekről a hivatal más tagjaival, valamint a közösséggel folytatott információcsere alapján értékelhető.

„Mint a problémák megoldóinak, meg kell mutatnunk, milyen hatásunk van: Bevonjuk-e a közösséget a munkánkba? Figyelembe vesszük-e a közösség prioritásait? Foglalkozunk-e azokkal a problémákkal, amelyek elősegítik a bűnelkövetést? Kihasználjuk-e az együttműködés nyújtotta lehetőségeket? Ha ezeket a fontos kérdéseket megválaszoljuk, nemcsak saját felelősségünkre mutatunk rá, hanem képesebbé tesszük magunkat az igazság felderítésére.”⁵

Fordította: Rahói Mária⁶

⁵ Greg Berman, Igazgató, Center for Court Innovation

⁶ Rahói M., ÜOE Nemzetközi Bizottság; ügyész, Fővárosi Főügyészség

Közösségi/helyreállító igazságügyi kezdeményezések Kanada három tartományában – Yukon, Észak-Nyugat Tartomány és Nunavut²

Bevezetés³

A legtöbb modern államban ma az ún. *kettős nyomtávú büntetőpolitika* érvényesül: eltérő eszközrendszer alkalmaznak a társadalomra kiemelkedő veszélyt jelentő, súlyos és a kisebb súlyú bűncselekmények elkövetése esetében. A kisebb súlyú bűncselekményre adott reakciók körében az *alternatív szankciók és a diverziós eszközök* túlsúlya jellemző.

A *diverzió* vagy *elterelés* a büntetőeljárás rendes menetétől való elterelést jelenti. Az ügy a nyomozati szak után nem folytatódik a bíróság előtt, ha a terhelt bizonyos kötelezettségek teljesítését vállalja. A magyar jogrendszerben a diverziós eszközök részben a vádemelés elhalasztása jogintézményéhez kapcsolódnak.

Az *alternatív vagy közösségi szankciók* általános értelemben a végrehajtandó szabadságvesztés büntetés alternatívájaként szolgáló szankciókat jelentik, melyeket elsősorban kisebb súlyú bűncselekmények esetében alkalmaznak.

A *közösségi büntetések* a büntetés korábbi fogalmától némileg eltérnek, mert magukba foglalják a közösségi források bevonását is a büntetés végrehajtásába. Ez általában azt jelenti, hogy a szabadságvesztés alternatívájaként kiszabott szankció végrehajtásában pl. civil szervezetek, önkéntesek, egyházak, munkáltatók vagy bármely más a büntető igazságszolgáltatástól független szereplők vesznek részt. A közösségi szankciók célja a szabadságkorlátozáson kívül az elkövetők társadalomba való beilleszkedésének támogatása is.

Mára a *diverzió* vagy *helyreállító igazságszolgáltatás* gyakran egyet jelent. Egy olyan szemléletet tükröz, mely a bűncselekményt elsősorban nem a fennálló jogrend megsértéseként, hanem személyek közötti konfliktusként értelmezi. E felfogás szerint nem az állam büntető hatalmának érvényesítése, hanem a sértett igénye a kárának megtérítésére, sérelmének orvoslására élvez prioritást. A középpontba nem a bűnelkövető megbüntetése, hanem a megsérült közösségi kapcsolatok helyreállítása és a bűncselekmény által okozott sérelmek jóvátétele kerül.

¹ Meredith, R., szövetségi legfőbb ügyész, Kanadai Legfőbb Ügyészség, Yukon Tartomány

² Az előadás elhangzott a Nemzetközi Ügyészi Egyesület „A sikeres ügyészi tevékenység: igazságos döntések” c. 14. világkonferenciáján Kijevben, 2009. szeptember 9-én.

³ Néhány gondolati elővetés a lefordított előadások aktualizálásához, az abban előforduló fogalmak jobb megértéséhez. (a fordító megjegyzése)

A konfliktus megoldásában az elkövető, az áldozat, illetve a közösség érintett tagjai is aktívan együttműködnek. A jóvátétel a sértett igényeitől függően többféle módon is megvalósulhat. A materiális, az anyagi károk megtérítésére irányuló jóvátétel mellett nagy jelentősége lehet az ún. szimbolikus jóvátételnek (bocsánatkérés, a közösség számára végzett munka). A helyreállító igazságszolgáltatási eszközöknek több típusa létezik. Európában az áldozat-elkövető közötti mediáció terjedt el leginkább, nálunk is ez a forma került bevezetésre 2007. január 1-jétől. A másik két ismert módszer az ún. beszélő-kör modellek és a konferencia modellek. Erre a típusra példát leginkább ezen előadásban olvashatunk.

A helyreállító igazságszolgáltatási eszközök amellet, hogy az áldozat anyagi és érzelmi szükségleteinek kielégítésére irányulnak, a bűnelkövető rehabilitációját és a bűnismétlés megelőzését is szolgálják.

Az előadás tömörített változata

Az ország egyharmadát kitevő, bennszülött lakosságú Yukon, Nunavut és Észak-Nyugat Tartomány (ÉNyT) Kanada északi részén terül el. Lakosainak száma viszont a 34 milliós össznépességben belül mindössze 108 ezer. Az előadó kísérletet tett arra, hogy az őslakosok – életviszonyaikat is visszatükröző – büntető igazságszolgáltatási rendszerét, annak sajátosságait és intézményi hátterét bemutassa.

Az északi őslakosok sok-sok éven át törekedtek igazságszolgáltatási rendszerük megváltoztatására, míg a nem őslakosok szintén érzékelték, hogy a modernkori igazságszolgáltatás rendszere és annak intézményei nem, vagy csak nehézkesen alkalmazhatók az őslakosok viszonyaira. Az a bírósági eljárás, amely e területeken a '80-as évektől napjainkig kialakult – és amelyben a szereplők nem helyi érdekeltségű és nem őslakos jogászok, illetve bírák – csak nagyon gyenge alapot szolgáltatott arra, hogy megpróbálják megoldani a helyi problémákat. Az eljárás résztvevői ugyanis nem rendelkeztek a szükséges ismeretekkel lévén, hogy nem tartoztak ehhez a közösséghez (rendszerint alkalomszerűen utaztak ide más területekről). Egyébként pedig a legtöbb esetben a felmerülő helyi problémákat jelentéktelennek tartották, aminek következtében az igazságszolgáltatás intézménye iránti közbizalom erősítése ezekben a kis közösségekben nem járt sikerrel.

A '80-as és a '90-es években eléggé egyértelművé vált, hogy ezek a kis közösségek északon sokkal inkább szeretnék megoldani a saját életviszonyaikra ható bűnügyeket. A kortárs igazságszolgáltatási rendszer így lassan fogékonyrá vált egyéb alternatív megközelítési módok iránt. Ennek eredményeként a bírói igazságszolgáltatási, a helyi és a központi kormányzati rendszerek erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy növeljék a közösségi jelenlétet az igazságszolgáltatás rendszerében, és kezdtek nagyobb érzékenységet mutatni e közösségek szükségletei iránt. Így mind a három tartományban lassanként megjelentek a különböző erősítő/helyreállító vagy közösségi igazságügyi kezdeményezések. Ezen

kezdeményezések egyfelől sajátosan a bűncselekmény által okozott kárra, annak következményére fókuszáltak – megkövetelve az elkövetőtől, hogy vállaljanak felelősséget cselekedeteikért és az általuk okozott kárért – másfelől segíteni igyekeztek az áldozatokat valamint az elkövetőket, az adott közösségen belüli életük újrakezdésében a történetek után.

A Közösségi Igazságügyi Program – központi kormányzati és tartományi támogatások révén – a '90-es években mind a három területen szépen fejlődött. Ezen programok az északi területek számos közösségében – különösen ott, ahol a lakosok nagy érdeklődést és aktivitást mutattak a saját közösségükre ható bűnügyek megoldásában – jelentősen fejlődtek. Ennek eredményeként alakult meg az egyes érintett közösségek tagjai által létrehozott Közösségi Igazságügyi Bizottság. A legtöbb esetben ezek a bizottságok vállalták az irányító szerepet a büntetőeljárásban, így beleszólási joguk volt abban, hogy melyek azok a bűnügyek, amelyek – tekintettel az érintett elkövetőre és az áldozat személyére – az adott közösségen belül megoldhatóak.

A kormányzat szempontjából ezek az igazságügy által támogatott kezdeményezések annak ismeretén alapultak, hogy Kanadában a büntető bíróságok előtt igen nagy számban voltak érintettek őslakosok és hasonlóképpen ez a fajta aránytalanság volt észlelhető a büntetés-végrehajtási intézetekben is. 1991-ben állították fel szövetségi szinten a *Bennszülött Igazságügyi Stratégiát* (AJS), melynek irányelvei szerint állami érdek a bennszülött bűnelkövetők és áldozataik számának visszaszorításában való közreműködés, a bennszülött közösségek támogatása a helyi igazságügyben való felelősebb részvételre, a közösség teljesebb körű információval való ellátása a programmal kapcsolatban és az őslakos kultúra értékeinek megjelenítése az igazságügy rendszerében.

A program konkrét megjelenési formái az alábbi intézményekben érhetőek tetten.

Elterelés

Az egyes ügyek elterelése az igazságszolgáltatás hagyományos rendszerétől történhet a gyanúsítás előtt vagy azután. Ennek az ún. elterelésnek a célja egyes elkövetők és egyes cselekmények áldozatainak távol tartása a tényleges büntetőjogi bíraskodástól. Leginkább egy olyan eljárásról van szó, ahol vagy a nyomozó hatóság, vagy az ügyészesség döntése alapján bizonyos ügyek megoldását helyi közösségi szintre terelik, mely az adott közösség tagjai által alkotott csoport előtti eljárást jelent. Ez a testület az ún. *Közösségi Igazságügyi Bizottság*. A tapasztalat szerint a bizottság sokkal inkább képes átlátni az adott esemény közösségre gyakorolt hatását, így a legalkalmasabb eszközt tudja kiválasztani a probléma megoldására és az érintettek sérelmeinek orvoslására.

Kiemelendő, hogy amennyiben a gyanúsítás megtörténte után vetődik fel az elterelés szükségessége, annak megfontolása az ügyész diszkréciója. Az elterelés alkalmasságának ismérvei – akár rendőrségi, akár ügyészégi szakban – az alábbiak:

a.) beismerés; b.) a Községi Igazságügyi Bizottság joghatóságának elfogadása; c.) a Bizottság által alkalmazott intézkedés tudomásul vétele (alávétel).

Néhány konkrét ismerv fennállása esetén nem lehet kétséges az elterelés, azaz a Bizottság előtti eljárás lehetősége: az elkövető kárfelelősség vállalása, bocsánatkérő levél a sértett kiengesztelésére, közösségi szolgálat, függőség vagy magatartásbeli problémák miatti gyógykezelésnek való alávétel.

Az egyes ügyek sajátosságaira – súlyára és az elkövető körülményeire is tekintettel – a Bizottság ítélni is, hogy az adott ügy hagyományos bírói út igénybevételét teszi indokolttá.

A gyanúsítás előtti elterelés esetében – amennyiben az elterelés kérdésében meggyezés született – az elkövetőnek nem is kell megjelennie a bíróság előtt. A gyanúsítás utáni eltereléskor pedig az ügyész mellőzi a nyomozást, így az eljárás véget ér.

Ítélezési kezdeményezések

A rendszer egyik alkalmazott intézménye az indián filmekből jól ismert ún. *ítélkezési kör*, melynek dramaturgiája szerint a résztvevők – a bíró, az ügyész, a védőügyvéd, az elkövető, az áldozat és a közösség tagjai – egy madártollat nyújtanak át egymásnak, mely feljogosítja az illetőt a nyilatkozattételre. A bírák ötletes kezdeményezéseként kialakult rendszer az adott közösségen belül garantálja az egyes elkövetők antiszociális magatartásának a kezelését, mely a hagyományos igazságügy rendszerének és a közösség tagjainak nagyfokú kölcsönhatását és kommunikációját feltételezi.

Ez a fajta eljárási mód főként Yukon tartományban vált népszerűvé a '90-es évek elején. 1992-ben a yukoni *Barry Stuart* bíró által tárgyalt *Queen v. Moses* ügyben – a terjedelmes büntető-előélettel rendelkező 26 éves elkövetőt próbaidőszakban elkövetett lőfegyverrel visszaélés, hivatalos személy elleni erőszak miatt vontak perbe, amelynek ítélezési szakában nyilvánvalóan megkérdőjeleződött a modern kori igazságszolgáltatás alkalmazhatósága. Stuart bíró azt javasolta a közösség tagjainak, hogy ítélezési kör keretében fejtsék ki az adott ügyvel kapcsolatos véleményüket. A hatás meglehetősen meglepő volt, mivel a normál esetben főszerepet játszó perbeli hivatalnokok helyett főként a közösség tagjai hallatták hangjukat az eljárás során és az ő véleményük volt meghatározó az ítélelhozatalban. A bíró azt vette észre, hogy ez a módszer jelentősen csökkentette a hagyományos értelemben vett tárgyalóterem résztvevőinek dominanciáját, s így lehetőség nyílt az őslakos értékek nagyobb megjelenítésére az adott ügyben.

Természetesen ezt a fajta ítélezési módot az idők során számos kritika érte mondván, hogy az eljárás hatékonysága megkérdőjelezhető és végeredményben itt is ugyanúgy a bíró mondja ki a végső szót, mint más hagyományos rendszerekben. Nem egy esetben maguk a bűncselekmények áldozatai is csalódtak voltak az említett rendszerrel, mert az ügyvel kapcsolatos közösségi párbeszéd

és a figyelem sokkal inkább az elkövetőre és annak szükségleteire fókuszálódott, semmint az áldozatokra. Olykor ezek az eljárások azt a látszatot keltették, mint ha lehetősége lenne az elkövetőnek elkerülni a jogkövetkezményeket, és sok esetben nem is szabtak ki rájuk szabadságvesztés büntetést.

Másik elterjedt intézmény a *Vének Tanácsa*. Az ítélkezési gyakorlatba bevont terület az adott közösség tagjaiból áll. A Tanácsnak lehetősége van arra, hogy elmondják a bírónak a bűncselekménnyel kapcsolatos észrevételeiket, így a megfelelő szankció megválasztásában is véleményalkotó szerepük van. Értelemszerűen a tanácsstagok őslakosok. A rendszer kellő visszacsatolást biztosít a bíró felé a közösségnek a cselekményhez való viszonyulásáról és azok hatásairól. Az eljárás végén a bíróság teljes jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy milyen ítélet szülessen. Ezt a megoldást is érte alkalmanként kritika, mivel csak meghatározott kor feletti tagokból állhat a Tanács, így a formált vélemény nem feltétlenül tükrözi a közösség teljességének véleményét.

Egyéb igazságügyi kezdeményezések Északon

A jellemzően Yukon területén működő Családon Belüli Erőszakkezelés Alternatív Bírósága (CSBEAÉ) – melyet 2000-ben hoztak létre – kifejezetten a családon belüli erőszakos cselekményekre specializálódott, tekintettel arra, hogy ezen a területen volt a legmagasabb az ilyen típusú erőszakos magatartások száma. Abból az alapvetésből indul ki az eljárás során a bíróság, miszerint az erőszakos cselekmények ezen köre nem pusztán jogalkalmazói vagy büntető igazságügyi kérdés. Az egyes háztartásokban megvalósult bűnözés valamennyi családot és így a szélesebb közösséget is érinti. A bírósági eljárás a családon belüli erőszakban érintett felek és a büntető igazságügyi rendszer rendkívül erős kapcsolatán alapul, melynek célja az elkövető, az áldozat, a család és a közösség szempontjait is figyelembe vevő legjobb megoldás.

A bíróság előtti eljárás során a beismerő vallomást tevő elkövetőknek lehetőségük van különböző kezelésekre igénybevételére. Az áldozat számára pedig a bíróság tanácsadást és különböző szolgáltatásokat biztosít. Garantálja továbbá a sértett védelmi megfigyelését és azt, hogy részt vehessen a partnerét érintő kezelési programokban.

A büntetőbírói eljárás és az igazságszolgáltatás egyéb eszközei tehát együtt kerülnek alkalmazásra egy rendkívül intenzív kezelési programmal és esetkezelő gyakorlattal.

A tartományban egy speciális bíróság is működik: a Yukon Közösségi Jóléti Bíróság (CWC) mely egy, a bíróság által folyamatosan ellenőrzött terápiás program, amelyet alkohol és drogfüggő elkövetők támogatására és megsegítésére hoztak létre, de kezeli a mentálisan és testileg korlátozottak problémáit is. A szervezet célja, hogy hatékonyabb eszközöket fejlesszen ki az elkövetők folyamatos figyelemmel kísérésére, és – tekintettel az elkövetők egyéni sajátosságaira – biztosítsa a visszaesés csökkentését vagy annak teljes kiküszöbölését.

Az előírt jogi előfeltételeknek és elvárásoknak megfelelő elkövetők vehetnek részt a programban, mielőtt alkalmassági vizsgán mennek keresztül. A programban való részvétel további feltétele, hogy egy lemondó-nyilatkozatot kell aláírniuk, és bűnösségüket el kell ismerniük. A résztvevők személyre szabott terápiás programban vesznek részt, amely segíti őket a szükséges szolgáltatások és különböző támogatások igénybe vételében.

A program 12-18 hónap időtartamú, mely alatt a bíróság rendszeresen figyelemmel kíséri őket. A befejezés időpontja függ a résztvevők egyedi szükségleteitől és a programban előírtak teljesítésének mértékétől. Amennyiben a résztvevő a programot sikerrel befejezte, a koronaügyész hozza meg a közösségi döntésen alapuló ítéletet.

A szerző végezetül hangsúlyozta, az elmúlt öt évben lefolytatott hatásvizsgálatok bebizonyították, hogy a Program segíti a közösségeket az őket érintő problémák felelős kezelésében, erős fórumot biztosít, mely hiteles és növeli az igazságszolgáltatásba vetett közbizalmat. Olyan szolgáltatóhálózatot biztosít az áldozatoknak és az elkövetőknek, amelyek megjelenítik a bennszülött kultúrát, értékeket és tradíciókat.

A bevezetést írta és a rövidített fordítást készítette: Papp Ildikó⁴

⁴ Papp I., az ÜOE Nemzetközi Bizottságának elnöke; ügyész, Fővárosi Főügyészség

A kóros elmeállapotúak bűnözésének visszaszorítása

Néhány példa az Észak–Amerikában alkalmazott elterelési modellekből²

A szerző 2009 június–júliusában tanulmányúton vett részt Kanadában és az Egyesült Államokban, hogy megvizsgálja a kóros elmeállapotúakra vonatkozó igazságügyi rendszereket. A kaliforniai San Franciscóban, valamint a british columbiai Vancouverben járt, azoknak is a belvárosi negyedeiben, ahol a munkanélküliek, hajléktalanok, a drogfogyasztó kóros elmeállapotúak nagy száma folytán e kerületek – nem vitásan – a bűnözés melegágyai. Számos Mentális Egészségügyi Bíróságot látogatott meg, és tanulmányozta a kóros elmeállapotú terheltekre vonatkozó büntető igazságszolgáltatási eszközöket. A tanulmány vizsgálódásainak összegzéseként bemutatja, hogy az Észak–Amerikai kontinensen a büntető igazságszolgáltatás milyen eszközöket alkalmaz a kóros elmeállapotúak kezelésre, és az említett bíróságokon milyen gyakorlat folyik.

Az ausztrál szerző az említett esetek kezelésére hazájában kialakult gyakorlatból indul ki. Ausztráliában ugyanis nagy hatékonysággal alkalmazott módszer a Közösségi Gyógykezelési Rendelet alkalmazása. New South Wales-ben ez a rendszer a gyógykezelés egy olyan módját biztosítja (beleértve a gyógyszerest is), melynek hiányában nagy valószínűséggel a kezeletlen kóros elmeállapotú egyének klinikai visszaesése lenne várható. Ezeket a gyógykezelési rendelkezéseket speciális Bíróság vizsgálja felül, és ellenőrzi időszakosan.

Sem a fenti, sem pedig más hasonló kezelési eszköz alkalmazását nem biztosítja az Amerikai Egyesült Államok jogrendszere. A rászoruló egyének gyógykezelése – akiknek ez nyilvánvalóan óriási előnyt jelenthetne – csak egyéb keretek között rendelhető el: sürgősségi betegellátás keretében, vagy ha a személy önrendelkezési képessége korlátozott a megfelelő kezelési módszer kiválasztása kérdésében, vagy ha fennáll az ön- vagy közveszély. Továbbá – nagyon szigorú előírások mentén – lehetőség van bíróság elé állítás során is a gyógykezelés elrendelésére. (Ebben az esetben viszont az állam érdekei sokkal nagyobb hangsúlyt kapnak, mint az egyének a gyógykezelés visszautasításához fűződő joga.) Más esetekben a gyógykezelésnek való alávetés feltétele a próbára bocsátásnak, avagy a feltételes szabaddlábra helyezésnek, de a kezelés ezen esetekben sem kényszeríthető ki hagyományos szankciókkal.

¹ Howard, D., az ausztrál New South Wales-i Wollongong Egyetem Jogi Karának professzora, társprofesszor a New South Wales-i Egyetem Pszichiátriai Iskolájában, a Nemzetközi Igazságügyi Program és a Nemzetközi Bűnmegelőzési Központ Igazgatója.

² Az előadás elhangzott a Nemzetközi Ügyészi Egyesület „A sikeres ügyészi tevékenység: igazságos döntések” c. 14. világkonferenciáján Kijevben, 2009. szeptember 9-én.

A new yorki Kendra illetve a kaliforniai Laura jogesetek (1999) – melyek a kóros elmeállapotú terheltek által meggyilkolt áldozatok nevét viselik – is azt bizonyítják, hogy kényszergyógykezelés elrendelésére még ezen esetekben sem kerülhetett sor, csak arra, hogy az elkövetők kórházi megfigyelés alá kerüljenek, vagy részt vegyenek egyéb önkéntes segítő programokban. Utóbbi esetben is csak akkor, ha bizonyos előfeltételeknek megfeleltek.

A Jog és Pszichiátria c. szaklapban 2003 januárjában megjelent cikk egyik szerzőjének gondolatai (Dr. Paul Applebaum) szerint az igazságszolgáltatásnak ezen pácienseknek a közösségben való stabilizálódását kellene biztosítani és azt, hogy a bíróság ne alkalmazhasson velük szemben mindaddig jogkövetkezményeket, amíg ebben a sajátos egészségi állapotban vannak.

A különböző érvek összecsapásai annak mentén keletkeznek, hogy az állam mely esetekben alkalmazzon kezelést. A vita hevében azonban a szerző álláspontja szerint sokszor nagyobb figyelmet és védelmet kapnak a rendelkezésre álló jogi és alkotmányos értékek, mintsem a kóros elmeállapotúak érdekei. A tapasztalásait a továbbiakban ezen összefüggésben veszi sorra.

Néhány gondolat a rendszerben közreműködő védőügyvédek szerepéről

Tudományos szakemberekkel, illetőleg betegjogi képviselőkkel, ügyészekkel való diskurzust, valamint a kóros elmeállapotúak bíróságán lefolytatott vizsgálódásokat követően arra a következtetésre jutott a szerző, hogy míg az Amerikai Egyesült Államokban az alapvető állampolgári jogokat (Bill of Rights) az élet oly sok területén tiszteletben tartják, addig a szóban forgó eljárásokban, e jogok érvényesítése gyakran hátrányos lehet az érintettek gyógyulásának szempontjából az igazságügyi és civil elme-gyógykezelési rendszerben. E személyek polgári jogait tudniillik olyan erőteljesen felügyelik a terápiás szempontú megfontolásokra tekintettel, hogy azok óhatatlanul sérülnek.

A tárgyban a szerző egy konkrét eset kapcsán – ahol a kóros elmeállapotú családtagjait is bevonták az eljárásba az elkövető terhére szolgáló bizonyítékok beszerzése céljából – arra hívja fel a figyelmet, hogy nagyon fontos a kóros elmeállapotúakat érintő eljárásban megtalálni a jogi képviselet jelenlétének helyes arányát. Az eljárás során ugyanis figyelemmel kell lenni a terápiás célzatú igényekre is akként, hogy a páciens jogai – többek között családi kapcsolatai – se sérüljenek. Ezt leginkább ilyen feladatokra kiképzett ügyvédek tudják ellátni.

A Mentális Egészségügyi Bíróságok fontossága

A tárgyban eddig megjelent számos publikáció³ igazolja, hogy nyugat-európai és észak-amerikai közösségekben a 20. század második felétől – a hiányzó pénzügyi források miatti – rendszerműködtetési nehézségekkel ellentétes folyamatként nőtt a kóros elmeállapotú terheltek száma. Az elmúlt 12 évben a növekedés évente tíz

³ Ld. Richard Schneider, a Torontói Mentális Egészségügyi Bíróság elnökének publikációit

százalékos volt. A kóros elmeállapotúak folyamatos kriminalizációjával kell tehát számolnunk, mely folyamatban nem elsősorban az igazságszolgáltatásnak, hanem az egészségügyi intézményeknek lennének feladatai.

Nagyon sok országra jellemző, hogy börtöneiben a kóros elmeállapotú elkövetők előfordulási aránya igen jelentős. Két marylandi, illetve három new yorki börtön adatait alapul véve megállapítható, hogy a női fogvatartottak 31 %-a, míg a férfiak 14,5 %-a súlyosan kóros elmeállapotú. Még rosszabb az arány, ha további – a kóros elmeállapot szintjét el nem érő – pszichés rendellenességeket is számba veszünk. Egy 2007. évi connecticuti tanulmány szerint, például az elítéltek kb. 2/3-a van élete végéig tartó pszichés rendellenességre kárhozható. Ha idevesszük a tudatmódosító szerektől való függést, akkor ez az arány még rosszabb.

A Legfelsőbb Bíróság Speciális Elme-egészségügyi Bírósági Programja

A Kaliforniai Legfelsőbb Bíróság együttműködésével és annak szigorú felügyelete alatt működik ez az egyedülállóan hatékony „viselkedéskutató” bíróság, mely egy mindenre kiterjedő, széleskörű szolgáltatást kínál az arra rászorultaknak.

A program 12–18 hónapos kezelési időszakokat biztosít olyan kóros elmeállapotú egyéneknek, akiket vád alá helyeztek, „elítéltek” vagy próbaidőre bocsátottak olyan bűncselekmény miatt, melynek kiváltó oka kóros elmeállapotuk volt. Az emberölést és szexuális bűncselekményt elkövetők ebből a körből kiesnek. A Közösségi Elme-egészségügyi Kezelési Programban való előzetes részvétel, illetve a büntetőjogi előélet a terheltet alapvetően alkalmassá teszi a részvételre. A programnak való megfelelésségüket a vádlott és a bíróság között létrejött, az ügyész hozzájárulásával megkötött egyezség alapozza meg, melynek eredményeként a per, vagy az ítélet végrehajtásának elhalasztására kerül sor.

A megállapodás szerint a terhelt tudomásul veszi, hogy a programban való részvétel céljából személyes – egyébként védett – adatokat, információkat kell megosztania a kezelésben érintett testületekkel az eljárás lefolytatása céljából, továbbá teljes egészében alá kell vetnie magát a program előírásainak, a bíróság rendelkezéseinek. Azt is tudomásul kell vennie, hogy a programból való kizárást vonja maga után, amennyiben annak bármely szakaszában, valamely okból nem felel meg a kritériumoknak. (Ebben az esetben a büntetőeljárás tovább folytatódik.) Őrizete mindaddig fennáll, amíg az adott közösségen belül megfelelő elhelyezést nem tudnak számára biztosítani.

Talán a legkiemelkedőbb sajátossága a modellnek a heti két alkalommal tanácskozást tartó bíró által tartott előzetes meghallgatás, melyen az ügyben érdekelt valamennyi fél részt vesz, a terhelt kivételével. Így a kerületi ügyészség hivatalának képviselője, a védő, a végrehajtási intézet pszichiátriai szolgálatának képviselője, valamint a közösségi szintű kezelési programokban jártas szervezetek képviselői.

Minden, aznapra ütemezett ügy e tanácskozás keretében kerül megtárgyalásra, figyelemmel az egyes esetekben érintett testületek észrevételeire, és rendszerint

így születik meg a döntés is. Abban az esetben, ha a vád és a védelem nem tud egyezsre jutni, a bíróság hoz döntést.

E gyakorlat eredményeként valamennyi esetről konkrét és széleskörű ismeretekkel fog rendelkezni az elnöklő bíró, beleértve az érintettek előző kezelési programjait, azok célját és a közösségbe való beintegrálódásukra vonatkozó elképzeléseket. Így amikor a bíróság elé kerül az adott ügy – a rendelkezésre álló, előzetesen beszerzett információk birtokában –, nagyon egyszerűen és a legkevesebb eljárásjogi formalitással lehet az ügyben döntést hozni. Abban az esetben viszont, ha az adott személy nem felel meg a program valamelyik kritériumának, akkor őt a programból eltávolítják. Abban az esetben pedig, ha állandóan összeütközésbe kerül a program céljaival (pl. hanyagolja a kapcsolattartást a segítőkkel, nem vesz részt a terápián, vagy tiltott drogfogyasztáson kapják), akkor rendszerint figyelmeztetésben részesítik, melynek keretében a kezelésben való hatékony közreműködésre felhívják, végső esetben pedig kizárják a programból. A bírói döntések tartalmuknál fogva biztosítják az egyes terápiák igénybevételének a lehetőségét, egyúttal megoldják az érintettek lakhatási és elhelyezkedési gondjait is.

A bíróság 2003 óta működik, és a tevékenységét kezdetektől a Kaliforniai Egyetem kutatói elemezték a statisztikai adatok tükrében. A kutatóprogram 2006-ban fejeződött be, mely igazolta a rendszer hatékonyságát. A programból elbocsátást követő 18 hónapos időszak alatt a kutatók által gyűjtött számok azt tanúsították, hogy ezen időszakban folyamatosan esett vissza a bűnözési ráta az érintettek körében. A vizsgálati alanyok által elkövetett egyéb bűncselekmények száma 26 %-kal, míg a súlyos bűncselekményeké 55 %-kal csökkent azon elkövetők bűnözésének adataival összehasonlítva, akik nem vettek részt ennek a bíróságnak a működésében.

Közösségi Bírósági Modell – Vancouver (British Columbia, Kanada)

Csakúgy, mint a korábbi bírósági modell, ez is hasonlóan közösségi célú szükségletek mentén alakult ki. A modell egyfajta kísérlet arra, hogy a hátrányos helyzetű – hajléktalan, munkanélküli, drogfüggő és a legtöbb esetben mentálisan terhelte – egyének problémáit megfelelő eszközökkel megoldja. A Közösségi Bíróságok az egyes esetek kezelésre szakosodott testületként segítik a terheltek hosszú távú kezelési programját.

A testület 2008. szeptember 10-én kezdte meg működését egy kétszintes bírósági épületben, számos munkaszobával. A működés szempontjából rendkívül előnyös, hogy ugyanaz az épület nemcsak a bíróságnak biztosít otthont, hanem az egyéb – a bírósági eljárás előtti szakban szükségszerűen közreműködő – segítő szolgáltatóknak is. Így jelen van a kormányzati, a jogvédői tanácsadó, illetve az áldozatsegítő szolgálat, a helyi pártfogói szolgálat szervezete, az öslakosokkal foglalkozó bírósági alkalmazottak, ápolónők, egészségügyi-igazgatási kapcsolattartók, a rész munkaidős igazságügyi elmeorvos, a rendőrtiszt, a szociális munkás és a gondnok.

A bíróság általában egyszerűen megítélhető (sommás) ügyekben gyakorolja hatáskörét, de sokszor a súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett (például kábítószer birtoklása) bűncselekmény miatt is eljár olyan ügyekben, melyeknek gyanúsítottja nincs előzetes letartóztatásban, a bűnösségét beismeri, és a közösségi felügyelet tűnik a lehető legjobb megoldásnak mind az elkövető, mind a közösség érdekire tekintettel.

Amennyiben a terhelt elfogadja a közösségi bírósággal való együttműködést, egy Testület (Triage) által tartott megbeszélésen kell részt vennie, mely pártfogók, egészségügyi intézmények, szociális ellátó hálózat és ideiglenes szálláshelyek képviselőiből áll.

A megbeszélés célja, hogy a segítségnyújtás legjobb módjának megválasztásához és a bírósági tárgyalás előkészítéséhez a legtöbb információt szerezzék be az érintettől. Az esetkezelő csapatot feljogosíthatják arra is, hogy nyomkövesse a terheltet a kezelési terv végrehajtása során.

Az ítélezési szakban a bírónak széles választási lehetősége van, egészen a kártérítésre kötelezéstől a börtönben való közösségi szolgálat elrendeléséig.

A bíróság közvetítőt alkalmaz a rehabilitációhoz szükséges eszközök közösségen belüli igénybevételéhez. Felveszik például a kapcsolatot a lakókörnyezet munkaadóival közérdekű munkavégzés biztosítása céljából, vagy olyan helyi önkéntesekkel, akik támogatják és tanácsokkal látják el az elkövetőket, a programban való részvétellel kapcsolatban.

A program előnye, hogy ugyanabban az épületben vannak a közreműködősegítő szolgálatok, így azonnali hozzáférésre van lehetőség a kezeléssel kapcsolatos információkhoz, mely így gyors megoldást garantálhat. Ezzel szemben maga a bírósági eljárás kissé hagyományos, és túlzottan formai. Azt kell ugyanis figyelembe venni, hogy az új funkcióhoz kapcsolódó fenti újításokat hozzá kell igazítani a hagyományosan működő tartományi bíróság működéséhez. Az is tény, hogy nem mindegyik vádlott jelent meg a bíróság előtt azok közül, akik a programban részt kívántak venni, mások viszont egyszerűen nem feleltek meg a programban való részvétel feltételeinek (pl. végrehajtandó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény elkövetése esetén).

Elme-egészségügyi Bíróság – Toronto

Torontóban a régi városházán, teljes munkaidőben dolgozik ez a speciális testület Ontario tartomány bíróságának szervezeti keretein belül. Két fő cél figyelembevételével végzi munkáját: a bírói eljárást megelőzően az érintettek felkészítését végzi a perben való részvételre, másrészt az utókezelés elvégzésével igyekszik csökkenteni a visszaesést. Minden olyan eset itt köt ki, ahol a terhelt kóros elmeállapotának gyanúja felvetődik.

E bíróság tapasztalata szerint a kóros elmeállapotú elkövetők ügyeiben nem egyszer fordul elő – megfelelő koordináció hiányában – az eljárások elhúzódása. Sok

esetben ugyanis nem állnak rendelkezésre a szükséges pszichiátriai vélemények arról, hogy a terhelt bíróság elé állítható-e, így az esetek elnapolása okán ezek a terhelték sokkal hosszabb ideig vannak fogva tartva, mint amennyire arra ténylegesen szükség lenne. A probléma oka abban keresendő, hogy mire a vádlottat a szükséges kezelésben részesítenék és előkészítenék a bírósági eljárásra, addigra beisméri bűnösségét is. Számolni kell tehát azzal, hogy – tekintettel az eljárás hosszadalmasságára – nem egy esetben sokkal több időt töltenek szabadságukat korlátozó kényszerintézkedés alatt, mint amennyi a végrehajtandó szabadságvesztés büntetés tartama lenne. Szabadon bocsátásuk idejére viszont már eszük ágában sincs részt venni az állapotuknak megfelelő orvosi vagy közösségi segítő kezelési programban. Ezek az emberek így leggyakrabban visszaesővé válnak, és az egész folyamat előlről kezdődik.

E jelenség elkerülésére a Torontói Bíróság bevezetett egy ún. egynapos értékelési rendszert, ahol egy a kóros elmeállapotúak és szenvedélybetegek kezelésére létrejött központ ügyeletes pszichiátere minden nap a bíróság rendelkezésére áll, és vizsgálja a terhelték alkalmasságát a kezelési programban való részvételre. Ha a személy alkalmatlanságát állapítja meg, akkor vádhatósági eljárás keretében lehet igényelni egy 60 napos kezelési programot a bírósági eljárásra való felkészítés céljából. A cselekmény súlyosságától függően (büntett vagy vétség) a bíróság dönthet az óvadék iránti kérelemről, illetve arról, hogy büntetőjogilag felelősségre vonható-e. Amennyiben a bűnösség beismerésére nem kerül sor, az ügyet visszaküldik az eredetileg eljáró bírósághoz. A bíróság eljárása során van lehetőség a szociális munkások bevonására a vádlott közösségbe való integrálódásának a megkönnyítése érdekében (lakhatási, szociális jóléti ellátási feltételek biztosítása, szükséges dokumentumokkal, ruházattal, gyógyszerekkel való ellátás, a megfelelő kezelési programokban való részvétel elősegítése). Segédkeznek továbbá abban is, hogy előkészítsék az érintett ügyének elterelését a büntetőeljárástól, melyre sor kerülhet a vádemelés előtt, azt követően, illetőleg az ítélethirdetés után is.

Elme-egészségügyi Elterelő Bírósági Modell: Kerületi Elme-egészségügyi Bíróság – Columbia

A bíróságot 2007 októberében hozták létre a Kolumbiai Fellebbviteli Bíróság kezdeményezésére a Vádemelés Elhalasztási Egyezmény (DPA) keretében, a kóros elmeállapotúak által elkövetett kisebb súlyú bűncselekmények elterelése céljából, beleértve családon belüli erőszakos cselekményeket is.

A kezelési program általában négy, kivételes esetben hat hónapig tart. Ennek keretében a vád elejtésének a lehetőségét helyezik kilátásba arra az esetre, amennyiben a vádlott az eltereléssel kapcsolatos feltételeket elfogadja. A vádlottnak lehetősége van a sértett kárpótlására is. Ez a program nem elsősorban szankció alapú, habár lehetőség van elfogatóparancs kibocsátásra. Ha az elterelés idő előtt fejeződik be, mert például az érintett nem felel meg az előírásoknak legalább 30 napig, vagy ezen idő alatt újabb bűncselekményt követ el, az ügyet visszautalják a rendes bíróságra.

A DPA igénybeviteléhez nincs szükség beismerő vallomás tételére, de a vádlottnak azzal tisztában kell lennie, hogy a büntetőeljárásban elég bizonyítékot tártak fel bűnössége bizonyításához.

A programban nélkülözhetetlen a közvetítő ügynökségek szerepe, de a terhelt kapcsolatban áll más gyógykezelő intézményekkel is. Abban az esetben, ha az eljárás DPA szakba kerül, a bíróság folyamatosan – havi rendszerességgel – figyelemmel kíséri a terhelt állapotát, mely általában a terhelt bíróság előtti megjelenésével, meghallgatások formájában történik.

Újdonság az érintett bíróság előtti eljárásban a klinikai pszichiáterek igénybevitelének a lehetősége, mely biztosítja az érintettek gyakorlati kezelését.

Összegzésképpen a szerző idézi a tárgyban sokat publikált *Schneider* bíró megállapításait a rendszer hatékonyságára és előnyeire vonatkozóan:

„Mára bizonyossá vált, hogy a kóros elmeállapotúakra vonatkozó speciális bíraskodás modellje az adott elkövetők körében jelentősen csökkenti a visszaesést. Kutatások tanúsítják, hogy a programban résztvevők jóval később fognak újból vád alá kerülni. A jövőbeni letartóztatások valószínűségének a csökkentése kapcsán adatok bizonyítják, hogy azoknak, akik részt vesznek ezekben az elmeállapotot és lelki egészséget kezelő programokban, sokkal jobb életvezetési kilátásaik vannak a jövőre vonatkozóan. További tanulmányok igazolják azt is, hogy a speciális bíróságok nagyobb hozzáférést biztosítanak ezen elkövetőknek az egészségügyi ellátásokhoz, továbbá – mivel a kezelt kóros elmeállapotúak esetében a letöltendő szabadságvesztére ítéletek száma kevesebb – hosszabb távon megtakarítást jelentenek az adófizetőknek.”

Fordította: Papp Ildikó⁴

⁴ Papp I., az ÜOE Nemzetközi Bizottságának elnöke, ügyész, Fővárosi Főügyészség

A Francia Büntetőeljárás Reformja²

A franciák nem elégedettek büntetőjogi rendszerükkel. Évek óta túl lassúnak, költségesnek, kevésbé vagy éppen túl szigorúnak találják azt. Úgy gondolják, hogy túl sok az előzetes letartóztatott, de ugyanakkor szintén sok a szabadlábon lévő bűnöző. Állandóan a börtönök állapotáról panaszkodnak, de felháborodnak, ha egy visszaeső követ el újabb bűncselekményt.

A különböző kormányok 30 éve sikeresek a reformok elszaporításában, figyelembe véve azt a mindösszesen 20 reformot, amely csak és kizárólag a büntetőeljárást érintette.

Rendszerük folytonos és progresszív változásban van. Egy alapvetően inkvizitórius rendszer, különböző dózisekben sikeresen vesz át akkuzatórius elemeket, összhangban az Emberi Jogok Európai Egyezményének alapelveivel.

Mégis számtalan kritika éri lassúsága és kevésbé hatékony volta okán. Megkapja ugyanakkor azt a rendszerkritikát is, hogy nem eléggé koherens, hibrid, és időnként a logika szabályainak ellentmondó.

A jelenlegi kormányzat ezért úgy döntött, hogy alapjaiban változtatja meg a büntetőeljárás jog rendszerét olyan irányban, amely nem orientálható egyértelműen sem a klasszikus francia, sem az angolszász eljárási jog felé.

A köztársasági elnök által életre hívott bizottság munkájának eredménye érinti mind az eljárás előkészítő szakaszát, az ún. *vizsgálati szakaszt*, mind a döntéshozó, vagy más néven *tárgyalási szakaszt*.

A vizsgálati szakasz

Franciaország történelmi reform előtt áll, mivel szembesülnie kell a büntetőeljárás emblematisztikus figurájával, a vizsgálóbíró szerepének korlátozásával. A francia rendszer karakterisztikus jellemzője, hogy a legsúlyosabb bűnügyeket egy független bíró instruálja, aki széleskörű vizsgálati hatáskörrel rendelkezik.

A vizsgálóbíró a Legfőbb Ügyész nevezi ki, és részvétele kötelező az eljárásban, ha a terhelt fogva van. Szerepe hagyományosan kiemelt a büntetés-végrehajtást érintő ügyekben, illetve a nemzetközi vonatkozású eljárásokban.

Mindazonáltal a klasszikus vizsgálóbírói szerepkör meghaladottá vált, nem elég hatékony, és nem biztosítja a megfelelő garanciák érvényesülését az európai

¹ Le Mesle, L., a Párizsi Fellebbviteli Főügyészség vezetője, Franciaország

² Az előadás elhangzott a Nemzetközi Ügyészi Egyesület „A sikeres ügyészi tevékenység: igazságos döntések” c. 14. világkonferenciáján Kijevben, 2009. szeptember 8-án.

emberi jogi konvencióban megfogalmazott emberi jogokat és a méltányos eljárást illetően.

Az egy személyben összpontosuló vizsgálati jogkör és bírói hatáskör immár nem összeegyeztethető. Nehéz igazolni 2010-ben, hogy a legsúlyosabb bűneseteket mindössze egy személy vizsgálja, holott a világ minden táján egyre inkább a team-munka nyer teret.

A joggyakorlat folyamatosan csökkenti a vizsgálóbíró eljárási jelentőségét. A büntetőügyek mintegy 5%-ában vesz csak részt, és általános hatáskört is csak ritkán, az esetek mintegy 3-4 %-ában érvényesít.

Az ügyek 95-97%-ában az ügyész irányítja a vizsgálatot egy olyan jogi környezetben, amely nem garanciális sem a védelmi, sem a sértetti jogokat illetően. A bizottság Köztársasági Elnök részére készített jelentésének fő célkitűzése a vizsgálati szakaszt hatékonyabbá és szervezettebbé tenni, megkeresve az optimális egyensúlyt a vád és a védelem, valamint a magánfelek érdekei között.

A Bizottság javaslatai

- A vizsgálati szakasz jelenleg vizsgálóbírói hatáskörben lévő jogosítványai kerüljenek át ügyészi hatáskörbe, aki akár saját maga, akár helyettesei, akár a felügyelete alá tartozó rendőrtisztek útján gyakorolja azokat.
- Az ügyvédi közreműködés lehetőségét bővíteni kell, és az előzetesen letartóztatottak képviseletén túl további jogosítványokat kell számukra biztosítani az eljárás egésze terén, beleértve a titkosszolgálati eszközök alkalmazását is.
- A sértett panaszjogát általánosan és kiterjedten kell értelmezni. Ebben a körben biztosítani kell az ügyészi szervezeten belüli, de a bírói jogorvoslat lehetőségét.
- Egy új bírói fórum szükséges, ahol meg lehet támadni a vizsgálatért felelős ügyészi döntéseket. Erre a célra a fellebbviteli bíróság speciális tanácsa lenne a legalkalmasabb, és tevékenysége bírói kontrollként pótolná a jelenlegi vizsgálóbíró garanciális szerepkörét.
- Biztosítani kell a vizsgálati szakasz titkosságát, így teremtve egyensúlyt a kiterjedt védelmi jogosítványok, a totális transzparencia igénye és a hatékonyság követelményei között.

Az ítélet

A francia jogi tradíció szerint a büntető ügyek tárgyalásait a tanácselnök bíró vezeti le. A tanácselnök bírói funkciója nem pusztán a pervezetésre korlátozódik, hanem a bizonyítási eljárást is magában foglalja. A bizonyítás felvétele során azonban az elmúlt időben egyre gyakoribb jelenség, hogy a bíró konfrontálódik a védelemmel, amely konfrontáció alááshatja az ítélet meghozatalához elengedhetetlen pártatlanság és objektivitás követelményét, mivel érdekeltté és elfogultsági okból támadhatóvá teszi a bíró személyét.

A bizottság javaslata a bizonyítás felvételének funkcióját átruházná az ügyészre, ugyanakkor – az angolszász rendszertől eltérően – lehetőséget biztosítana a bírónak arra, hogy a pervezetésen túl előzetesen megismerhesse az ügy iratait. Ez hatékonyan egyesítené az akkuzatórius eljárás elemeit a vizsgálati szakban domináns inkvizitórius jelleggel.

Konklúzió

A leírtak egyelőre még nem többek, mint egy elnöki felkérésre összehívott és eljáró bizottság javaslatai a tárgykörben. A javaslatok még a minisztériumi előkészítés szakaszában vannak, és várhatóan 2012-ben kerülhet sor hatályba léptetésükre.

Fordította: Steiner Tibor³

³ Steiner, T., ÜOE Nemzetközi Bizottság, ügyész, Budapesti Katonai Ügyészség

Ügyészek a pályán Beszélgetés Búdi Lászlóval

*„Zöld réten döng a barna futball
– különös dzsungeli zene –,
egyet jár s földre-földre huppan,
hős gyermekkorból izenet.”*

(Jékely Zoltán: Futballisták)

Ha nem is zöld réten, hanem a már jól megszokott kézilabdapályán, kétszer öt méteres kapura játszva „döng a barna futball”, akkor is „különös dzsungeli zene”-ként hat, amikor Karlsruheban évről-évre a labda „földre-földre huppan”. És abban is igaza van Jékely Zoltánnak, amikor azt írja, hogy „Mindig lesz a nagyvárosok határán / egy-egy letarolt-gyepű rét, / hol hűvös alkonyati órán / hallani e mély dobzenét, / mely mérföldekről mágnesez magához / labdaéhes diákok és inast / s egy-egy bolyongó, dérütött pasast, / ki eltűnődve dől a kapufához.”

Az Ügyészek Országos Egyesületének focicsapata idén is megnyerte a karlsruhei bajnokságot, és elhozta a kupát. Ez most egy évig nálunk lesz.

Akik már látták a fiúkat focizni, azok tudják, hogy az ő játékukból úgy árad a foci szeretete, hogy a nézőik már maguk sem tudják, vajon sportoló ügyészeket, avagy valódi játékosokat látnak-e? Amikor a fiúk a pályán vannak, minden izmuk a labdára feszül.

Évről-évre egy csapatot alkotnak, majd amikor hazatérnek, bár hatfelé szakadnak, de ha kell, újra eggyé válnak, center, kapus, hátvéd, s amikor nekilendül a csatár, megremeg a néző is. Képzeletében pedig az ellenfelet is együtt szerelik le. Mivel Búdi László a szíve és a lelke ezeknek a rendezvényeknek, ezért nem véletlen, hogy most éppen őt kérdezzük erről a kivételes eseményről.

Úgy tudom, hogy nemcsak szervezni szereted a találkozókat, hanem magát a futballt is imádod. Te is focizol?

Búdi László: Egy korábbi sérülésem miatt sajnos már évek óta nem játszom, de ez nem jelenti azt, hogy lélekben nem vagyok ott a pályán a fiúkkal. A szervezés, és ezen belül is a konkrét programok kitalálása, amikor vendégül látjuk őket, továbbra is a mi feladatunk, Pamuki Gáborral. Sohasem munkaként élem át, hanem élvezem minden mozzanatát.

¹ Kiss A., tudományos főmunkatárs, OKRI

Mióta játszótok a németekkel Karlsruheban?

Búdi László: 1990-ben találkoztunk először Innsbruckban a karlsruhei „fiúkkal”, és ettől kezdve rendszeresen járunk egymáshoz. ’91-ben mi rendeztük meg a bajnokságot, a következő évben pedig már Karlsruheban volt, a német igazságszolgáltatás fővárosában. Azóta minden tavasszal Németországba utazunk, ők pedig két évente jönnek hozzánk.

Mindig ugyanaz a csapat?

Búdi László: Nem. Az elmúlt 20 évben több mint harminc játékos fordult meg a csapatban, többek között én is. A pontos lista az Ügyészek Lapja korábbi számában² már megjelent. Karlsruheba viszont nemcsak a játékosok utaznak, hanem mások is, akik között ott vannak az ügyészségi és az egyesületi vezetők, valamint a szervezet olyan tagjai, akik segítik az egyesület munkáját, továbbá két tolmács, és a megyei tagozatokból 12 személyt tudunk „jutalomból” meghívni. Kb. 30-as szoktunk Karlsruheba menni.

Azt gondolom, hogy a fő eseményt mindig a meccs.

Búdi László: Igen, de más programokat is beiktatnak. Általában szerdánként, késő délután indul a buszunk, és egész éjszaka utazunk. Amikor reggel megérkezünk, egy kicsit még pihenünk, de aztán belevetjük magunkat a város forgatagába, nézelődünk, sétálunk és vásárolgatunk. Számos kulturális program is adódik, de olykor-olykor előfordul, hogy szakmai előadáson veszünk részt. Tavaly például a terrorizmusról hallottunk számos érdekes információt. Emmert Marika erről írt is az említett tavalyi Ügyészek Lapjában. Christian Monka, a kinti Legfőbb Ügyészség egyik ügyésze beszélt erről a témáról, és arra hívta fel a figyelmünket, hogy nem elegendő magát a terrorizmust globálisan vizsgálni, hanem az egyes csoportokra (IRA, RAF, Fatah stb.) kell figyelni, hiszen a különféle terrorista szervezetek eltérően működnek, ezért a csak rájuk jellemző módszereket kell megismerni.

Az ottani programok mind-mind Karlsruhehoz kötődnek?

Búdi László: Nem. Más városokba is eljutottunk már.

Merre jártatok?

Búdi László: Voltunk már Münchenben, Passauban, Stuttgartban, és bejártuk Regensburgot, valamint Heidelberget is.

Visszatérve a focihoz. A csapatban csak ügyészségi dolgozók játszanak?

Búdi László: Nem, „kakukktójásként” velünk utazik Kovácsfi László, aki bíró a Veszprém Megyei Bíróságon.

Hogyan került a csapatba?

Búdi László: A felesége ügyész. Nagy Juditnak hívják.

² Emmert M.: Tolmácsélmények Karlsruheban. Ügyészek Lapja, 2009/5., 35-40. o.

Simán ment az idei győzelem, vagy nagyon meg kellett dolgoznotok érte?

Búdi László: Nagyon nehéz mérkőzések voltak, ráadásul az elején, a csoportunkban csak másodikak lettünk. A csoportelső a Los Veteranos Hannover csapata lett, annak ellenére, hogy mi is, ők is három győzelemmel és egy döntetlennel zártuk a futamot.

Mi döntötte el, hogy ők az elsők?

Búdi László: A gólarány. Mi 7:0-lal zártuk, ők pedig 11:0-t játszottak.

Hogyan sikerült a kupát megszerezni?

Búdi László: Az elődöntőben 2:0-ra vertük a másik csoport első helyezettjét, a házigazdák csapatát, a GBA-t. (Generalbundesanstalt – NSZK, Legfőbb Ügyészség). A másik elődöntőben a már említett Los Veteranos Hannover nyert a wiesbadeni BKA ellen. A döntőben így a Los Veteranos Hannover ellen játszottunk, és 3:0-ra vertük őket.

A csapat egyik tagjaként már megemlégettük Kovácsfi Lászlót, de kik voltak a többiek?

Búdi László: Csanády Zsolt (Bács-Kiskun megye), a „nagy gólvágó”, aki most a háttérben tündökölt és egy gólt rúgott. Két góllal jeleskedett az „öreg” ifj. Pigniczki József Csongrád megyéből. A valaha „filigrán” Pamuki Gábor (Budapesti Katonai Ügyészség) csatárként már szebb napokat is megélt a Fradinál. A csapatban játszik a keménységéről, de egyben a franciás bájáról is híres és hírhedt Kordé Csaba, alias Robin Williams Vas megyéből, a nagy visszatérőként játszó Szinay István a Legfőbb Ügyészségről, aki a büntetők kíméletlen értékesítőjeként szerzett magának megérdemelt hírnevet, valamint csapatkapitányunk, Angeli László (Fővárosi Főügyészség), aki öt gólt is szerzett. Hát igen, a Fradi valamikor ilyen játékosokat nevelt! Na, és a csodakapusunkról, Kakuja Tamásról (Csongrád megye) se feledkezzünk meg, aki gól nélkül úszta meg a mostani találkozót. Persze könnyű neki, hiszen a védelem segítette őt ahhoz, hogy „végigunatkozza” a meccset, mivel semmi dolga sem volt.

Sajnos, a volt csapatkapitányunk, Zsíros Zsolt két éve egészségügyi okokból visszavonult, de idén már a Szolnoki Sporttalálkozón, a csapatában újra játszott.

Milyen egyéb sporteseményekre került még sor Karlsruhe után?

Búdi László: Június 4-én Pálhalmán játszottunk a szlovák kollégákkal. Ez egy négycsapatos sporttalálkozó volt, ahol a házigazdák, a Pálhalmi Agrospeciál Kft., a meghívó és vendéglátó Legfőbb Ügyészség által összeállított Magyar Ügyészválogatott és az említett Szlovák Ügyészválogatott mellett a Pálhalmi BV Intézet csapata játszott.

Milyen eredménnyel végződött?

Búdi László: Eredmények: Kft. – Magyar ÜV 3:2; BV – Szlovák ÜV 2:5; Magyar ÜV – BV 1:2; Kft. – Szlovák ÜV 4:3; Kft. – BV 1:0; Szlovák ÜV – Magyar ÜV 1:3.

Végeredmény: 1. Pálhalmi Agrospeciál Kft.; 2. Szlovák Ügyészválogatott; 3. Magyar Ügyészválogatott; 4. Pálhalmi BV Intézet.

A második, a harmadik és a negyedik helyezett egy győzelemmel és két vereséggel zárt. A BL-számítás szerinti hármójuk közötti gólarány döntött: Szlovák ÜV 6:5; Magyar ÜV 4:3; BV 4:6.

Ugyanaz az ügyési csapat játszott, mint Németországban?

Búdi László: A csapatunk a karlsruheihez képest némileg módosult. A kapuban Pintér István volt szolnoki kollégánk, a csapat korábbi állandó kapusa, a nagy győzelmek meghatározó egyénisége állt, felváltva Velényi Lászlóval, a Pécsi Fellebbviteli Főügyészség ügyészeivel. Róla csak annyit, hogy ő lett a torna legjobb kapusa, és ezért különdíjban is részesült. A csapatunk ezenkívül Kiss Árpáddal, a Fővárosi Főügyészség ügyészeivel bővült, aki zökkenőmentesen illeszkedett be a csapatba, valamint ugyancsak a fővárosból, Pakusza Vili játszott a védelemben, a tőle megszokott határozottsággal és intelligenciával.

Nem feledkezhetünk meg a két csongrádi rémről sem, akik a gólokat szállították: Heffner Gábor (Pick Szalámi), aki 4 gólt szerzett és Sahin-Tóth István (a Falábú fradista), aki 2 gólt lőtt.

A csapatkapitány Angelo sérülés miatt nem játszott, a cseréket intézte, de jelenléte mégis „szárnyakat” adott a csapatnak. Nem játszott Szinus (Szinay István) sem, ugyancsak sérülés miatt.

Az ügyészségen dolgozókat illetően úgy tűnik, hogy nincs igaza Minya Károlynak, aki az Édes Anyanyelvünk egyik számában³ arról ír, miszerint „a futball az a sport, amely egyértelműen megosztja az embereket: van, aki imádja, és van, aki elutasítja”. Ez utóbbi megjegyzése azért nem igaz, mert az idei eredményeket tekintve, nincs az ügyészségnek olyan dolgozója, aki ne imádná a labdarúgást, és ne lenne büszke a fiúkra.

Búdi László: Nagyon örülünk, amikor szurkolnak nekünk. Ne feledkezzünk el viszont arról sem, hogy a sporttalálkozókon más sportágakban is születtek szép eredmények, Balatonkenesén, Szolnokon és Keszthelyen:

Balatonkenesén 2010. május 14–16. között rendezték meg a Katonai ügyési sporttalálkozót az alábbi eredményekkel:

Lövészet

Nők: 1. Salamonné Sáradi Gyöngyi (Budapesti KÜ); 2. Sipos Réka (Debreceni KÜ); 3. Szerencsés Szilvia (Kaposvári KÜ)

Férfiak: 1. Fejes Miklós (Katonai Főügyészség nyá.); 2. Petrényi László (Debreceni KÜ); 3. Bögöly Gyula (Kaposvári KÜ)

Strandröplabda

1. Debreceni KÜ csapata; 2. Budapesti KÜ csapata; 3. Gépkocsivezetők vegyes csapata

³ Minya K.: Futballzsargon. Édes Anyanyelvünk, 2009/3., 2. o.

Asztalitenisz

Nők: 1. Nagy Eszter (Budapesti KÜ); 2. Sebestyén Gyöngyi (Katonai Főügyészség); 3. Piritzky Vilmosné (Katonai Főügyészség)

Férfiak: 1. Csíha Gábor (Katonai Fellebbviteli Főügyészség); 2. Sebestyén Csaba (Győri KÜ); 3. Nógrádi Árpád (Katonai Főügyészség)

Labdarúgás

1. Budapesti KÜ; 2. Debreceni KÜ; 3. Gépkocsivezetők vegyes csapata

Futás

Nők: 1. Löki Beáta (Budapesti KÜ); 2. Tóthné Darabos Erika (Budapesti KÜ); 3. Papik Gáborné (Budapesti KÜ)

Férfiak: 1. Drávai Balázs (Budapesti KÜ); 2. Tóth Gábor (Gépkocsivezető); 3. Ács Tibor

Tollaslabda

1. Sipos Réka (Debreceni KÜ) – Ifi Norbert (Budapesti KÜ); 2. Tóthné Darabos Erika – Tóth Gábor (Budapesti KÜ); 3. Nagy Eszter (Budapesti KÜ) – Nógrádi Árpád (Katonai Főügyészség)

Szabad tánc

Nők: 1. Csinovszki Andrea (Budapesti KÜ); 2. Kovács Katalin (Budapesti KÜ); 3. Laza Andrásné (Budapesti KÜ)

Férfiak: 1. Pamuki Gábor (Budapesti KÜ); 2. Vulcz Károly György (Győri KÜ); 3. Sebestyén Csaba (Győri KÜ)

Sajnos a rossz idő miatt a vízibiciklizésre nem került sor, valamint a kötélhúzó verseny is elmaradt.

Szolnokon július 2-4. között rendezték meg a sporttalálkozót, és az alábbi eredmények születtek:

Asztalitenisz

Nők: 1. Horváth Zsuzsanna (BAZ megye); 2. Terdik Katalin (Pest megye); 3. Kiss Judit (Legfőbb Ügyészség)

Férfiak: 1. Ujjpál Tamás (BAZ megye); 2. Földes Attila (Csongrád megye); 3. Varga Tamás (Legfőbb Ügyészség)

Tollaslabda

1. Varga Helga – Dr. Széchenyi Tibor (Pest megye); 2. Jenei Poroszka Krisztina – Lutz Károly (Legfőbb Ügyészség); 3. Schillinger Katalin – Dr. Erdélyi István (Heves-Nógrád megye)

Futás

400 méteres női síkfutás: 1. Pápai Anita (BAZ megye); 2. Saághy Flóra (Csongrád megye); 3. Németh Anita (JNK Szolnok Megye)

800 méteres férfi síkfutás: 1. Kismartoni Szabolcs (BAZ megye); 2. Guth Béla Richárd (Hajdú-Bihar megye); 3. Pap István (Pest megye)

Súlylökés

Nők: 1. Miskolczi Orsolya (Fővárosi Főügyészség); 2. Víg Katalin (JNK Szolnok megye); 3. Béda Anikó (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

Férfiak: 1. Mészáros Attila (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye); 2. Vajda Zoltán (Katonai Főügyészség); 3. Costopulos Orestis (Fővárosi Főügyészség)

Futball

1. Csongrád megye; 2. Bács-Kiskun megye; 3. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye

Összesítésben a borsodiak nyertek, második Pest megye lett, harmadik helyen pedig a fővárosiak végeztek.

Az idei sporttalálkozó harmadik helyszíne *Keszthely* volt. *Július 10-11.* között a dunántúli ügyészségek sportolói szintén több versenyszámban indultak. Az atlétikán belül itt is volt futás (100 m, 800, illetve 1500 m), távolugrás és súlylökés; volt asztalitenisz és tenisz is, lövészet, csocsó, foci, illetve a nőknél kosárlabda. Az összesített pontszám alapján Komárom-Esztergom megye nyert, második helyen a Győr-Moson-Sopron megye végzett, harmadikak pedig a somogyiak lettek.

Tájékoztatásul még annyit szeretnék elmondani, hogy *2010. szeptember 2-4.* között, Németországból érkeznek a korábbi vendéglátóink, akik – mint mindig – az Ügyészek Országos Egyesületének lesznek a vendégei. Velük Balatonlellén, egy négycsapatos tornán strandfociztunk majd, számos kulturális programot is beiktatva a találkozóba. Az eredményekről természetesen be fogunk számolni.

Arra szeretném még minden érdeklődő figyelmét felhívni, hogy **2010. október 2-án, szombaton rendezzük meg a hagyományos nemzetközi nyílt főzőversenyt**, amelynek helyszíne Göd lesz. A zsűri tagjai: Dr. Kovács Tamás legfőbb ügyész, Varga István konyhafőnök, mesterszakács a Hotel Presidentből, Bedák Béla konyhafőnök, mesterszakács a Hotel Astoriából. Mindenkit szeretettel várunk! Csak bográcsos ételt lehet főzni, nyílt lángon. A köretet előre el lehet készíteni.
Jelentkezés 2010. szeptember 20-ig, 11óra 7 percig a budi.laszlo@mku.hu címen.

The questions of juvenile crime and restorative justice in Hungary

In the following article, I would like to summarize the most important questions of a presentation held in Madrid at a conference called “Best Practices: Community Policing and Prevention of Juvenile Violence”, under the aegis of the European Crime Prevention Network.

Statistical questions of juvenile crime and dilemmas of age limitation

In Hungary, juvenile offenders – any person between the age of fourteen and eighteen at the time of committing a crime² – committed 9% (an average appr. 11,000 juveniles per year) of the total number of crimes in a ten-year period.³ 60% to 64% of the crimes were against property (which meant 6,900 perpetrators), and mostly thefts (3,775), burglaries (1,419) and robberies (709) were registered.⁴

It is remarkable that 85% of the felonies were perpetrated by boys, who usually come from structurally intact families: 70% of them grew up in “ordinary”, two-parent families.⁵ But the participation of girls is increasing year by year: in the past decades, the proportion of females was 10% on average, which has reached 15% by now. In order to show a comprehensive picture of the criminal status of the juveniles, we must highlight two factors: the increasing brutality of violent acts and the sadly high level (45%) of financial motivations amongst minor offenders, which clearly underlines the importance of material values in the Hungarian society.⁶

¹ Sárik E., researcher, OKRI

² The legal term of Section 107 of the Hungarian Criminal Code

³ If we calculate the proportion of perpetrators as compared to the total number of juvenile inhabitants, we can say 2,400/100,000, so 2–2.5% of the juvenile population became offenders, which is not a high number.

⁴ In the criminological approach, we treat robbery as a violent crime but in legal terms, it is a crime against property.

⁵ These facts totally contrasted the official doctrines of the past socialist regime: before the Berlin Wall came down, the compulsory doctrine suggested that most of the juvenile perpetrators come from a problematic family: where the parents divorced, or the mother/father raised her/his child in single parent families. But of course, structural integration cannot reveal any important details about the functional integration of the domestic circumstances.

⁶ Other remarkable motivations were: bad family circumstances, the influence of deviant friends and aggression.

The question of brutality is strongly linked to the problem of the participation of juveniles in homicides. In 2007, 29, and in 2008, 21 people were killed by people under the age of 18, which is a dramatic figure compared to the total amount of homicides: as “only” 147 persons died of violent acts committed by other people in our country.

The Hungarian public opinion was shocked by two extremely aggressive cases in 2009: both of them were school gun fights committed by university students. One of them was sadly successful, ending up in the death of two people, and the other one was “only” preparation for a violent act, in which a 19-year-old law student intended to kill 19 students by way of a punishment for the horrible experiences of the 19 years of his life until that point in time. Both of the perpetrators confessed that they were very keen on playing violent videogames and had chosen their idols from the school murders in the USA and Norway.

These tragic crimes fired a debate among criminologists on whether they were the typical school violence cases or not, and the characteristic features of the felonies once again drew attention to the issue of age limitation of culpability. This time the debate was not just about whether or not to bring down the age limitation, but dilemmas also arose on the question of the responsibility of a 23-year-old or a 19-year-old in behaving like teenagers and committing crimes like juveniles.

In 2007, there was a legislative intention to build up a Combined Code for Juvenile Offenders, in which both the substantive and the procedural legal questions would have been legislated, but the Bill has failed somewhere in the jungle of legislation. Despite the failure, the Bill has highlighted the plasticity of age limitation again. The experts’ discussion was focused on where the issue of minor committers under the age of 12 should be delegated. Is it better for a 12-year-old offender if his/her offense is solved by the child protection system, or shall we position the problem in the system of criminal justice?

The debate brought up wise arguments on both sides. On the one hand, experts tended to emphasize that the institution of child protection has already failed to solve the criminal deviances of minors and that most of the young perpetrators commit their offenses between the age of 12 and 13. But criminologists and lawyers opting for delegating this issue to the criminal justice system did not argue for automatic and severe punishment but for a wider scope of the judge’s deliberation.

The most crucial argument against lowering was the doubt about who should take the responsibility for deciding about the maturity of an adolescent. Should it be the judge or an expert (usually a psychologist) who would declare someone mature enough to foresee the consequences of a criminal act? The dilemma leads to the philosophical problem of the so-called expert judging, which is too complex to be discussed here in details.

The Bill would have treated perpetrators as juveniles between the age of 18 and 21, by building up an imposition category for young adults.⁷ The draft law would have referred the young adults automatically to the juvenile system (except for the most serious crimes), and gave no space for the judge's consideration between the crucial age limits (18 and 21).

If we examine reality, we can easily face the fact that the phenomenon of uni-aging exists: "Has anyone heard of an advertisement like "Children, Jobs and Fanta" rather than "Friends, Fun, Fanta?", as György Révész has asked. "Of course not. And it craggly testifies the value of adulthood." This long period of adolescence, both in the material circumstances (studying for long ages, living at the so called "mama-hotel" till the age of 25) and in the issue of moral maturity, makes it inevitable to reconsider the question of committers over 18 years and under the age of 21, and rethink whether they are mature enough to take responsibility for their offenses or crimes as adults.

Recommendation (2003) 20⁸ concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice emphasizes the importance of special treatment for young adults in the justice system, and declares the requirement of handling them more like juveniles than adults. This protocol calls for the distinguished need for individualizing in punishment. The Recommendation's suggestions are well established but before a subsequent, rapid change in criminal legislation, it would be instructive to conduct a research program on how courts treat 19-20-year-old perpetrators in practice. It needs to be emphasized that in case we promote the lengthening of the juvenile period with an automatic mitigation of punishment, we should take it into account that in Hungary, people have the right to vote from the age of 18, which needs to be reconsidered in this case.

The questions of restorative justice in a juvenile scope

Most of the criminal cases in which juveniles are involved are "petty" crimes, and are usually committed by 17-18-year-old offenders. The typical juvenile offenses do not need severe punishments, and correspondingly, the Hungarian Criminal Code is sophisticated in the sanction system: a lot of opportunities are available for diversion. The newest legal institution is that of voluntary restitution, which was enacted by the Parliament in 2007. Voluntary restitution is part of the restorative idea, and is usable both for adult and juvenile offenders.

⁷ I would only like to mention it as a side remark that there are no specific recommendations from the EU for the upper limit of the age limitations for juveniles but the UN, for instance, also recommended the age of 25, which is very high, in my opinion.

⁸ The Council of Europe Committee of Ministers to Member States concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice

Any juvenile who has committed a misdemeanor offense or a crime against another person (Chapter XII, Titles I and III), a traffic offense (Chapter XIII) or any crime against property (Chapter XVIII), punishable by **imprisonment of up to five years**, shall not be liable for prosecution if he has admitted his guilt before being prosecuted, and has provided restitution by way of the means and to the extent accepted by the injured party within the framework of a mediation process.⁹

Mediation has turned out to be very successful, as the number of procedures has been increasing rapidly. The Ministry of Justice prepared for 500 cases, while statistics showed 2,000 incidents solved by mediation in the first year of adaptation. Voluntary restitution can be used both in the investigation and in the judicial part of the legal procedure, and the prosecutor or the judge is responsible for the decision. The mediation process is carried out by the probation officers in the Central Office of Justice, established in 2006, which is a combined institution both for mediation and the traditional probation care tasks and with some victim support responsibilities.¹⁰

There are some problems by which practical use is made more difficult, as the accused person and victim have to declare it three times¹¹ that they would like to finish their case in a mediation process. The compulsory hearing at the prosecutor needlessly overcomplicates and lengthens the procedure. This legal guarantee overprotects the victim and overwhelms the prosecutor. At this point I have to raise the most critical question of the whole Hungarian legal system. Judges and prosecutors are overwhelmed with work and administrative tasks, and judiciary liability is unequally distributed¹² to such an extent that people working in the justice system tend to choose the least complicated legal institution, which is not always the mediation procedure.

The prosecutors and judges specializing in juvenile cases in Hungary are always enthusiastic about the newest opportunities but they have a major dilemma in restorative justice from the aspect of the juveniles: prosecutors usually prefer the legal institution of postponing the accusation rather than mediation. Lawyers working in practice emphasize that the procedural institution of postponing the

⁹ The section for adults says: "Any person who has committed a misdemeanor offense or a crime against another person (Chapter XII, Titles I and III), a traffic offense (Chapter XIII) or any crime against property (Chapter XVIII) punishable by imprisonment of **up to three years**, shall not be liable for prosecution if he has admitted his guilt before being prosecuted, and has provided restitution by way of the means and to the extent accepted by the injured party within the framework of a mediation process.

¹⁰ We can emphasize the hard work of the probation officers, who really took their share in both the theoretical and the practical questions of crime prevention and are very enthusiastic about the new methods and programs. They have launched several courses like an assertiveness program, an aggression treatment (ART) program, family conferencing and support programs for getting the perpetrators employed.

¹¹ With the probation officer, at the police and at the prosecutors' office

¹² In Budapest, at the Pest Central District Court, one judge has 600 cases per year, which is an extremely high number.

accusation gives juveniles the opportunity to meet the probation officer very often (week by week) for a year, which can be very helpful in situations when children need care and a moral compass. In my opinion, it would be very instructive if we had the opportunity to launch a research program which could focus on “how a prosecutor is able to find the best solution for juveniles” and to develop a support model for this. The model could include a combined sanction, in which the juvenile committer would compulsorily meet the victim first, and then he/she could spend a longer period (e.g. one year) under the supervision of a probation officer, which would fulfill the requirement of providing both moral and cognitive support.

The theoretical questions of restorative justice

At the end of my brief summary, I would like to focus on some theoretical questions of restorative justice: first from the point of view of society, and then with an individual approach, pointing out some moral dilemmas.

In my point of view, restorative justice suits those societies better in which civil society and civil activism are realized on a higher level. It needs to be admitted that Hungary is still not that type of a country. The inhabitants are much more likely to lean on the more or less paternalist state, and most of the citizens are not really good at volunteering. Until 1975, there was a so-called social court system in the country, which was aimed at controlling the privacy of people even at the workplaces. I admit that the role of the layman in the justice system is quite positive but we must always be aware of the structure of society to understand the dilemmas in connection with a new legal institution. So, putting the responsibility on a layman and the participants of the procedure is not always self-evident. But despite this atmosphere, restorative justice works rather well. And, ironically, we will reach a rather surprising situation: it is not the civil communities that would build up a restorative attitude but restorative attitude will be the element that helps build up some parts of the civil community!

On the individual level, I would like to refer to some important moral questions, by quoting certain examples from “living” restorative justice.¹³

An accident happened a few years ago: a woman hit a motorcycling guy with her car. The man was badly injured and spent 3 months out of work, partly in hospital. The participants met after a 2-year procedure to do the mediation process together. They could not speak to each other since the accident, though the offender intended to visit him at the hospital once but she had been sent off by the victim’s very angry wife. At the mediation process, the victim required 3,800 euros but the committer was only able to give him 380 euros, then double this amount at most, i.e. 770 euros, which was equivalent to her monthly salary.

¹³ Both of them are traffic accident examples, so they can aggravate some basic problems.

Both of them felt very bad in the situation. The committer was so extremely shocked by the accident that she needed psychiatrist's treatment several times, as she could not cope with her remorse. The moral dilemmas came directly from the victim's mouth and mind. The victim emphasized several times that it had been very embarrassing for him that he had to be the one to say amen to the whole situation, as he would not want to be a judge in his own case. He, as he said, would have preferred an unbiased third party to make a decision in such a situation. The other problematic issue was that, as the very case was not the really the point of the procedure, some questions and feelings have got stuck in the participants. The whole situation suggested that they did not mean the same by the so-called substantive justice. They would tell a whole different story about the accident, and therefore they would regard a very different punishment as fair.

Another accident, in another town, has highlighted some other weak points of the mediation process. A man hit two women by a car, who were not seriously injured but the committer felt really sorry for them. We could call him the "ideal offender", he went to see them at the hospital several times, his mother baked cakes for the ladies, he paid for all the costs that were incurred related to recovery (medicines, doctors) and also, the amount of money which one of the injured parties could not earn in the period in question. After all the restoration he made, the parties met several times and it seemed like they were nearly becoming friends. The shocking end came up at the mediation session, where the ladies came up with a claim of half a million Forints (appr.1,900 euros), which seemed very unjust in those circumstances.

Though I have to confess that I am positively biased towards the restorative idea, there are some inevitable questions that should be always be considered when thinking about mediation.

1. Is it self-evident that people are generally not fond of substantive justice?
2. Is it self-evident that people always want to take responsibility for their decisions and want to behave as judges?
3. Is it self-evident that victims/the injured parties are always right and choose a more just solution than a professional judge would?

These moral dilemmas cannot be solved from one day to another,¹⁴ but in case we prefer the solutions of restorative justice, we should always be aware of the weaknesses of this system, and we should strive to make it as successful and effective as possible.

¹⁴ In fact, in Hungary (and in Europe), there is no intention to build up a purely restorative justice system, just a combined method, in which the influence of the restorative idea is remarkable.

„War Crimes – Whose Crime is It?”

Háborús bűntettek a Harmadik Világban és a Balkánon – európai szemmel²

Az *Ügyészek Nemzetközi Egyesülete* (a továbbiakban: IAP)³ 2010. március 3-5. között immáron 10. alkalommal rendezte meg európai regionális mini-konferenciának nevezett nemzetközi szimpóziumát, amely idén a nemzetközi egyezményekben szabályozott háborús bűntettek kérdéskörével foglalkozott. A konferencia helyszíne – az eddig szervezettekhez hasonlóan – a legmodernebb európai posztmodern, funkcionalista stílusban épült Hágai Városháza (a továbbiakban: *City Hall*) épületének könyvtára volt. Maga a polgármester is megtisztelte jelenlétével a nemzetközi, elsősorban szakmai, de nem elhanyagolhatóan társasági eseményt, amikor is a március 4-ei esti fogadáson pohárköszöntőt mondott. Méltatta az eseményért elsősorban felelős, IAP főtitkárral, *Henk Marquart Scholtz*cal megvalósult eddigi együttműködését, aki egyébként ugyanezen a fórumon jelentette be, hogy – 10 éves főtitkári tevékenység után – jövőre nyugdíjba vonul. Scholtz úr – nemzetközi tisztségét megelőzően – a holland katonai igazságszolgáltatás katonai ügyészeként szolgált. Vezetőként, ezredesi rendfokozattal hagyta el a pályát. Múltjára nagyon büszke, és kellemes emlékeket őriz róla – mondta el nekem, mint a találkozó egyetlen katonai résztvevőjének.

Két okból is példaértékűnek tartom, hogy a háborús bűntettek témakörben meghirdetett konferencia színhelye Hága volt. Egyrészt a solferinói csata után 1879 és 1911 között több lépcsőben kialakult, mai napig forrásértékű – egyébként felülvizsgálat alatt álló – hágainak nevezett nemzetközi hadijog bölcsője ez a hely, másrészt immáron 15 éve itt, ugyanabban az épületben működik a volt jugoszláviai (a továbbiakban *ICTY*⁴), illetve ruandai (a továbbiakban: *ICTR*⁵) háborús bűntettek ügyében ENSZ mandátummal eljáró két nemzetközi bíróság is.

A konferencia az érkezés napján tartott vacsorával egybekötött fogadással indult, de a tényleges szakmai munka másnap reggel 9-kor kezdődött. 26 ország 54 résztvevője képviseltette magát, alapvetően az angolszász (beleértve az USA-t és Kanadát is) és a skandináv világból, de jelen volt Törökország, Azerbajdzsán,

¹ Steiner T., ügyész, Budapesti Katonai Ügyészség. Az ÜOE Nemzetközi Bizottságának tagjaként és kiküldetésében vett részt a konferencián.

² Beszámoló az Ügyészek Nemzetközi Egyesületének 10. Európai Regionális Konferenciájáról, 2010. március 3-5., Hága

³ IAP= International Association of Prosecutors

⁴ ICTY = International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (Nemzetközi Törvényszék, Jugoszlávia)

⁵ ICTR= International Criminal Tribunal for Rwanda (Ruandai Nemzetközi Törvényszék)

Szerbia, Horvátország, sőt még a közeli szomszéd Csehország, valamint az általam képviselt Magyarország is.

Az IAP főtanácsadója, *Elizabeth Howe*, aki egyben a brit koronaügyész is, megnyitójában deduktív módszerrel rávilágított azokra a gyakorlati problémákra, amelyek a háborús bűntettek nemzetközi jogának legfőbb gyakorlati kérdéseiként jelentkeztek. Ez utóbbi két olyan kérdést érint, amelyek alapvetően határozzák meg a nemzetközi bírászkodást: az egyik a hatáskör kérdése, a másik pedig az eljárások költségigénye. Az olyan államok egyetemes joghatósága, mint az Egyesült Államok, Belgium és Spanyolország élénk vitákat provokál a szuverenitásról. Az a tény pedig, hogy az ICTY eddigi működése során 5500 tanút hallgatott ki teljes költségtérítéssel – a nemzetközi bírászkodás láthatóan is jelentős fenntartási költségein túl –, önmagáért beszél.

Az első szakmai napon látogatást tettünk a fent említett nemzetközi bíróságokon, ahol „üvegfalon” keresztül betekintettünk a háborús bűnökkel vádolt bizonyos Momcilo Perisic (a szerb hadsereg vezérkari főnöke volt 1993 és 1998 között) 2005 óta folyamatban lévő büntetőperébe.

Meglepő, hogy minden résztvevő előtt számítógép monitor volt, elérhetővé téve a teljes peranyagot, és végig folyamatos volt a többnyelvű szinkrontolmácsolás is. Az éppen tanúbizonyítással foglalkozó tárgyalás a kontinentális jogrendszer keretei között 3 fős bírói tanács, ügyészek, ügyvédek és az „üvegfalon túli” nyilvánosság eszközeivel ment végbe, és a nyilvánosságot képviselő jelenlétünk láthatóan inspirálóan hatott a hatalmas mennyiségű anyag feldolgozásától elfásult eljárási szereplőkre. Ezt követően előadások hangzottak el ott dolgozó bíraktól, ügyvédektől és ügyészektől.

A konferencia előadásainak részletes ismertetése nélkül, a megnyitóban felmerült hatásköri és pénzügyi problémaköröknek az előadásokon keresztül történő rendszerezésére vállalkozom most, mivel ennek segítségével a saját véleményemet is megfogalmazhatom.

A nemzetközi joghatóságra három választ adtak a működő jogrendszerek:

- 1.) Az elkövetés helyének joghatósága tekinthető a legáltalánosabb érvényű szabálynak, az államok közösségének jogrendje alapvetően erre épül, az állami büntetőhatalom ezen a „csapásirányon” valósul meg. Ez határozza meg az általánosat, minden más ehhez képest kivétel.
- 2.) Univerzális joghatóság esetén az adott állam büntetőhatalmat érvényesíthet még tárgyi vagy személyi hatáskör hiányában is, az elkövetés helyétől teljesen függetlenül. Ez azt jelenti, hogy bárki ellen a világon, bárhol elkövetett bűncselekmény miatt, bármely állam eljárhat. Erre a rendszerre példa Európában Spanyolország és Belgium, a tengerentúlon pedig az USA és Kanada.
- 3.) A nemzetközi közösség által életre hívott nemzetközi bíróságok (ICTY, ICTR) is univerzális joghatóság alapján járnak el, de tevékenységük alapja a nemzetközi közösség nemzetközi intézmények útján, nemzetközi szerződésekben artikulált és deklarált egyetemes akarata.

A 2.) pontban hivatkozott, adott állam által érvényesített univerzális joghatóság megítéléséhez ismertetni szükséges a Finn Legfőbb Ügyészség Nemzetközi Ügyek Főosztályvezetőjének, *Raija Toiviainen* asszony előadásának néhány részletét. Az előadó utalt egy népirtási ügyre, melyben Finnország univerzális joghatóságot érvényesített. Az eset lényege: egy – az előadó által többször is hangsúlyozott – művelt, Zambiában élő hutu nemzetiségű férfi 2003-ban menedéket kért és kapott Finnországban. Már több éve ott élt – és az előadó által szintén hangsúlyozottan, templomi szolgálatot is vállalt –, amikor 2006-ban a jelenleg tutsi uralom alatt álló Ruanda kiadatását kérte azon 93 személy egyikeként, akik az 1994-es hutuk által végrehajtott népirtást követően, a felelősségre vonást elkerülve, Európában telepedtek le.

Finnország mindennek ismeretében egyetemes joghatóságot érvényesített arra hivatkozással, hogy nem adhat ki egy finn menedékjogot élvező bevándorlót olyan országnak, ahol van halálbüntetés. A büntetőeljárás ma is folyik. A finn előadásból számomra az tűnt ki, hogy a tárgyalóteremben azon védői álláspont látszik eluralkodni, miszerint a „sértett tutsi” rezsím próbál elégtételt venni, a művelt, inkább az emigrációt választó „hutu”-kon. Ezt fémjelzi számomra az a tény is, hogy a tárgyalás kezdeti szakaszában még csupán néhány védelmi tanút indítványozott a védő, az eljárás jelen szakaszában pedig 40 tanú helyszíni, azaz ruandai kihallgatásánál tart. Némi cinizmussal szólva, véleményem szerint az eltúlozott jelentőségű tanúbizonyítás következményeként ott tartanak, hogy már maga a népirtás ténye is kezd megkérdőjelezhetővé válni.

Azért merem állítani, hogy eltúlozott jelentőségű, mert a nemzetközi bíróságon előadó kanadai bírónő elmondta, hogy a nemzetközi bíróságok gyakorlatában egyrészt köztudott tényeket – miszerint például Srebrenicában, vagy Ruandában népirtás történt – nem kérdőjeleznek meg, másrészt bizonyítékként elfogadható a szóbeszéd („hearsay”) is, éppen azért, hogy nem érdemi kérdésekben ne kelljen kiterjedt tanúbizonyítást folytatnia az eljáró bíróságnak. Ezáltal elérkeztünk a 3.) pontig, azaz a nemzetközi statútum alatt működő nemzetközi bíróságokig, amelyek idestova 15 éve járnak el meghatározott földrajzi helyhez és eseményekhez köthető háborús bűntettek ügyeiben.

E bíróságok vitathatatlanul kiválóan és támadhatatlanul objektívan végzik munkájukat. A saját szememmel láttam a háborús bűnökkel vádolt szerb vezérkari főnök ügyében eljáró tanácsot, amely egy spanyol és egy francia tanácstagból állt, elnöke pedig egy közép-afrikai bíró volt. A tanács tagok – legalábbis előttünk – igen lelkiismeretesen és hozzáértéssel végezték munkájukat a tőlük mindenesetre távoli háborús konfliktus részeseményeinek feltárásában. Ki merem jelenteni – és ez informálisan a konferencia részt vevői között is uralkodó álláspont volt –, hogy szerencsésebb lett volna a Finnországban menedékjogot élvező ruandai háborús bűnös ügyét is az erre a célra létrehozott, eljárási tapasztalattal rendelkező hágai nemzetközi bírósághoz utalni.

Ugyanakkor kritikaként fogalmazódott meg a nemzetközi bíróságokkal kapcsolatban – és ezzel eljutottunk a megnyitóban felvázolt másik jelentős problémához –,

hogyan az eljárások rendkívül költségigényesek, nagy terheket róva a részes államok költségvetésére. Erre igazán megoldás a problémát elsőként felvető E. Howe IAP főtanácsadó asszony szerint is csak az lehet, hogy visszautalják az eljárásokat az elkövetés helye szerinti bíróságokra, átadva mindazt a nem kevés tapasztalatot, amelyet a nemzetközi bírászkodásból a nemzetközi közösség megszerzett. Ennek a – véleményem szerint is – a szuverenitást leginkább tiszteletben tartó megoldásnak a feltételei azonban még kiforratlanok. Az ok maga, amely a nemzetközi bírászkodást szülte, vagyis a „fair trial”⁶ és a „due process”⁷ lehetőségének teljes hiánya a polgárháború sújtotta országokban nem az igazságszolgáltatás, hanem a szimpla megtorlás eszközévé tenné a büntetőbíráskodást.

Hogy igazságosabb-e, nem tudom, de mindenesetre jogszerűbb, ha népeket, nemzeteket, törzseket érintő konfliktusokat nem az érintettek, hanem érdekkörön kívüli szakemberek bírálják el, ehhez azonban anyagi áldozatot kell hoznia a nyugati világnak. A II. világháború és a balkáni háborúk óta tudjuk azonban, hogy Európa sem mentes a népiirtástól, vagy a népiirtó gondolatoktól, ezért fontos, hogy elrettentő és mozgósítható intézményrendszere legyen a megfelelő represszáliák alkalmazására.

A nemzetközi bírászkodás szükségességét húzza alá a népiirtás természetrajzával összefüggésben egy tanzániai előadó tapasztalata, aki már több éve ügyészként jár el az ICTR-nél. Paul Ngaura ismertetett egy esetet, mely szerint volt egy hutu nemzetiségű vádlottja, aki ezredesként egy alakulat parancsnoka volt Ruandában, és nyíltan szimpatizált a tutsi-kkal, ugyanakkor kritikus volt a hutu vezetéssel szemben. A népiirtás – mert másként nem aposztrofálható, ami Ruandában, 1994-ben történt – kezdetekor azonban elég volt egy fegyveres tűzharc, vagy jobban mondva, egy „eldördült puskalövés” ahhoz, hogy utána módszeresen népiirtást végezzen a tutsi-k körében.

A büntetések represszália jellegével kapcsolatban viszont – elsősorban büntetés-végrehajtással foglalkozó – katonai ügyészként hiányoltam az előadásokból a hágai bíróság által kiszabott ítéletek végrehajtásáról szóló előadásokat, ezért ezzel kapcsolatban, lehetőségeim szerint az egyik előadó – jelen esetben egy a bíróságon működő svájci ügyvéd – felé kérdést intéztem. A válasz szerint Hága környékén van egy intézet, amely európai mércével mérve is magas színvonalú elhelyezést biztosít az előzetes letartóztatások – vagy nevezzük vizsgálati fogságnak – végrehajtására, az ítéletek végrehajtásáról pedig felajánlás alapján államközi szerződések döntenek. Ezekre azonban konkrét példa nem hangzott el, és idő hiányában lehetőségem sem volt további információgyűjtésre.

A kötött szakmai programokon túl természetesen társasági életre is volt lehetőség. Erre a kávészünetek, a munkaebédek és elsősorban a március 4-ei esti fogadás

⁶ Fair trial: a tisztességes eljáráshoz való jog, a jogállamok által elismert alapelv (Emberi Jogok Európai Egyezségokmánya 6. cikk, továbbá az Európai Bíróság által elismert egyik eljárási alapelv stb.)

⁷ Due process: az eljárás törvényessége, (tulajdonképpen a „fair trial” része)

biztosítottak megfelelő fórumot, amelyeken egyrészt információcserére, másrészt emberi kapcsolatok létesítésére nyílt lehetőség, amit az a körülmény tett rendkívül izgalmassá, hogy azonos hivatásrendhez tartozó hölgyekről, illetve urakról volt szó. Meghatározó élmény volt számomra a tapasztalat, miszerint kollégáink a nyugati és a tengeren túli világból, a világ meghatározó kérdéseiről ugyanazt gondolják, mint mi, közép-európai kollégáink.

Nem maradt más hátra, mint kifejezni reményemet, hogy *Henk Marquart Scholtz* nyugdíjba vonulásával e konferenciák sora nem „hal ki”, és másoknak is lehetőségük lesz rá, hogy hasonló szakmai-társasági jellegű nemzetközi eseményeken vegyenek részt.

Könyvismertető: Iskolai veszélyek

Pár hete jelent meg a Complex kiadásában az *Iskolai veszélyek* (főszerkesztő: Mitták Tünde) című könyv, melynek szakmai szerkesztői Aáry-Tamás Lajos és Josua Aronson voltak, akik más jeles kutatók mellett szerzőkként is közreműködtek abban, hogy a kötet a könyvespolcokra kerülhessen.

Iskolai veszélyek: be kell vallanom, hogy ha nem is ezen a címen, de számos tanulmányt olvastam már az iskolai agresszióról, többek között Eliot Aronson *Columbine után – az iskolai erőszak szociálpszichológiája* című könyvét. Mint ahogy a címe is mutatja, egy nagy vihart kavaró eset kapcsán veszi elő napjaink kiemelkedő kérdését, az iskolai agressziót. Eliot Aronson nevét nemcsak a téma ürügyén említem, hanem azért is, mert a már említett Joshua Aronsonnal együtt támogatták az iskolai veszélyekről elindított hazai disputát.

Visszatérve a téma közismertségére, nincs olyan csatorna, amely ne érintette volna az iskolai agressziót. Mint ahogyan azt az OKRI egyik kutatása megjegyzi, „a nagy médiavisszhangot kapott iskolai erőszak esetek ráirányították a figyelmet (ismételten, de minden korábbinál élesebb kritikai éllel) az oktatási intézmények és a tanárképzés általános állapotára, a média és az erőszak kapcsolatának tisztázatlanságára, a szülők és a társadalom felelőségére, és persze a gyerekek egyre növekvő agresszivitására. Kérdés, hogy a fent felsoroltak közül mi igaz, s mi nem. Mennyiben felelős a média a gyermeki agresszivitásért, és mondhatjuk-e, hogy egyre több gyerek követ el egyre brutálisabb cselekményeket kortársaival, családjával, tanáraival szemben? Az elmúlt hónapokban az országos napilapokban több mint tíz olyan írás jelent meg, ami a téma különböző dimenzióival foglalkozik, és akkor még nem is beszéltünk a szaklapok, vagy a laikus értelmiségieknek szóló kulturális folyóiratok vonatkozó cikkeiről. Kétségbevonhatatlanul látszik, hogy elindult egyfajta kommunikáció, ami korábban tabutémának számító problémákat is feszeget a gyerekek sérelmére elkövetett iskolai agressziótól kezdve, a szegregáció és az erőszak kapcsolatán át egészen addig a kérdésig, hogy vajon mit is jelent a „tanárok eszköztelensége”.²

Az *Iskolai veszélyek* c. könyv első része (*Tanulmány az iskolai agresszióval kapcsolatos felmérésekről*) is érinti a médiát, és elismeri, hogy a tömegkommunikációs csatornák komoly szerepet játszanak a közvélemény formálásában. Éppen ezért a két legnagyobb napi sajtó, a Népszabadság és a Magyar Nemzet, valamint ezek online változatainak (NOL, MNO) a felhasználásával áttekinti és elemzi az iskolai

¹ Kiss A., tudományos főmunkatárs, OKRI

² Gyurkó Sz.: Iskolai erőszak prevenciója és kezelése egy akciókutatás tükrében. OKRI-kutatás, kézirat. Ennek egy részét az *Ügyészek Lapja* következő számában, az OKRI Hírek rovatban közöljük.

erőszakot a vezető napilapok tükrében. Nem csupán az iskolai erőszak napi hírekben történő megjelenése foglalkoztatja a könyv szerzőit, hanem az is, hogy válik ez a téma az általános közbeszéd tárgyává, és mikor kap politikai jelentőséget.

Az első rész kitér az iskolai agresszió különböző megjelenési formáira:

- a diákok egymás közötti agressziója (verbális, nem verbális és tárgyi agresszió valamint rablás);
- tanár-diák közötti agresszió (a diákok szemszögéből, a tanárok szemszögéből);
- tanár-szülő közötti agresszió.

Nem csak az iskolában megjelenő érzékeny kérdést feszeget a kisebbségi csoportokkal szembeni elutasító és sokszor agresszív magatartást vizsgáló rész, amelyben a szerzők kitérnek az idegenellenesség jelenségére is mind a tanárok, mind a diákok körében.

A második rész a látens fiatalkori devianciákkal folytatódik. Ennek a kutatásnak a háttérében az OKRI és az ELTE kutatóinak a vizsgálata áll, ahol az alanyok olyan diákok voltak, akiknek a szocializációja még nem fejeződött be. E rész megállapításai szerint alapvetően három tényező gyakorol hatást a deviancia alakulására:

- az életkor;
- a baráti társaság;
- az alkohol- és drogfogyasztás.

A könyv harmadik részében az iskolai agresszió témakörén belül két kutatás tapasztalatairól esik szó. A negyedik részben a szerzők ablakot nyitnak Európára, és a nemzetközi kitekintés az ENSZ főtitkárának jelentése mellett az uniós fellépés lehetőségeit is felderíti.

A könyv ötödik része arra keresi a választ, hogy mekkora szerepe van az oktatás területén a mögöttes szellemi képességeknek, oktatási módszereknek és politikáknak. A könyv egyetlen külföldi szerzője itt az ún. *Mozaik-módszert* ismerteti. Ez azt jelenti, hogy a gyerekeknél az egyes osztályokban felcserélik a versengést támogató struktúrát, egy együttműködésre ösztönzővel. Ahhoz, hogy az egyes csoportok elvégezhesék a rájuk bízott feladatot, szükségük van egymásra. Így nem egymás ellenfelei, hanem sokkal inkább társak lesznek a munka során. Ez a módszer alkalmas arra, hogy megszűnjenek a sztereotípiák.

Az utolsó, a hatodik fejezet a *Jogesetek* címet kapta, ahol a szerző az oktatási ombudsman ügyeiből válogatott néhányat az iskolai agresszió megvilágítása céljából.

Válogatás a szakirodalomból

A Complex Wolters Kluver csoport legújabb kiadványai, 2010

Adatvédelem és információ szabadság a gyakorlatban
(főszerk.: Jóri András; szerk.: Hegedűs Bulcsú – Kerekes Zsuzsanna)
Complex Kiadó, Budapest, 2010.

Iskolai veszélyek
(szerk.: Aáry-Tamás Lajos – Joshua Aronson) Complex Kiadó,
Budapest, 2010.

A szerzői jog gyakorlati alkalmazása digitális online környezetben
(szerk.: id. Ficsor Mihály – Kiss Zoltán) Complex Kiadó, Budapest, 2010.

RÁTH GYÖRGY – KURUCZ MIHÁLY
A telek
Építésügyi kiskönyvtár sorozat, Complex Kiadó, Budapest, 2010.

SZABÓ ZSUZSANNA – FAZEKAS JÁNOS
A tervező kiválasztása
Építésügyi kiskönyvtár sorozat, Complex Kiadó, Budapest, 2010.

CSATÁRI MIHÁLYNÉ – KRIZSÁN ZSUZSANNA
Munkavédelmi és munkaiügyi ellenőrzés a kereskedelemben
Complex Kiadó, Budapest, 2010.

KŐSZEGFALVI EDIT
Pedagógusok munkaiügyi kézikönyve
Complex Kiadó, Budapest, 2010.

HORVÁTH GYULA
Ingatlan-nyilvántartás
Tematikus bírósági döntések sorozat. Complex Kiadó, Budapest, 2010.

Új Európai börtönszabályok és magyarázatuk

– IX. rész

(összeállította: Vókó György¹)

(A III. Rész: az Egészség folytatása)

43. Szabály

- 43.1. *Az orvos feladatának kell lennie, hogy őrködjék a fogvatartottak testi és mentális egészsége fölött; a kórházi szabályok által előírt feltételek és ütemezés szerint vizsgálja meg a beteg és azon fogvatartottakat, akik jelzik, hogy betegek vagy sérültek, továbbá mindazokat, akikre külön felhívták a figyelmét.*
- 43.2. *Az orvosnak vagy az orvos alárendeltségében lévő, szakképzett ápoló(nő)nek kiemelt figyelmet kell fordítania a magánzárka körülményei között lévő fogvatartottak egészségére, naponta meg kell látogatnia őket; és azonnal orvosi segítséget és kezelést kell számukra nyújtania kérésükre, vagy a büntetés-végrehajtási személyi állomány kérésére.*
- 43.3. *Az orvosnak mindenkor jelentést kell terjesztenie az igazgató elé, amikor úgy véli, hogy fogvatartott testi vagy lelki egészségét súlyos veszélyek fenyegetik a fogva tartás meghosszabbításának ténye vagy bármely fogvatartási körülmény miatt, ideértve a magánzárkában való fogvatartást is.*

Ez a szabály azt jelenti, hogy minden fogvatartott jogosult a szükséges szintű rendszeres és bizalmas jellegű orvosi vizsgálatokra, amelyek legalább azzal azonos színvonalúak, mint a polgári társadalomban léteznek. Azoknak a feltételeknek, amelyek közepette a fogvatartottal való beszélgetés az egészségi problémáiról zajlik, azonosnak kell lenniük azokkal, mint amelyek a polgári orvoslás gyakorlásában érvényesülnek. Amennyiben lehetséges, a beszélgetésnek megfelelően felszerelt orvosi rendelőben kell lefolynia. Elfogadhatatlan, hogy a rendelésre a fogvatartottak csoportjai szerint, vagy más fogvatartottak, avagy nem egészségügyi személyi állomány jelenlétében kerüljön sor. A fogvatartottakat nem szabad bilincsben tartani vagy fizikailag az orvostól elválasztani a vizsgálatok alatt.

A fogvatartottak sohasem kötelezhetők arra, hogy közöljék a büntetés-végrehajtás személyi állományával az orvosi vizsgálat iránti kérelmük indokait. Az orvosi vizsgálat iránti kérelmekre vonatkozó rendelkezéseket már a börtönbe történő befogadásukkor el kell magyarázni a fogvatartottaknak.

Az egyes foglyok orvosi iratanyagának az orvos ellenőrzése alatt kell maradnia, és a fogvatartott előzetes írásos engedélye nélkül az nem közölhető. Egyes országokban a börtön-egészségügyi szolgálatok a polgári egészségügyi ellátás hatáskörébe tartoznak. „Az egészségügyi ellátáshoz való jog”-ban fentebb ismertetett előnyökön kívül ezek a rendelkezések annak egyértelmű megállapításához

¹ Vókó Gy. PhD, habilitált doktor, CSC, Legfőbb Ügyész

járulnak hozzá, hogy az orvosi iratanyag nem része a büntetés-végrehajtási intézetek általános irattárainak.

A vizsgálat és diagnózis nyomán előírt kezelésnek olyannak kell lennie, amely a legjobban szolgálja az egyes fogvatartottak érdekeit. A kórismének és az orvosi kezeléseknak az egyes fogvatartottak szükségletein kell alapulniuk, nem pedig a büntetés-végrehajtási adminisztráció követelményein. A Miniszteri Bizottság (98)7 ajánlása hangsúlyozza, hogy a fogvatartottaknak előzetesen egyértelmű hozzájárulásukat kell adniuk minden orvosi vizsgálathoz vagy kezeléshez, amit a CPT 3. Általános Jelentése is ajánl.

A Miniszteri Bizottság (98)7. Ajánlása megjegyzi, hogy kiemelt figyelmet kell fordítani a testi fogyatékos fogvatartottak szükségleteire és segítségük végett felszereléseket biztosítani, mint ahogyan ez a börtönön kívül történik. Az Emberi Jogok Európai Bírósága 2001. júliusi ítéletében (Price kontra Egyesült Királyság, a kérelem száma: 33394/96) megállapította az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkének megsértését egy súlyosan mozgássérült fogyatékos kezelését illetően annak ellenére, hogy semmiféle bizonyíték sem volt arra, hogy bármiféle kifejezett szándék állt volna fenn a büntetés-végrehajtási hatóságok részéről a kérelmező (nő) megalázására vagy lealjasítására.

Egyes bíróságokon a büntetések hosszabbá válásának következményeként a büntetés-végrehajtási adminisztrációnak már most szembe kell néznie az idős személyek növekvő számából adódó szükségletekkel. Egyes bíróságokon az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetések vagy a kedvezményes szabadulás lehetősége nélküli nagy büntetések kiszabásának új tendenciája azon fogvatartottak számának jelentős növekedéséhez vezetett, akik börtönben fognak megöregedni. A büntetés-végrehajtási adminisztrációnak kiemelt figyelmet kell fordítania e fogvatartotti csoport különböző; mind szociális, mind pedig egészségügyi problémáira. Ez egy sor speciális berendezés beszerzésével is járhat a mozgékonyság elvesztésével vagy a mentális leépülés megjelenésével járó problémák megoldása végett.

Külön figyelmet kell fordítani a betegség végső szakaszában lévő fogvatartottakra és olykor felmerülhet az ilyen fogvatartottak előrehozott szabadításának célszerűségéről dönteni. A büntetés-végrehajtás orvosi személyi állománya által felállított kórismének vagy adott tanácsnak szakmai ismerveken kell alapulnia és a legjobban kell a fogvatartott érdekeit szolgálnia. A Miniszteri Bizottság R (98)7. Ajánlása kimondja, hogy a szóban forgó betegek külső ápolási egységbe történő átszállításának tényére vonatkozó döntést orvosi ismervek alapján kell meghozni. 2002. novemberi ítéletében [Mouisel kontra Franciaország (a kérelem száma: 67263/01 – 2002. 11. 14.)] az Emberi Jogok Európai Bírósága az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkének megsértését állapította meg a betegség végső stádiumában lévő fogvatartott kezelése tekintetében. Felhívta a figyelmet arra, hogy az állam kifejezetten köteles megfelelő orvosi kezelést nyújtani és helytelenítette azt a tényt, hogy a fogvatartott a kórházi ágyhoz volt bilincselve. Egy másik; 2003. októberében ítélettel befejezett ügyben (Hénaf kontra Franciaország, a kérelem száma: 555524/00) a Bíróság megállapította az Emberi Jogok Európai

Egyezménye 3. cikkének a megsértését egy beteg fogvatartottal való bánásmódot illetően, aki a kórházi ágyhoz volt láncolva.

A Miniszteri Bizottság (98)7. Ajánlása az éhségstrájkot folytató fogvatartottak kezelését tárgyalja. Hangsúlyozza, hogy az éhségstrájkoló klinikai vizsgálata csak a beteg kifejezett hozzájárulásával végezhető el, kivéve, ha súlyos elmezavarban szenved, ami pszichiátriai szolgálathoz történő átszállítását teszi szükségessé. A szóban forgó betegeknek részletes magyarázatot kell kapniuk cselekményüknek hosszú távú egészségükre gyakorolt esetleges káros hatásairól. A gyakorló szakember (orvos) által foganatosított minden intézkedésnek összhangban kell lennie a belső joggal és a szakmai szabályokkal.

Orvos vagy szakképzett ápoló(nő) nem kötelezhető arra, hogy megállapítsa, hogy a fogvatartott alkalmas-e szankció elviselésére, de tanácsot adhat a büntetés-végrehajtási adminisztráció számára arról, hogy egyes intézkedések milyen veszélyt jelenthetnek a fogvatartottak egészségére nézve. Az orvosnak vagy a szakképzett ápolónak külön feladata van az olyan fogvatartottakkal szemben, akiket bármilyen ok miatt magánzárkában tartanak fogva: akár fenytési céllal, akár pedig „veszélyesség”-ük miatt, vagy „nehéz magatartás”-uk okán, akár pedig a bűnügyi nyomozás érdekére, avagy saját kérésükre tekintettel. A megállapított gyakorlatnak megfelelően (lásd például az Egyesült Nemzetek Szervezetének a fogvatartottak kezelésére vonatkozó minimális szabályai közül a 32.3. szabályt) az ilyen fogvatartottaknak naponta kell orvosi vizsgálaton átesniük. Ezen kívül az orvosoknak gyorsan eleget kell tenniük az ilyen körülmények között a fogvatartottak a büntetés-végrehajtási személyi állomány általi bejelentett kezelési kérelmeknek, a büntetés-végrehajtási környezetben való egészségügyi ellátás etikai és szervezeti aspektusaira vonatkozó (98)7. ajánlás 66. bekezdésében írtak szerint.

44. Szabály

Az orvos vagy az illetékes hatóság rendszeres vizsgálatokat köteles végezni, ha szükséges: más módokon információkat gyűjteni és tanácsokat adni az igazgatónak az alábbiakról:

- a) az élelem és a víz mennyisége, minősége, elkészítése és szétosztása;
- b) a büntetés-végrehajtási intézet és a fogvatartottak higiénája és tisztasága;
- c) a büntetés-végrehajtási intézet tisztálkodási létesítményei, fűtése, világítása és szellőzése;
- d) a fogvatartottak ruházatának és ágyneműjének minősége és tisztasága.

45. Szabály

45.1. *Az igazgatónak figyelembe kell vennie az orvos vagy az illetékes hatóság 43. és 44. szabályokban írt jelentéseit és tanácsait; ha jóváhagyja a megfogalmazott ajánlásokat, haladéktalanul meg kell hoznia a kívánt intézkedéseket végrehajtásuk érdekében.*

45.2. *Ha az orvos által tett ajánlások nem tartoznak az igazgató hatáskörébe vagy azokkal nem ért egyet, az igazgatónak azonnal be kell nyújtania a gyakorló orvos állásfoglalását és saját jelentését a felettes szervekhez.*

Ez a két szabály az orvosnak a fogvatartási feltételek ellenőrzésére és véleményezésére vonatkozó kötelezettségét tartalmazza. Azok a feltételek, amelyek mellett a fogvatartottak be vannak zárva, jelentős hatást gyakorolnak egészségükre és kiegyensúlyozottságukra. Ezeknek a kötelezettségeknek a teljesíthetősége érdekében a büntetés-végrehajtás adminisztrációjának örködnie kell a megfelelő szabályok alkalmazása fölött mindazokon a területeken, amelyek érinthetik a fogvatartottak egészségét és higiéniáját. A zárkák tárgyi feltételeit, a táplálékot, a higiéniai és szaniter felszereléseket úgy kell kialakítani, hogy segítsenek a gyengélkedők felépülésében és a jó egészségben lévő népesség körében való fertőzés terjedésének megakadályozásában. Az orvosnak elsőrendű szerepe van annak ellenőrzésében, hogy a büntetés-végrehajtási adminisztráció teljesítse ilyen jellegű kötelezettségeit. Ellenkező esetben az orvosnak fel kell hívnia a büntetés-végrehajtási hatóságok figyelmét erre a hiányosságra. A Miniszteri Bizottság (98)7. Ajánlása felhívja a figyelmet az egészségügyi miniszter büntetés-végrehajtási intézetek higiéniai ellenőrzésében való szerepére.

Az egészségügyi ellátás nyújtása

46. Szabály

- 46.1. *A külön orvosi ellátást igénylő beteg fogvatartottakat szakosított intézetekbe vagy polgári kórházakba kell átszállítani, ha az ápolás börtönben nem folytatható.*
- 46.2. *Ha a büntetés-végrehajtási intézetnek saját kórháza van, annak olyan személyzettel és felszereléssel kell rendelkeznie, amelyik képes az odaszállított fogvatartottak számára megfelelő ellátást és kezelést biztosítani.*

Ez a szabály azt kéri a büntetés-végrehajtási adminisztrációtól, hogy az általános orvosi, fogorvosi és pszichiátriai ellátásra szánt felszereléseken kívül biztosítsa a szakorvosi vizsgálatok és a kórházi ellátáshoz szükséges rendelkezések létét. Ez szoros kapcsolatot tesz szükségessé a büntetés-végrehajtási intézet és a civil társadalom egészségügyi szolgálatai között, mivel nem valószínű, hogy a büntetés-végrehajtás egészségügyi ellátó szolgálatai képesek lennének minden orvosi szakágat lefedni. A szakellátást illetően kiemelt figyelmet kell fordítani a védtelen csoportok, különösen a nők és az idős fogvatartottak sajátos szükségleteire.

A speciális felszerelésekhez való jutás gyakran szükségessé teheti a fogvatartott más helyre történő szállítását. A büntetés-végrehajtási adminisztrációnak biztosítania kell, hogy a fogvatartottak kísérésére előírt rendelkezések megfelelőek legyenek és ne okozzák a kezelés késedelmét vagy fokozott szorongást. A fogvatartottak szállítási feltételeinél figyelembe kell venni patológiás állapotukat.

Mentális egészség

47. Szabály

- 47.1. *Orvosi ellenőrzés alá helyezett szakosított intézeteket vagy részlegeket kell szervezni az elmebántalmakban vagy elmezavarban szenvedő azon fogva-*

tartottak megfigyelésére és kezelésére, akik nem szükségszerűen tartoznak a 12. szabály rendelkezéseinek hatálya alá.

- 47.2. *A büntetés-végrehajtás közegében működő egészségügyi szolgáltatnak biztosítania kell minden olyan fogvatartott pszichiátriai kezelését, akinek ilyen terápiára van szüksége, és kiemelt figyelmet kell fordítania az öngyilkosság megelőzésére.*

Ez a szabály a mentális egészség problémáit taglalja. A fogvatartási feltételeknek súlyos következményei lehetnek a fogvatartottak mentális kiegyensúlyozottságára.

A büntetés-végrehajtási adminisztrációnak törekednie kell a következmények súlyosságának minimalizálására és az egyes fogvatartottakon mutatkozó ilyen hatások ellenőrzését célzó eljárásokat kell kialakítania. Olyan intézkedéseket kell foganatosítania, amelyek lehetővé teszik az öncsonkításra vagy öngyilkosságra hajló fogvatartottak kiszűrését. A személyi állományt megfelelően ki kell képezni a lehetséges öncsonkítás előjeleinek felismerésére. Amikor fogvatartottak elmebetegségét diagnosztizálják, nem szabad őket börtönben tartani, hanem megfelelően felszerelt pszichiátriai intézetbe kell átszállítani.

2001. áprilisában hozott ítéletében [Keenan kontra Egyesült Királyság, (a kérelem száma: 27229/95 – 2001. 04. 03.)] az Emberi Jogok Európai Bírósága megállapította az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkének megsértését egy olyan fogvatartott esetében, aki öngyilkosságot követett el az orvosi vélemény, a pszichiátriai felügyelet és az elkülönítés hiánya miatt, ami összeegyeztethetetlen az elmezavarban szenvedő beteg kezelésével. 3. Általános Jelentésében a CPT rámutat, hogy az öngyilkosságok megelőzése a büntetés-végrehajtás egészségügyi szolgáltatának hatáskörébe tartozó terület. A szolgáltatnak biztosítania kell az intézeten belüli figyelemfelhívást erre a problémára, valamint gondoskodnia kell megfelelő eszközökről.

A Miniszteri Bizottságnak az elmezavarban szenvedő személyek emberi jogairól és méltóságáról szóló, a tagállamokhoz intézett (2004)20 ajánlása 35. cikkében kimondja, hogy az elmezavarban szenvedő személyeket nem érheti hátrányos megkülönböztetés a büntetés-végrehajtási intézetekben. Különösen a büntetés-végrehajtási intézeteken kívül biztosított ellátással azonos ellátás elvét kell tiszteletben tartani az egészségük által szükségessé tett ápolás vonatkozásában. Az ilyen személyeket a büntetés-végrehajtási intézetből kórházba kell átszállítani, ha egészségük ezt követeli. A büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartott elmezavarban szenvedő személyeknek lehetőséget kell kapniuk a megfelelő gyógymódok megválasztására. Az elmezavarban szenvedők kényszergyógykezeltetésére nem kerülhet sor büntetés-végrehajtási intézetben, kivéve, ha azt kórházakban vagy az elmezavarban szenvedők kezelésére szakosodott gyógyintézetekben végzik. Független rendszernek kell ellenőriznie azt a kezelést és ápolást, amelyben az elmezavarban szenvedő személyek részesülnek a büntetés-végrehajtási intézetekben.

Egyéb kérdések

48. Szabály

48.1. *Fogvatartottakon hozzájárulásuk nélkül nem szabad kísérleteket végezni.*

48.2. *A fogvatartottakon alkalmazott olyan kísérleteket, amelyek testi sérülést, lelki szenvedést vagy más egészségkárosodást okozhatnak, meg kell tiltani.*

A CPT 3. Általános Jelentése „igen körültekintő hozzáállás” szükségességét hangsúlyozza a fogvatartottakkal végzett minden orvosi kutatás kérdése tekintetében, figyelemmel arra, hogy igen nehéz biztosnak lenni abban: a hozzájárulás megadását nem befolyásolja-e a fogvatartott-lét ténye. Az embereken végzett kísérletekre alkalmazandó minden nemzetközi és nemzeti etikai normát meg kell tartani.

Folytatása következik.

Impresszum

Alapítva, 1993-ban
(© Ügyészek Országos Egyesülete)
Szakmai Érdekképviseleti folyóirat

Kiadja az Ügyészek Országos Egyesülete (ISSN 1217-7059)
A kiadásért felel: Mária Molnár Mária, az ÜOE elnöke
A szerkesztőség címe: 1122 Budapest, Maros u. 6/a.
Főszerkesztő: Kiss Anna PhD
Társ szerkesztő: Diófási Ágnes Debreceni Fellebbviteli Főügyészség
Főszerkesztő-helyettes: Fazekas Géza, Központi Nyomozó Főügyészség
(Egyesületi Hírek rovat)
Felelős szerkesztő: FÜRCHT Pál, Budapesti Nyomozó Ügyészség
Olvasószerkesztő: SÜMEGINÉ TÓTH PIROSKA, Legfelsőbb Bíróság
(Anyanyelvi Ügyelet és Könyvajánló rovat)
A szerkesztőség elnöke: HADLER ANDREA, Budakörnyéki Ügyészség
Szerkesztőségi titkár: SZABÓ IMRE, OKRI

A szerkesztőség tagjai:

AUER LÁSZLÓ, Békés Megyei Főügyészség (Tanulmányok rovat)
BÚDI LÁSZLÓ, Budapesti Fellebbviteli Főügyészség (Egyesületi Hírek rovat – Sport)
FÓNAY TAMÁS, Siklói Városi Ügyészség (Hazai kapcsolatok)
JAGUSZTIN TAMÁS, Budakörnyéki Ügyészség (Ügyészi Hírek rovat)
LAJTÁR ISTVÁN PhD, Legfőbb Ügyészség (Tanulmányok rovat)
NÁNÁSI LÁSZLÓ, Bács-Kiskun Megyei Főügyészség
TÖRŐ ANDREA, Budapesti V-XIII. kerületi Ügyészség (Európai Figyelő rovat)
VENCZL LÁSZLÓ, Katonai Főügyészség (Nemzetközi kapcsolatok)
VIRÁG MÁRIA, Legfőbb Ügyészség

Jogi lektorok:

BELOVICS ERVIN PhD, Legfőbb Ügyészség
FINSZTER GÉZA, MTA doktora, OKRI
MÉSZÁROS ÁDÁM PhD, OKRI
VARGA ZS. ANDRÁS PhD, Legfőbb Ügyészség
VÓKÓ GYÖRGY PhD, habilitált doktor, CSC, Legfőbb Ügyészség

Munkatársak

BALOGH ERNŐ – lapterv
SÁNDOR VIKTÓRIA – grafika
GIRICZ ANNA – tördelés

Közlési feltételek

A Szerkesztőség olyan tanulmányok közlését vállalja, amelynek témája a különböző jogterületek elméleti és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos. Az írás nem állhat ellentétben az Ügyészek Országos Egyesületének Alapszabálya preambulumban megfogalmazott célokkal.

A kéziratot e-mailen kell a Szerkesztőséghez eljuttatni. A cikkek terjedelme maximum 20.000 leütés lehet. Nem tudunk színes táblázatokat, grafikonokat, diagramokat közölni. A Szerkesztőség a kéziratot stilizálhatja. A Szerző hozzájárul, hogy írásműve az internet-hálózaton is nyilvánosságra kerüljön.